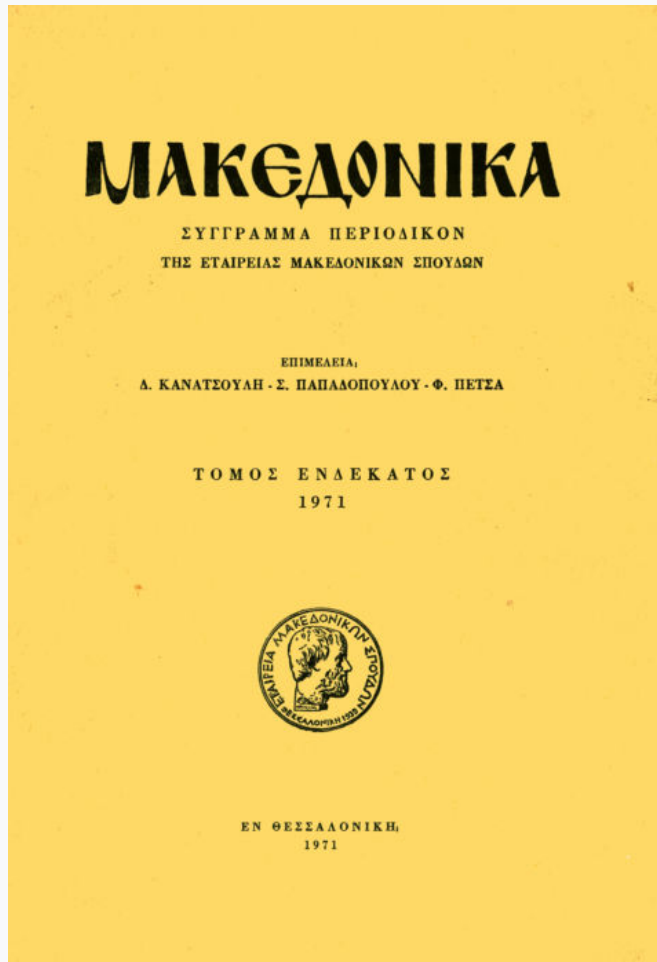

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Όνοματολάτρη: (Ετεροδιδασκαλία Ρώσων μοναχών του Αγίου Όρους κατά την δευτέραν δεκαετίαν του 20ου αιώνας)

Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

doi: [10.12681/makedonika.936](https://doi.org/10.12681/makedonika.936)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπουλίδης Κ. Κ. (1971). Όνοματολάτρη: (Ετεροδιδασκαλία Ρώσων μοναχών του Αγίου Όρους κατά την δευτέραν δεκαετίαν του 20ου αιώνας). *Μακεδονικά*, 11(1), 117-166. <https://doi.org/10.12681/makedonika.936>

ΟΝΟΜΑΤΟΛΑΤΡΑΙ

(Έτεροδιδασκαλία Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους
κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ 20οῦ αἰῶνος)

*«Ces troubles furent le début du déclin
rapide du monachisme russe sur l'Athos»*

Dom I. Doens, O.S.B., Chronique religieuse. Monastères orthodoxes en Grèce, «Irénikon», 3 (1961) 357.

Οἱ «Ὄνοματολάτραι» εἶναι σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς δι' ὀλίγων μόνον πληροφοριῶν¹ ἀναφέρουν τὴν ὑπαρξίν τῆς ἐτεροδιδασκαλίας τῶν Ρώσων μοναχῶν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἡ δὲ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναφέρει ὀρισμένα βασικά ἔγγραφα τῶν ἐρίδων².

Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ ρεύματα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἠθέλησαν νὰ ἀσχοληθοῦν, νὰ ἐφαρμόσουν καὶ νὰ ἐπαναφέρουν εἰς χρῆσιν τὴν θεολογίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἀνεφέραμεν καὶ ἄλλοτε ὅτι οἱ «Κολλυβάδες» ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων³ καὶ ὁ Ὅσιος Παῖσιος Βελιτσκόφσκι ἐκ μέρους τῶν Σλάβων⁴ ἐφρόντισαν νὰ ἀνα-

1. Βλ. ἐνδεικτικῶς I. Π. Μαμαλάκη, Τὸ Ἅγιον Ὄρος (Ἄθως) διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, Θεσσαλονίκη 1971 (Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 33), σ. 561. Σημειωτέον, ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἑλλήνων γραψάντων περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους γενικῶς καὶ ἀφιερῶσάντων μίαν σελίδα διὰ τοὺς Ὄνοματολάτρας: οἱ περισσότεροι Ἕλληνες παρέρχονται τὸ θέμα δι' ὀλίγων γραμμῶν.

Διὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρουσίας μελέτης παντοιοτρόπως με ἐβοήθησαν οἱ κύριοι Στέφανος I. Παπαδόπουλος, καθηγητῆς καὶ κοσμητῶρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Ἀντώνιος-Αἰμίλιος Ν. Ταχιός, καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Βασίλειος Δ. Φόρης, διευθυντῆς τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καὶ ὁ Δρ. Παντελεῆμων Β. Πάσχος, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστῶ.

2. Βλ. τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἰς «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν», τ. 33 (1913), σ. 123-125, 145-146, 187-192, καὶ 445-446.

3. Κ. Κ. Παπουλίδης, Περίπτωσις πνευματικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἰς τὸν βαλκανικὸν χῶρον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, «Μακεδονικά», τ. 9 (1969), σ. 278-294.

4. Α. - Α. Ταχιός, Ὁ Παῖσιος Βελιτσκόφσκι (1722-1794) καὶ ἡ ἀσκητικοφιλολογικὴ σχολή του, Θεσσαλονίκη 1964 (I.M.X.A., ἀριθ. 73). Τοῦ αὐτοῦ, Σύμμεικτα περὶ τῆς Σχολῆς τοῦ Παΐσιου Βελιτσκόφσκι, «Ἐπιστημονικὴ Ἑπετηρὶς ἐκδιδομένη ὑπὸ

νεώσουν, κατά τὸν 18ον αἰῶνα, τὴν ἡσυχαστικὴν θεολογίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οἱ Ὀνοματολάτραι¹, τὸν 20ὸν αἰῶνα, οἱ κ ε ι ο π ο ι ἦ θ η σ α ν τὴν ἀνανέωσιν τοῦ Παλαμισμού, ἀλλὰ δυστυχῶς ὡς συμβαίνει μὲ τὰς ἑτεροδιδασκαλίας, τὰ σχίσματα καὶ τὰς αἱρέσεις, τόσον οἱ ἀντίπαλοί των ὅσον καὶ οἱ ἴδιοι, λόγῳ τοῦ φανατισμοῦ ὁ ὁποῖος ὑπεισέρχεται μὲ τὴν πάροδον τῶν διαμαχῶν, δὲν ἐπιτρέπουν, ἐν πολλοῖς, τὴν ἐξέτασιν καὶ τῶν θετικῶν στοιχείων εἰς τὴν δομὴν τῆς διδασκαλίας μιᾶς αἱρέσεως.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν, θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰ ἱστορικὰ προβλήματα τῆς καὶ δὲν θὰ ὑπεισέλθωμεν εἰς τὸ καθαρῶς δογματικὸν μέρος, καίτοι θὰ ἀναφερθῶμεν ἀναγκαστικῶς εἰς τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς διαμάχης. Δὲν θὰ ὑπεισέλθωμεν ἐπίσης εἰς θέματα Κανονικοῦ Δικαίου καὶ Διπλωματικῆς Ἱστορίας, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἔχουν σχέσηιν ἢ ἑτεροδιδασκαλία καὶ αἱ ἔριδες.

Ἡ παροῦσα μελέτη ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: α) Εἰς τὴν γένεσιν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, β) Εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς διαμάχης ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ γ) Εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας ἐκ τῆς Ρωσίας (μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων τὸ 1917) εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην διὰ τῶν αὐτοεξορίστων Ρώσων θεολόγων καὶ φιλοσόφων.

Ἡ διδασκαλία τῶν Ὀνοματολατρῶν εἶναι ρωσικὴ τόσον εἰς τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν δομὴν τῆς. Εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ἐφιλοξενήθη μόνον. Ἐπὶ πλέον, ὅμως, ἔχει σχέσιν μὲ τὸν ἡσυχασμὸν καὶ τὴν καρδιακὴν προσευχὴν ἢ (τὴν λεγομένην) προσευχὴν τοῦ Κυρίου². Οἱ ἴδιοι οἱ Ὀνοματολάτραι θὰ σημειώσουν πολλὰκις ὅτι συνεχίζουν τὴν ἡσυχαστικὴν πρακτικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδίως περὶ τοῦ ἀκτίστου φωτὸς παλαμικὴν θεολογίαν.

τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς», Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, τ. 10 (1965), σ. 373-394. C. Papoulidis, *Le starets Paissij Velitchkovskij (1722-1794)*, «Θεολογία» τ. 1-2 (1968), σ. 231-240. Τὸ αὐτὸ ἄρθρον εἰς τὴν ἰσπανικὴν ἐν «Unidad Cristiana» - «O-ciente Cristiano», τ. 4 (1969), σ. 429-435.

1. «Ὀνοματολάτραι» (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjabožnikí*) ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων των, ἐνθ' οἱ ἴδιοι αὐτοαπεκαλοῦντο «Ὀνοματοδόξοι» (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjaslavny*). Ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπεκλήθησαν «Ὀνοματοθεῖται». Οἱ Ὀνοματολάτραι ἐπέσβευον, ὅτι ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἐνέχει θεῖαν δύναμιν. Ἐπὶ τοῦ θέματος θὰ ἐπανέλθωμεν διεξοδικώτερον. Ἡ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὀρολογία «Ἰησουανοί» (βλ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθειαν», τ. 33 (1913), σ. 145-146) νομίζω ὅτι εἶναι ἀνεπιτυχής.

2. «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν».

Α'

Ἡ ἔρις δὲν ἤρχισεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἀλλὰ εἰς τὸν Καύκασον τῆς Ρωσίας. Ἐκεῖ, εἰς τὸ μετόχιον Σίμων ὁ Χαναναῖος τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἔζη καὶ ὁ Ρώσος μεγαλόσχημος μοναχὸς Ἰλαρίων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ὁ Ἰλαρίων ἐδημοσίευσεν τὸ 1907 βιβλίον περὶ προσευχῆς ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου»¹. Καὶ ἐνῶ καὶ αἱ δύο πρῶται ἐκδόσεις ἔλαβον τὴν ἄδειαν κυκλοφορίας ἐκ μέρους τῆς «Ἐπιτροπῆς Θρησκευτικῆς Λογοκρισίας» τῆς Ρωσίας, κατὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν, ὀλίγον μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ βιβλίου, κατεδικάσθη τὸ περιεχόμενον, ἐπειδὴ δὲν ἐθεωρήθη ὀρθόδοξον. Εἰς τὸ βιβλίον παρουσιάζονται δύο γέροντες μοναχοὶ συζητοῦντες περὶ τῆς καρδιακῆς προσευχῆς (ἡ τῆς λεγομένης προσευχῆς τοῦ Κυρίου) καὶ περὶ τῶν καρπῶν αὐτῆς. Οἱ δύο γέροντες μοναχοὶ διαπιστώνουν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν των ἡ πρακτικὴ τῆς καρδιακῆς προσευχῆς ἐλησμονήθη ἢ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν μοναχῶν καὶ ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐπανέλθῃ μεταξὺ τῶν μοναχῶν καὶ γενικῶς μεταξὺ τῶν πιστῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας εἰς ἐγκύκλιόν της ἀπὸ 18ης Μαΐου 1913 πρὸς τοὺς μοναχοὺς², ἐνῶ ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰλαρίωνος εἶναι ἀνεπίληπτον ἀπὸ θρησκευτικῆς πλευρᾶς, ἐν τούτοις ἀναφέρει ὅτι τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως θεωροῦνται ἐπικίνδυνα διὰ τὴν προσευχὴν, καθ' ὅτι, κατὰ τὸν Ἰλαρίωνον, τὸ κύριον μέρος τῆς προσευχῆς δὲν ἦτο ἡ ἀπαγγελία τῆς προσευχῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐβοήθει τὸν πιστὸν εἰς τὴν αὐτοσυγκέντρωσιν, ἀλλὰ ἡ διαρκὴς ἐπανάληψις

1. Ὁ ἑπακριβὴς τίτλος τοῦ ἔργου εἰς τὴν ρωσικὴν: Shimonah Ilarion, Na gorah Kavkaza. Beseda druh starcev pustynnikov o vnutrennem edinenii s Gospodom naših serdec črez molitvu Iisus Hristovu, ili duhovnaja dejatel'nost' sovremenyh pustinnikov, α' ἔκδοσις (Batalpašinsk) 1907, β' Batalpašinsk 1910 καὶ γ' Λαύρα τοῦ Kievo-Pečersk 1912. Ἐχω ὑπ' ὄψει μου τὴν δευτέραν ἔκδοσιν (καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνεχῶς θὰ ἀναφερόμεθα εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην), ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ «imprimatum» ἐκ τῆς «Ἐπιτροπῆς Θρησκευτικῆς Λογοκρισίας» τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Μόσχαν τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1909, ὑπ' αὐξ. ἀριθ. 735. Τὸ βιβλίον τοῦτον ἀνήκε, μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων εἰς τὴν Ρωσίαν τοῦ 1917, εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ρωσικοῦ ὀρθοδόξου ναοῦ τῆς πόλεως Baden-Baden τῆς Γερμανίας. Σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ὁρθοδόξου Ρωσικοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου Παρισίων «ὁ Ἅγιος Σέργιος».

2. Κατ' ἀρχάς τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας «Cerkovnye Vedomosti», τ. XXVI/20 (1913), σ. 272-286· ἐπανεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ S. V. Troickij, Ob imenah Božijh i imjabožnikah, Sankt Peterburg 1914, σ. (προσθηκαὶ) VIII-XVII. Βλ. τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τοῦ κειμένου εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 187-192. Ἄλλὰ περὶ τοῦ κειμένου τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν.

τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ¹ ὡς ὀνόματος τοῦ Θεοῦ· ὥστε ὁ Θεὸς παρουσιαζόμενος (διὰ τῆς διαρκoῦς ἀναφορᾶς τοῦ ὀνόματος Του) εἰς τὸν ἀπαγγέλλοντα, τὸν συντρέχει εἰς τὴν θέωσίν του. Ἐκ τῶν βιβλικῶν παραπομπῶν ἀναφέρονται εἰς τὸ ἔργον κυρίως ἡ τοῦ Ματθαίου 7, 22² καὶ Λουκᾶ 9, 49-50³.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰαριώνος, ὅτι ἡ συνεχῆς ἀπαγγελία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ σφύζει τὸν ἄνθρωπον, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ἐνυπάρχει εἰς τὸ ὄνομά Του, ἀπέκτησε πολλοὺς ὁπαδοὺς τόσο εἰς τὸν Καύκασον καὶ καθ' ἐπέκτασιν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅσον καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος.

Ἀργότερον, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Булатовиѣ ὑπεστήριξεν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται ἡ παρουσία Αὐτοῦ τούτου τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον «τὸ ὄνομα δὲν διαχωρίζεται ἐκ τοῦ κατόχου τοῦ ὀνόματος»⁴. Καὶ διὰ τὴν ἰσχυροποίησιν τὸ ἐπιχειρήμα του ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν ἐπίκλησιν ὀνόματός τινος ἐνυπάρχει ἡ ὑπόστασις τοῦ κατόχου τοῦ ὀνόματος· π.χ. κράζω «Ἰβάν» καὶ εἰς τὴν ἔναρθρον κραυγὴν ἐνυπάρχει (μυστικῶς) ἡ ὑπόστασις τοῦ Ἰβάν καὶ ὄχι αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰβάν⁵. Κατ' ἐπέκτασιν, λοιπόν, ὅταν προφέρωμεν τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς», αἱ ὄρισμένοι κλήσεις ἢ προφοραὶ (καὶ ὁ Ἰησοῦς), εἶναι πραγματικότητες καὶ ἔχουν ὑπόστασιν⁶.

Τέλος, σημειοῦμεν ὅτι τὸ 4ον κεφ. τοῦ ἀναφερθέντος ἔργου τοῦ ἱερομόναχου Ἰαριώνος ἐπιγράφεται: «Ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἐνυπάρχει αὐτὴ ἡ θεότης, καί, καθ' ἀκολουθίαν, δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν Σωτῆρα, τὸ ὄνομα τούτου εἶναι Αὐτὸς Οὗτος ὁ Σωτῆρ»⁷.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι καίτοι ὑποφώσκει ἐνταῦθα σωστὴ καὶ ὑγιὴς μυστικιστικὴ σκέψις, ἐν τούτοις πολλάκις συγχέονται τὰ πράγματα ὑπὸ τῶν ὀνοματολατρῶν καὶ φαίνεται ἐμπροσθεν ἡμῶν νὰ ὑπάρχουν κείμενα χρήζοντα ἐπεξεργασίας.

1. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται κυρίως ἡ φράσις τοῦ Φαρισαίου (Λουκ. 18, 3): «Ὁ Θεὸς ἰλάσθητι μοι τῷ ἁμαρτωλῷ», ἢ τὸ μοναχικόν: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν», ἢ «ἰλάσθητι μοι τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ ἐλέησόν με».

2. Ματθ. 7, 22: «Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι ἐπροφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν».

3. Λουκ. 9, 49-50: «Ἐπιστάτα, εἰδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματι σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκαλούμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν».

4. Ἱερομόναχου Ἀντωνίου Булатовиѣ, Apologija Very vo Imja Božie i vo Imja Iisus, Μόσχα 1913, σ. IX.

5. Ἱερομόναχου Ἀντωνίου Булатовиѣ, Apologija..., ἔ.α., σ. XII-XIII.

6. Ἱερομόναχου Ἀντωνίου Булатовиѣ, Opravdanie very v Nepovedimoe, Nepostizimoe, Božestvenoe Imja Gospoda našego Iisusa Hrista, Petrograd 1917, σ. 1.

7. Shimonah Ilarion, Na gorah Kavkaza..., ἔ. α., σ. 15.

Με τήν μυστικήν παρουσίαν (δηλ. τόν ρεαλισμόν)¹ και ὄχι τήν νομιναλιστικήν² εἰς τήν προφοράν τῶν λέξεων ἔχουν ἀσχοληθῆ πολλοί³. Εἶναι

1. «Ρεαλισμός» ἢ «Πραγματοκρατία» εἶναι ἡ φιλοσοφική ἀντίληψις κατὰ τήν ὁποίαν, ἐκ τῶν φαινομένων τῆς συνειδήσεως ὑπάρχουν εἰς τόν ἐξωτερικόν κόσμον πράγματα τὰ ὁποῖα εἶτε εἶναι ὡς παρίστανται εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, εἶτε, τὸ συνηθέστερον, ἡ οὐσία τῶν ἀποκεκρυμμένη ἢ ἠλλοιωμένη ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων και τῆς συνειδήσεως δύναται νὰ καταστή γνωστὴ διὰ τῆς κρίσεως και τῆς ἐμπειρίας, διακρινομένη ἀπὸ τὰ φαινόμενά της. Ὁ Ρεαλισμός κατεπολέμηθη ὑπὸ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀντιβαίων εἰς τήν περί τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν.,

Ὁ Ρεαλισμός εἰς μὲν τήν σχολαστικὴν μεταφυσικὴν ἀντιτίθεται εἰς τόν Νομιναλισμόν (Ὁνοματοκρατία), εἰς δὲ τήν γνωσιολογίαν ἀντιτίθεται εἰς τόν Ἰδεαλισμόν. Πρβλ. και Κ. Δ. Γ ε ω ρ γ ο ὕ λ η, Πραγματοκρατία, Νεώτερον Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἡλίου» τ. ΙΣΤ', σ. 345-346, και Χ ρ. Ἄ ν δ ρ ο ὕ τ ο υ, Λεξικὸν Φιλοσοφίας, Ἀθήναι 1929.

2. «Ὁνοματοκρατία» ἢ «Νομιναλισμός» εἶναι ἡ ὑποστηριχθεῖσα εἰς τήν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν ἀποψις, κατὰ τήν ὁποίαν αἱ γενικαὶ και ἀφηρημένα ἔννοιαι εἶναι ἀπλᾶ ὀνόματα, λέξεις και ὄχι ἰδιαίτεραι ὀντότητες, ὅπως ὑπεστήριζεν ὁ ρεαλισμός. Πρβλ. Κ. Δ. Γ ε ω ρ γ ο ὕ λ η, Ὁνοματοκρατία, Νεώτερον Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἡλίου», τ. ΙΔ', σ. 907 και Σ. Γ κ ἱ κ α, Ὁνοματοκρατία, «Θρησκευτικὴ και Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαιδεία» (Θ. Η. Ε.), τ. 9 (1966), σ. 928.

3. Bl. G. B e r g u e r, La puissance du nom (Communication au IVe Congrès International d'histoire des religions), Bruxelles 1935, «Archives de psychologie de la Suisse romande», τ. XXV (1936), ἔνθα και ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἐξ ἄλλου, μεγίστη εἶναι ἡ βιβλιογραφία περί τοῦ «Ὄνοματος» και τοῦ «Ὄνοματος τοῦ Θεοῦ» τῶσον εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὅσον και εἰς τήν δυτικὴν θρησκευτικὴν και θεολογικὴν σκέψιν. Ἐχομεν ὑπ' ὄψει τὸ βιβλίον: Des noms de Jésus-Christ dans la Saint-Écriture, œuvre capitale de L o u i s d e L é o n et l'un des chefs-d'œuvre théologiques de l'Espagne, traduite pour la première fois en français, sur la 25e édition espagnole, enrichie de notes... par l'Abbé V. P o s t e l du diocèse de Paris..., Paris - Lyon (Lecoffre) 1862. Πρόκειται περί μεταφράσεως εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν τοῦ περιωνύμου ἔργου τοῦ Ἰσπανοῦ F r a y L u i s d e L é o n, Los Nombres de Cristo... Διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εἰς τὴν Βίβλον, βλ. τὴν εἰδικὴν μελέτην τοῦ Α. - M. B e s n a r d, ο. ρ., Le mystère du nom. (Quiconque invoquera le nom du Seigneur sera sauvé, Joël 3, 5 (=Και ἔσται πᾶς, ὃς ἂν ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται, Ἰωήλ 3,5), σειρὰ Lectio divina, ἀριθ. 35, Paris (Cerf) 1962. Διὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ὀνόματος βλ. τὸ ἔργον (ἐκ τῶν καταλοίπων) τοῦ πρωτοερέως - καθηγητοῦ S. B u l g a k o f f, Filosofija Imeni (ἐκδ. ὑπὸ L. Zander), Paris (YMCA - press) 1953. Ἀλλὰ εἰς τὸ ἔργον τοῦ S. Bulgakoff θὰ ἐπανέλθωμεν. Τέλος διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου βλ. και τὰ ἐξῆς ἔργα, ἔνθα και ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία, Un Moine de l'Église d'Orient, La prière de Jésus, sa genèse et son développement et sa pratique dans la tradition byzantinoslave, troisième édition revue et augmentée, Chevetogne 1959, σ. 83-89. I. S m o l i t s c h, Russisches Mönchtum. Entstehung, Entwicklung und Wesen, 988-1917, Würzburg 1952, σ. 473 κ.ε. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Le Mont-Athos et la Russie, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ: Le Millénaire du Mont-Athos 963-1963, Études et Mélanges, I, Chevetogne 1963, σ. 279-318. B. S c h u l t z e, S. J., Der Streit um die Göttlichkeit des Namens Jesu in der russischen Theologie, «Orientalia Christiana Periodica» τ. 17 (1951), σ. 320-394. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Untersuchungen über das Jesus - Gebet, «Orientalia Christiana Periodica», τ. 18 (1952), σ. 319-343. I. H a u s h e r r, S. J., Noms du Christ et voix d'oraison, «Or. Chr. Analecta» 157, Roma 1960.

ἀληθές, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς διαμάχης περὶ τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ διαφορὰ ἔγκειται μεταξὺ τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τοῦ νομιναλισμοῦ¹. Οἱ Ὀνοματολάτραι, κατὰ τὴν κρίσιν εἰδικῶν, ἔθεσαν ἐπὶ τάπητος σοβαρὸν πρόβλημα τόσον τοῦ θεολογικοῦ ὅσον καὶ τοῦ θρησκευτολογικοῦ κόσμου. Δυστυχῶς ὁμως δὲν εἶχον τὰ πλαίσια νὰ παρουσιάσουν τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας των² καὶ λόγῳ ἑλλείψεως, σὺν τοῖς ἄλλοις, μορφώσεως ἐκ μέρους αὐτῶν τούτων τῶν Ὀνοματολατρῶν³. Ὁ κρυπτόμενος ὑπὸ τὴν φράσιν «Un moine de l'Église d'Orient» ὀρθόδοξος ἀρχιμανδρίτης καὶ συγγραφεὺς L. Gillet ἀναφέρει, ὅτι οἱ Ὀνοματολάτραι ἔθιζαν σοβαρὸν πρόβλημα, ἀλλὰ ἀπέτυχον εἰς τὴν διατύπωσίν του⁴.

Ἄλλ' ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὰς διαμάχας τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἡ διαμάχη ἐκ τοῦ Καυκάσου παρουσιάσθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, κυρίως ἐκ τῶν ἀντιπάλων τῶν Ὀνοματολατρῶν. Ὁ ἱερομόναχος Ἀλέξιος, ζῶν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Θηβαΐδος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, μεταξὺ ἄλλων Ρώσων μοναχῶν ἐκατηγόρησε τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος ὡς μὴ ὀρθόδοξον. Αἱ κατηγορίαι τοῦ Ἀλεξίου παρέμειναν προφορικαί, διότι δὲν παρουσίασε γραπτὸν κείμενον, ἀγνωστον διὰ ποίους λόγους⁵. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων τὴν θέσιν τοῦ

1. Ὁ ἱερομόναχος Ἀντόνιος Bulatovič εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον τοῦ Apologija, ἑ.ἀ., ἀναφέρει, ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Ὀνοματολατρῶν βασίζεται εἰς τὸν μυστικισμόν, ὁ ὁποῖος ἀντιτίθεται εἰς τὸν ὀρθολογισμόν (σ. VII)· ἐν συνεχείᾳ γράφει, ὅτι οἱ Ὀνοματολάτραι βασίζονται φιλοσοφικῶς εἰς τὸν ρεαλισμόν, ὁ ὁποῖος μαζὶ μὲ τὸν μυστικισμόν ἀντιτίθεται εἰς τὸν νομιναλισμόν, τὸν ρασιοναλισμόν καὶ τὸν ματεριαλισμόν (σ. XI).

2. Ὁ ἀναγνώστης θὰ σχηματίσῃ ἐδκόλως τὴν γνώμην, ὅτι οἱ Ὀνοματολάτραι, παρ' ὄλην τὴν καλὴν θέλησίν των, καὶ τὴν προσπάθειάν των, δὲν εἶχον θεολόγους, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν γένεσιν τῆς διδασκαλίας των καὶ ὅτι πολλὰ τῶν ἔργων των ἦσαν ἀπλὰ φυλλάδια... θρησκευτικοῦ περιεχομένου!

3. Βλ. χαρακτηριστικῶς καὶ τὴν γνώμην τοῦ εἰδήμονος εἰς θέματα μοναχισμοῦ τῆς Ρωσίας, αὐτοεξορίστου Ρώσου καθηγητοῦ I. S m o l i t s c h, *Le Mont-Athos et la Russie*, ἑ.ἀ., σ. 309· «Il importe de noter qu'Ilarion se présentant comme un connaisseur de la Sainte Écriture et des écrits des Saints Pères, au lieu d'employer le terme traditionnel umno e d e l a n i e (prière mentale), parle toujours de la d u h o v n a j a d e j a t e l j n o s t j (action spirituelle) ce qui a un sens entièrement différent».

4. *Un Moine de l'Église d'Orient*, ἑ.ἀ., σ. 84· «Les onomatolâtres avaient procédé avec crudité et maladresse dans une matière qui exigerait un infini discernement. Leur théorie était de toute évidence inadmissible, mais ils avaient touché à un problème réel».

5. Μία πηγὴ ἀντιθέτου πνεύματος πρὸς τὴν κίνησιν τῶν Ὀνοματολατρῶν, εἶναι τὸ λίαν ἐνδιαφέρον φυλλάδιον: *Pravda o sobytijah proisšedših v pervoe polugodie 1913 goda v Panteleimonom Monastyre*, γραφὸν ὑπὸ τοῦ Igumen i bratija Afonskago Panteleimonova monastyrja, ἑκδ. Afonskago Russkago Panteleimonova monastyrja, Μόσχα 1913, σ. 6, ἀναφέρει, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος: «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου», δὲν

πρώτου, κατ' οὐσίαν, ἐπικριτοῦ τοῦ βιβλίου «Ἐπί τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος τὴν καταλαμβάνει ὁ Ρῶσος ἱερομόναχος Χρυσάνθος, ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ὁ Χρυσάνθος παρουσίασεν ἀνάλυσιν τῶν δοξασιῶν τοῦ Ἰλαρίωνος καὶ τῶν Ὄνοματολατρῶν¹. Τὴν ἀνάλυσίν του τὴν συνώδευσε μὲ συμπεράσματα τοῦ Ρώσου ἀρχιεπισκόπου Ἀντωνίου Ηραρονίκι².

Εἶδομεν ὅτι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἰλαρίωνος ὠνόμαζον ἑαυτοὺς «Ὄνοματοδόξους» (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjaslavcy*) καὶ ὅτι οἱ ἀντίπαλοί των, δηλ. οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Χρυσάνθου, τοὺς ὠνόμαζον Ὄνοματολόγισταις (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjabozhniky*). Τώρα, ὁμως, ἐπαναλαμβάνοντες τὰς κατηγορίας των οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἰλαρίωνος ἀπεκάλουν τοὺς κατηγοροῦντας των, δηλ. τὴν ὁμάδα τοῦ Χρυσάνθου, ὡς «Ὄνοματομάχους» (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjaborcny*). Ἀμφότεραι αἱ παρατάξεις ἀλληλοκατηγοροῦντο ὡς αἰρετικάι. Σήμερον διὰ τὴν ὁμάδα τοῦ Ἰλαρίωνος ἐπεκράτησεν ὁ ὄρος Ὄνοματολόγισται (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjaslavcy*) καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀντιτιθεμένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν συμπαθούτων τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας των.

εἶχε μεγάλην κυκλοφορίαν, μεταξύ τῶν Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀλλὰ ἡ κριτικὴ τοῦ ἱερομονάχου Ἀλεξίου συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσίν του.

1. Τὸ ἄρθρον τοῦ ἱερομονάχου Χρυσάνθου ἔχει τὸν τίτλον: *Recenzija shimonaha Hrisanfa na Knigu O. Pariona kai edhmoisieythi eis to perioodikon «Russkij Inok», arith. 4 kai 6 (1912) (pará I. S. molitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 310)*. Τὸ ἀνωτέρω ἀναφερθὲν ἄρθρον τοῦ ἱερομονάχου Χρυσάνθου προεκάλεσε τὴν ἐκδοσιν τοῦ μνημονευθέντος ἤδη ἔργου τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonί, *Apologija*.

2. *Antonij (Hraronickij) archiepiskop Volynskij, O novom Izeucenii, obogotvorjajščem imena i ob Apologii Antonij Bulatoniča, «Cerkovnye Vedomosti», τ. XXVI/20 (1913) παράρτημα σ. 80-96*. Ὁ Ρῶσος ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος Ηραρονίκι (1863-1936) εἶναι γνωστός ἱεράρχης, θεολόγος καὶ ἀσκητικὸς συγγραφεὺς, μὴ κατορθώσας νὰ ἀπομακρυνθῆ ἐκ τοῦ νομιναλισμοῦ. Ἀπέθανε τὸ 1936 αὐτοεξόριστος. Βιογραφικὰ στοιχεῖα βλ. *N. Zernov, The Russian Religious Renaissance of the Twentieth Century, London 1963, σ. 365* καὶ *B. Zenkovsky, Histoire de la philosophie russe, t. II, Paris (Gallimard) 1954, σ. 133-135*. Φιλοσοφικῶς ἔκειτο περισσότερο πρὸς τὸν γερμανικὸν ἰδεαλισμὸν καὶ τὸν νομιναλισμὸν καὶ ὀλιγώτερον πρὸς τὸ μυστικὸν-ἀσκητικὸν-ἡσυχαστικὸν ἰδεῶδες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἦτο γνωστός καὶ εἶχεν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἡμετέρου ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Ὁ Ἀντώνιος ὑπῆρξε σφοδρὸς πολέμιος τῶν Ὄνοματολατρῶν. Τὸ ἀνωτέρω ἀναφερθὲν ἄρθρον ἐξεδόθη καὶ εἰς τευχίδιον (σχ. 8ον, σ. 24) ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Λαύρας τοῦ Ροῦσεν τὸ ἔτος 1913. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη, βεβαίως, μὲ τὴν ἀδειαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας. Τὸ πλέον ἐνδιαφέρον σημεῖον, ἐκτὸς τῆς τραχύτητός του, εἶναι ἐκεῖνο ὅπου ὁ συγγραφεὺς ὑπογραμμίζει, ὅτι οἱ Ὄνοματολόγισται εἶναι ὁ ἱερομόναχος *A. Bulatonί*, ὁ καθηγητὴς - ἱερεὺς *Π. Φλορένσκι* καὶ ὁ καθηγητὴς - ἱερεὺς *S. Bulgakoff* καὶ ὅτι οἱ ἀντι-Ὄνοματολόγισται εἶναι ὁ ἀρχιεπίσκοπος *Νίκων*, ὁ καθηγητὴς *S. V. Troickij* καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος, δηλ. ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς. (Διὰ πολλὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων προσώπων θὰ ἐπανέλθωμεν).

Τὴν παράταξιν τοῦ Ἰλαρίωνος ἤλθε νὰ ἐνισχύσῃ (ὡς ἀντιτιθέμενος εἰς τὸν Χρῶσανθον) ὁ Ρῶσος ἱερομόναχος Ἀντώνιος Βυλατονιῆ, ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Ὁ Βυλατονιῆ ὑπῆρξεν ἀντιπροσωπευτικὴ μορφή τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατέστη ὁ ἀρχηγέτης των, ἐφ' ὅσον ὁ Ἰλαρίων φαίνεται ὅτι ἦτο μοναχὸς τῆς προσευχῆς μόνον καὶ τῆς συγγραφῆς, ἐνῶ ὁ Βυλατονιῆ καὶ τῆς δράσεως. Ὁ τελευταῖος πρὸ τῆς εἰς μοναχὸν κουρᾶς του ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Χάρκωφ. Ἄγνωστος παραμένει ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς γεννήσεώς του. Ὡς ἀξιωματικὸς ἔλαβε μέρος εἰς ἀποστολὴν εἰς τὴν Κίναν. Τὸ 1907 μετέβη εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, τὴν ὁποίαν ὠνειρεύθη νὰ ὑπαγάγῃ εἰς τὴν Ρωσίαν¹. Ἐκ τῆς Αἰθιοπίας ἴσως μετέβη, ἄγνωστον διατί, εἰς τὰς Ἰνδίας. Τὸ 1907 κείρεται μοναχὸς εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Ἦτο γνώστης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ μετέφρασε πολλὰ θρησκευτικὰ βιβλία, ἰδίως ἐκλαϊκευτικὸν χαρακτήρος, ἐκ τῆς ἐλληνικῆς εἰς τὴν ρωσικὴν. Τὸ 1910 χειροτονεῖται ἱερομόναχος καὶ τὸ 1911 λέγεται ὅτι μετέβη δι' ὀλίγους μῆνας εἰς τὰς Ἰνδίας. Κατὰ τὴν διαμάχην εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Ἄθω καὶ μετέβη εἰς τὴν Ρωσίαν (εἰς τὰς 13 Φεβρουαρίου 1913) καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν συμπεριελήφθη μεταξὺ τῶν συλληφθέντων, ὡς θὰ ἴδωμεν, Ρώσων μοναχῶν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1913. Εἰς τὴν Ρωσίαν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν ἰδεῶν τῶν Ὀνοματολατρῶν. Κατῶρθωσε νὰ προσελκύσῃ τὴν συμπάθειαν καὶ συμπράξασιν πολλῶν μελῶν τῆς ρωσικῆς πνευματικῆς σκέψεως². Ἄλλωστε ὁ Βυλατονιῆ εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν διαμάχην ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν τόσον ἐκ τῆς «Ἀπολογίας» του, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ «ἀκτιβισμού» του. Εἰς τὸ ἐξῆς, παρ' ὄλον ὅτι θὰ κυκλοφορήσουν ἀναρίθμητα θρησκευτικὰ φυλλάδια ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐν τούτοις τὸ ἔργον τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Βυλατονιῆ «Ἀπολογία» θὰ παραμείνουν τὰ ἀντιπροσωπευτικὰ βιβλία τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν. Εἰς τὴν Ρωσίαν ὁ Βυλατονιῆ δὲν ἠνοχλήθη ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν ὡς τέως στρατιωτικὸς. Ἐφρονεῖτο ὑπὸ τῶν μπολσεβίκων

1. Ἄγνωστος, ἐν πολλοῖς, σελὶς τοῦ ρωσικοῦ ἐπεκτατισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν διὰ τὸ 1907. Διὰ πλεῖονα βλ. C. J e m a n, *The Russians in Ethiopia. An Essay in futility*, London 1958, σ. 80-96, παρὰ I. S m o l i t s c h, *Le Mont - Athos et la Russie*, ἑ.ἀ., σ. 310.

2. Ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μόσχας M. D. Muretov, εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν κοσμήτορα τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ ἔτος 1914, ὑποστηρίζει τὴν μνημονευθεῖσαν «Ἀπολογία» τοῦ Βυλατονιῆ καὶ τοὺς Ὀνοματολάτρας. Ἡ ἐπιστολὴ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ συντηρητικὸν περιοδικὸν «Istoričeskij Vestnik», τ. 10 (1916), σ. 164-167.

κατὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ ἔτος 1917¹. Ἐργα-
 ψεν, ὡς ὁ κύριος ἀπολογητὴς τῶν Ὄνοματολατρῶν, πολλὰ ἔργα².

1. Πρβλ. καὶ I. S m o l i t s c h, *Le Mont-Athos et la Russie*, ἔ.ἀ., σ. 310. Ἐξ ἄλλου πολλὰς πληροφορίας περὶ τοῦ βιογραφικοῦ σχεδιαγράμματος τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Βυλατονιὲ ἀρμόμεθα ἐξ ἀνεκδότου ἐπιστολῆς τοῦ Ρώσου θεολόγου Β. Μπομπρίνσκι (ἐξ Ἀθηνῶν, ὑπὸ ἡμερομ. 17/30 Ὀκτωβρίου 1950) πρὸς τὸν καθηγητὴν μου, ἀρχιμανδρίτην Κυπριανὸν Κέρν, καθηγητὴν τῆς Πατρολογίας τοῦ Ὀρθοδόξου Ρωσικοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου Παρισίων. Διὰ τὴν βιογραφίαν τοῦ Βυλατονιὲ βλ. καὶ Α. Β u l a t o ν ι ἔ, *S vojskami Menelika II...*, Sankt Peterburg 1900.

2. *Ieroslimonah A n t o n i j (B u l a t o ν i ἔ)*, 1. *Apologija*, ἔ.ἀ., σ. 189. 2. *Moja mislj vo Hriste: o dejatel'nosti (energii) Bozestva*, Sankt Peterburg 1914, σ. 244. 3. *Materialy k spozu o ročitanii Imeni Bozija*, α' ἔκδ., Μόσχα 1913. 4. *Vvedenie v sočinenie Opravdanie very v nepovedimoe, nepostizhaemoe, bozestvennoe Imja Gospoda Iisusa Hrista*, Sankt Peterburg 1916, σ. 20. 5. *Moja bor'ba s imjaborcami na Svjatoj Gore*, «*Istoričeskij Vestnik*», τ. 3 (1916), σ. 648-682 καὶ τ. 10 (1916), σ. 133-169, καὶ ἀνάτυπον Sankt Peterburg 1917. 6. *Opravdanie very*, ἔ.ἀ., σ. 228. 7. *Istorija Afonskoj smuty*, α' ἔκδ., Petrograd 1917 καὶ 8. *Istorskij razgrom*, ἔ.ἀ., σ. 10.

Ἐκ τῶν ἀναφερθέντων ἔργων καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐγνώριζεν ὁ ἀναγνώστης τὰ περιεχόμενα τῆς «Ἀπολογίας» τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Βυλατονιὲ. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ ἔργου ἔχει ὡς ἑξῆς: *Apologija Very vo Imja Bozija i vo Imja Iisusa*, ἔκδ. «Θρησκευτικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς βιβλιοθήκης» (τῆς «Θρησκευτικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Ἐταιρείας»), Μόσχα 1913, σχ. 8ον, σ. 189:

σ. 1-20, 1) Γενικαὶ ἀρχαὶ τῶν Ὄνοματομάχων, δηλ. τῶν ἀντιφρονούντων πρὸς τοὺς Ὄνοματολάτραις.

σ. 21-41, 2) Βιβλικά καὶ Πατριστικά μαρτυρία, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός.

σ. 42-47, 3) Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ θεία δύναμις καὶ ὄχι ἡ δύναμις διὰ μέσου τοῦ ὀνόματος.

σ. 48-74, 4) Πᾶσα προσευχὴ τελεῖται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

σ. 75-82, 5) Ἡ ὀμολογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν «Προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ» εἶναι Αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

σ. 83-99, 6) Περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς θείας ἀξίας τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦ».

σ. 100-115, 7) Τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς» εἶναι ὄνομα ἐνέχον θεϊαν ὑπόστασιν καὶ ὄνομα ὑπερᾶνω παντὸς ὀνόματος.

σ. 116-120, 8) Ἀνάλυσις τοῦ Ἀκαθίστου καὶ τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος πρὸς τὸν Γλυκύτατον Ἰησοῦν.

σ. 121-136, 9) Μαρτυρία ἐκ τοῦ Ψαλτηρίου περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

σ. 137-152, 10) Μαρτυρία ἐκ τῆς Βίβλου περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

σ. 153-171, 11) Ἡ σημασία τῶν φράσεων «Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ» καὶ «Αὐτὸς ὁ Θεός», συνδυαζόμεναι εἰς τὰς Ἀκολουθίας.

σ. 172-186, 12) Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι προσκύνησις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ.

σ. 187-189, 13) Συμπεράσματα: Δίδομεν ἐνταῦθα περίληψιν τῶν συμπερασμάτων τοῦ βιβλίου, ἐνθα ὁ συγγραφεὺς γράφει: «Ὁμολογῶ, ὅτι: 1. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός. 2. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ὑποστατικὸν τῆς θεότητος, δηλ. ἔχει σχέσιν μὲ τὴν θεϊαν καὶ ἀνθρώπινην φύσιν τοῦ Κυρίου. 3. Τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς»

Ἡ ἐμφάνισις εἰς τὸ προσκῆνιον τοῦ Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Προφήτου Ἥλιου τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐκινήτοποίησε τοὺς Ρώσους μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὥστε νὰ ἀυξηθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀπαδῶν τῶν. Ἦδη τὸ 1912 Ὀνοματολάτραι μοναχοὶ μεταξὺ τῶν Ρώσων ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Προφήτου Ἥλιου καὶ εἰς τὴν ἔρημον τὴν καλουμένην Θηβαΐδα.

Ἡ ἐπέμβασις τοῦ καθηγουμένου τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος Μισαήλ δὲν ἐπέφερεν ἀποτέλεσμα. Εἰς μάτην παρεκλήθη ὁ Bulatonič νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰς δοξασίας του. Ὁ τελευταῖος εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον (ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1912)¹ γράφει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς:

Imja Iisusa est Bog;
Slova, slyšannyja na Favore
Apostolami, sut sam Bog;
Slova, slyšannyja na Sinae
Izrailtjanami, sut Sam Bog,
i vsjakoe Božestvennoe slovo
v Evangelie est Sam Bog²

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι Θεός.
Οἱ ἐν Θαβωρίῳ λόγοι οἱ ἀκουσθέντες
ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός.
Οἱ ἐν Σινᾷ ἀκουσθέντες ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν
λόγοι εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός.
Καὶ πᾶς ὁ ἐν τῷ Ἐὐαγγελίῳ θεῖος λόγος
εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός³.

Ὁ Bulatonič, τέλος, γράφει συμπερασματικῶς ἀργότερον εἰς ἔργον του⁴ τὰ ἑξῆς: «...ὑποστηρίζαμεν, ὑποστηρίζομεν καὶ θὰ ὑποστηρίζομεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι Αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός».

Ἡ διάδοσις ὁμῶς τῶν ἰδεῶν τῶν Ὀνοματολατρῶν ἀνησύχησε τόσον τὸν καθηγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὅσον καὶ τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἡ ἀνησυχία προήρχητο κυρίως ἐκ τοῦ γεγο-

ἐνέχει θεϊαν δύναμιν καὶ εἶναι ἀχώριστον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. 4. Πάντα τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ ἐνέχουν θεϊαν δύναμιν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς» πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῆ περισσότερο διὰ τὴν σωτηρίαν μας». Τέλος, διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ βιβλίου σημειοῦμεν, ὅτι ἡ ἐκδοῦσα τὸ ἔργον τοῦ Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič, «Θρησκευτικὴ καὶ Φιλοσοφικὴ Ἐταιρεία» ἀναγνωρίζει, ὅτι τὸ βιβλίον «ἔχει μερικὰς ἐσωτερικὰς ἀτελείας» (Πρβλ. Arologija, ἔ.ἀ., σ. XI).

1. Βλ. ἀποσπάσματα τῆς ἐπιστολῆς «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τ. 11 (1913) σ. 363-364.

2. Βλ. ρωσικὸν κείμενον ἐν S. V. Troickij, Ob Imenah Božih i imjazožnikah, Sankt Peterburg 1914, σ. IV (παραρτήματος).

3. Βλ. ἑλληνικὸν κείμενον εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 124.

4. Ἱερομονάχου Ἀντωνίου (Bulatonič), Opravdanie very, ἔ.ἀ., σ. 208.

νότος, ὅτι ἀλληλοκατηγορούμενοι οἱ Ρῶσοι μοναχοὶ ἐσκανδάλιζον τὴν Ἱερὰν Πολιτείαν.

Δὲν ἔχομεν μαρτυρίας περὶ συμμετοχῆς Ἑλλήνων μοναχῶν εἰς τὴν διαμάχην τῶν Ὀνοματολατρῶν, ἡ ὁποία ὡς ἀνεφέραμεν ὑπῆρξε διαμάχη καθαρῶς ρωσική. Ἐξ ἄλλου ἀμάρτυρον εἶναι καὶ τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ρώσου καθηγητοῦ I. Smolitsch, ὅτι «ἡ ἀνάπτυξις τῆς νέας διδασκαλίας συμπεριέλαβε, βεβαίως, Ἑλληνας μοναχοὺς καὶ ἀνησύχησε πολὺ τὴν «Κοινότητα» τοῦ Ἁγίου Ὁρους»¹. Δὲν συμμεριζόμεθα τὴν ἄποψιν, ὅτι ἐπειδὴ «ἀνησύχησεν» ἡ Ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὁρους, θὰ ἀπετέλει ἀπόδειξιν ὅτι ἡ διαμάχη ἀπησχόλησε καὶ Ἑλληνας μοναχοὺς. Τοῦλάχιστον ἐκ τῶν παρουσιασθέντων μέχρι τοῦδε ἐγγράφων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δὲν φαίνεται ὅτι τὸ θέμα ἀπησχόλησε καὶ Ἑλληνας μοναχοὺς². Ὁ S. Troickij μάλιστα, κατηγορῶν τοὺς Ἑλληνας μοναχοὺς καὶ δικαιολογῶν τὴν βίαιαν μεταφορὰν τῶν Ρώσων Ὀνοματολατρῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὴν Ρωσίαν, λέγει ὅτι οἱ Ἑλληνες μοναχοὶ προώθουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν μεταξύ τῶν Ρώσων διὰ νὰ ἐκδιώξουν ὅλους τοὺς Ρώσους μοναχοὺς ἐκ τοῦ Ἄθω³...

Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀναφερθεῖσα ἐπέμβασις τοῦ καθηγουμένου τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος δὲν ἐπέφερε τὴν ἀναμενομένην ἡσυχίαν μεταξύ τῶν Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τότε ἡ ἀπλῆ ἐπέμβασις εἰς τὴν διαμάχην μετετρέπη εἰς αἰτησιν πρὸς παροχὴν βοηθείας ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὸ ἀξιοσημεῖωτον γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν εἶναι, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπεμβαίνει μετὰ ἀπὸ αἰτησιν τοῦ καθηγουμένου τῆς Μονῆς Παντελεήμονος, πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič. Ἡ ἀναφερθεῖσα αἰτήσις συναδεύετο ὑπὸ τῶν ἔργων τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαριῶνος: «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» καὶ τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič

1. «Le développement de la nouvelle doctrine atteignit également des moines grecs, et inquiéta beaucoup la «Koinotis» de la Sainte Montagne». (I. S m o l i t s c h, Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 311).

2. Δὲν ἀποκλείεται, βεβαίως, τὸ γεγονός νὰ ἀπησχόλησε Ἑλληνας μοναχοὺς, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῆ μ ὀ ν ο ν μετὰ τὴν δημοσιευσιν ἀγνώστων τυχόν μέχρι σήμερον ἐγγράφων. Ἀντιθέτως, οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ κύκλοι τῆς ἐποχῆς ἀναφέρουν χαρακτηριστικῶς, ὅτι: «Pas un instant les Grecs n'ont été attirés par ces rêveries de cerveaux slaves», Ἐν «Échos d'Orient», 1913, σ. 455. Τέλος, ὁ Π. Κ ο μ ν η ν ὄ ς, Ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὁρει θρησκευτικῆ ἔρις, «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τ. 11 (1913) σ. 372, γράφει: «Ἀπόπειρα πρὸς προσέλκυσιν καὶ ἡμετέρων, δι' ἣν καὶ φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Ἰησοῦς» ἐξεδόθη, ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου (Bulatovič), φαίνεται ἐντελῶς ἀποτυχούσα». Τὸ ἔργον τοῦ Bulatovič ἐξεδόθη ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ ἔτος 1913.

3. S. V. T r o i c k i j, Ob Imenah Božjih i imjabožnikah, ἔ.ἀ., σ. 173-174.

«'Απολογία». Ἡ πρώτη καταδικαστική ἀπόφασις τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐναντίον τῶν Ὀνοματολατρῶν ἀναφέρεται εἰς γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' πρὸς τὸν καθηγούμενον τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος Μισαήλ καὶ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2 Σεπτεμβρίου 1912. Εἰς τὸ γράμμα ὁμως συναντῶμεν μόνον τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς μελέτης τοῦ βιβλίου τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» καὶ τὴν πατριαρχικὴν σύστασιν πρὸς τοὺς Ρώσους μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὅπως ἀπέχουν ἐκ τῶν ἐρίδων. Οἱ Ὀνοματολάτραι καὶ οἱ πολέμιοί των ἀποκαλοῦνται ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' ὡς «ἀνόητως θεολογοῦντες». Τέλος, αἱ δύο μερίδες τῶν διαφωνούντων Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους καλοῦνται, ὅπως συμβάλλουν εἰς τὴν εἰρηνικὴν διαβίωσιν ἐν τῇ Ἁγιωνύμφῃ Πολιτείᾳ¹. Τὸ ἀναφερθὲν ὁμως πατριαρχικὸν γράμμα δὲν κατώρθωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Булатовиц, οἱ ὅποιοι διὰ παντὸς μέσου² φροντίζουν πλέον καὶ ἐκδιώκουν ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, καὶ ἀργότερον ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τοὺς ἀντιπάλους των³. Τοιουτοτρόπως, ἡ Σκήτη τοῦ Ἁγίου

1. Τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ.33(1913), σ. 145-146.

2. «Manu militari» ἀναφέρει τὸ ρωμαιοκαθολικὸν περιοδικὸν «Échos d'Orient», 1913, σ. 265.

3. Θὰ πρέπει νὰ συνέβησαν τραγικὰ γεγονότα εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν τί ὑποστηρίζουν αἱ δύο ἀντιμαχόμεναι ὁμάδες: Οἱ Ὀνοματολάτραι, κατὰ τοὺς ἀντιπάλους των, ἐκδιώκουν τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1913 (τὴν 12ην κατὰ τὸ μνημ. ἔργον: Pravda o sobytiâi..., σ. 7) τὸν ἡγούμενον (sic) τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου μετὰ τοὺς μὴ Ὀνοματολάτρας μοναχοὺς. Τὴν δὲ 21ην-23ην (κατὰ τὸ μνημ. ἔργον: Pravda o sobytiâi..., σ. 7) οἱ Ὀνοματολάτραι εἶχον σύνοδον καὶ ἐξεδίωξαν τὸν ἡγούμενον τῆς αὐτῆς Σκήτης. Τὴν 27ην Ἰανουαρίου 1913 ἐκδιώκουν τοὺς πλέον φανατικοὺς ἐκ τῶν ἀντιπάλων των ἐκ τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος (Πρβλ. καὶ *Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda za no 7.644...*, παρὰ S. V. Troickij, *Ob Imenah Božiih i imjabožnikah*, ἐ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XVIII). Τὴν 19ην Μαρτίου 1913 οἱ Ὀνοματολάτραι φροντίζουν νὰ ἐλαττώσουν τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ καθηγουμένου τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος (Pravda o sobytiâi..., ἐ.ἀ., σ. 8). Τὴν 29ην Ἀπριλίου 1913 κατέστρεψαν τὴν τηλεφωνικὴν ἐπικοινωνίαν, ἢ ὅποια συνάδεε τὴν Μονὴν Ἁγίου Παντελεήμονος μετὰ τῆς Καρυῆς διὰ τῆς Δάφνης καὶ ἡ ἐπιθυμία των ὅπως λάβουν τὴν διεύθυνσιν τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ μάλιστα τὴν οικονομικὴν διαχείρισιν τῆς Μονῆς δὲν ἐπραγματοποιήθη, διότι ἡ διεύθυνσις τῆς Μονῆς ἐξήτησε βοήθειαν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἐκ «μικροῦ ἀγήματος ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εὐρισκομένου εἰς τὰς Καρυῆς» (Pravda o sobytiâi, ἐ.ἀ., σ. 8). Τέλος, κατορθῶνουν νὰ ἰδρῦσουν, τὴν 1ην Μαΐου 1913 εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τὴν ἀδελφότητα τοῦ «Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ» (Pravda o sobytiâi, ἐ.ἀ., σ. 9). Ἀργότερον ἡ ἀδελφότης θὰ προβῇ εἰς πολλὰς ἐκδόσεις φυλλαδίων ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατῶν. Ἰδοὺ τώρα πῶς δικαιολογοῦνται οἱ Ὀνοματολάτραι: Εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, γράφει ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Булатовиц, ἔλαβε χώραν ἐκλογὴν ἡγουμένου, τοιοῦτος δ' ἐξελέγη ὁ (Ὀνοματολάτρης) ἀρχιμανδρίτης Δαυὶδ, διὰ ψήφων 306, ἀντὶ τοῦ (ἀντι-Ὀνομα-

Ἄνδρέου κατέστη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 τὸ προπύργιον τῶν Ὁνοματολατρῶν. Εἰς μάτην ὁ τότε Ρῶσος πρόξενος ἐν Θεσσαλονίκη ἐφρόντισε νὰ συμφιλίωσῃ τὰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας τῶν μοναχῶν τῆς Σκήτης¹.

Τὸ 1913, λόγῳ τῆς νέας δημιουργηθείσης καταστάσεως, ὑπεχρεώθη ἡ Ἱερά Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὁρους νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς κατάπαυσιν τῶν ταραχῶν ἐκ μέρους τῶν Ρώσων μοναχῶν. Ἡ Ἱερά Κοινότης ἐνήργησε βάσει διαμαρτυρίας, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 Ἰανουαρίου 1913, τῶν ἐκδιωχθέντων ὑπὸ τῶν Ὁνοματολατρῶν Ρώσων μοναχῶν τῆς Σκήτης Ἁγίου Ἀνδρέου. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, πρὸ τῆς ἐπεμβάσεώς του καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως οἰασδήποτε ἀποφάσεως ἐπὶ τῆς ἐτεροδιδασκαλίας τῶν Ὁνοματολατρῶν, ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ συμβουλίου τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων τοῦ ἱερομάχου Ἰλαρίωνος «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» καὶ τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič «Ἀπολογία». Ἡ ἀπόφασις τῶν καθηγητῶν ὑπῆρξε καταδικαστικὴ διὰ τὰ δύο ἀναφερθέντα ἔργα. Κατεδικάσθη τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» (ἡ β' ἔκδοσις τοῦ 1910), ἡ «Ἀπολογία» καὶ τὸ περιεχόμενον ὀρισμένων ἐπιστολῶν τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν, ἐιδικότερον, τὰς θέσεις τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης²:

α. Καταδικάζεται ὁ μυστικισμὸς ἐφ' ὅσον προέρχεται ἐκ τῆς καρδίας, ἐνῶ μᾶλλον πρέπει νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ νοῦ!

β. Ἡ γνωμοδότησις τῶν θεολόγων καθηγητῶν ἐγένετο καὶ ἐπιτροχάδην, ὡς ἀναφέρει τὸ σχετικὸν κείμενον: «Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας, δὲν ἤδυνήθη μὲν ὁ σύλλογος τῶν θεολόγων καθηγητῶν

τολάτρου) ἀρχιμανδρίτου Ἱερωνύμου, ὅστις ἔλαβε μόνον 70. Συμβαίνει ὁμως νὰ εἶναι, μέχρι τῶν ἐκλογῶν, ἠγούμενος ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἱερώνυμος ὁ ὁποῖος δὲν παρέδιδε τὴν ἠγουμενίαν εἰς τοὺς Ὁνοματολάτρας. Οἱ 70 ἀντι-Ὁνοματολόγοι, κατὰ τὸν Bulatonič πάντοτε, μὴ παραδίδοντες τὰ σκήπτρα τῆς διοικήσεως τῆς Σκήτης εἰς τοὺς 306, ἐπετέθησαν πρῶτοι κατὰ τῶν Ὁνοματολατρῶν καὶ διὰ γρόνθων τοὺς ἐκτύπησαν· μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἱερομόναχος Ἀντωνίου Bulatonič δὲν κατάρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τοὺς γρόνθους. Πρβλ. ἱερομόναχου Ἀντωνίου (Bulatonič), Opravdanie very, ἔ.ἀ., σ. 210. Σημειώθη, ὅτι οὐδεμίαν δικαιολογίαν συνηγήσαμεν ἐκ μέρους τῶν Ὁνοματολατρῶν διὰ τὰ γεγονότα τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος.

1. I. Smolitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 311.

2. Βλ. Τὸ πλήρες κείμενον τῆς ἀποφάσεως τοῦ συλλόγου τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης: «Γνωμοδότησις τοῦ συλλόγου τῶν θεολόγων καθηγητῶν περὶ τῆς ἐσχάτης ἐμφανισθείσης ἐν Ἁγίῳ Ὁρει παρὰ τοῖς Ρώσσοις μοναχοῖς καινοφανοῦς διδασκαλίας περὶ τῆς θεότητος τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦς», κατ' ἐντολὴν τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου», «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 123-125.

δι' ἔλλειψιν χρόνου νὰ διέλθη καὶ τὴν πολυσέλιδον καὶ ρωσσιτιστὴν μόνον ἀποσταλείσαν αὐτῷ ἀπολογίαν¹, νομίζει ὅμως ὅτι ἀντελήφθη τοῦ πνεύματος αὐτῆς στηριχθεὶς καὶ μόνον ἐπὶ τῶν ἄλλων τῆ Ἱερᾶ Συνόδου ὑποβληθέντων καὶ παραπεμφθέντων αὐτῷ ρωσσικῶν τε καὶ ἑλληνικῶν ἐγγράφων καὶ ἐντύπων, εἴτε ἐν εἴδει ὁμολογιῶν, εἴτε ἐν εἴδει πρακτικῶν καὶ κατηχήσεων». Ταῦτα ἀναφέρει ἡ σχετικὴ γνωμοδότησις. Ἐν τούτοις ὅμως τὸ διαβιβαστικὸν ἔγγραφο, ὑπογραφὴν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Σελευκειᾶς Γερμανοῦ Στρηνοπούλου ὑπογραμμίζει, ὅτι: «Ὁ σύλλογος συνελθὼν εἰς ὄκτω ἑπανελημμένας συνεδρίας, μελετήσας τὰ ὑποβληθέντα ἔγγραφα καὶ διασκεφθεὶς, ἐξέδωκε τῇ 30ῇ μαρτίου (τοῦ ἔτους 1913) τὴν ἐτυμηγορίαν αὐτοῦ καὶ ὑπέβαλε διὰ τῆς ἐπομένης ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα...»

γ. Μετ' ἐμφάσεως ἀναφέρονται αἱ θέσεις τοῦ ἱερομάχου Ἀντωνίου Булатовиц, ὅστις ὑπεστήριξεν ὅτι: «Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι Θεός, οἱ ἐν Θαβωρίῳ λόγοι οἱ ἀκουσθέντες ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, οἱ ἐν Σινᾷ ἀκουσθέντες ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν λόγοι εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, καὶ πᾶς ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ θεῖος λόγος εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός».

δ. Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ ἀντίθετος μερὶς τῶν Ὀνοματολατρῶν ὑποχωροῦσα ὑποπίπτει εἰς δογματικὰ σφάλματα «εἴτε ἐκ συνδιαλλακτικοῦ πνεύματος φερομένη, εἴτε καὶ ἄλλως» ὑπεστήριξεν ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ προσκυνῆ μόνον Αὐτὸν Τοῦτον τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ὄχι τὸ ὄνομά Του.

ε. Τέλος, οἱ καθηγηταὶ ἀναγνωρίζουν ὅτι οἱ ἀντίθετοι τῶν Ὀνοματολατρῶν «ἔδωκαν λαβὴν δεδικοιολογημένης ἀντιρρήσεως» πρὸς τοὺς Ὀνοματολάτρας.

Τὴν γνωμοδότησιν ὑπογράφουν οἱ: Ὁ (σχολάρχης) μητροπολίτης Σελευκειᾶς Γερμανὸς Π. Στρηνόπουλος καὶ ὁ σύλλογος τῶν θεολόγων καθηγητῶν: ἄρχιμ. Ἰωάννης Εὐστρατίου, ἄρχιμ. Δημήτριος Γεωργιάδης, διάκονος Βασίλειος Στεφανίδης, Βασίλειος Ἀντωνιάδης καὶ Παντολέων Κομνηνός².

1. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ μνημ. ἔργου τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου (Булатовиц), Ἄπολογία.

2. Πάντες οἱ καταδικάσαντες τὰς θέσεις τῶν Ὀνοματολατρῶν καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, μετεξεπαιδευθήσαν εἰς τὴν γερμανόφωνον Κεντρικὴν καὶ Δυτικὴν Εὐρώπην καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐγνώριζον λίαν καλῶς, ἵνα μὴ γράψωμεν ἀποκλειστικῶς, τὰς θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς τάσεις τῆς γερμανοφώνου νοοτροπίας περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος:

α) Ὁ μητροπολίτης Σελευκειᾶς Γερμανὸς Στρηνόπουλος (1872-1951) εἶναι ὁ γνωστός θεολόγος τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ ἀργότερον μητροπολίτης Θυατείρων. Τὸ 1903 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας με θέμα: «Αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι τοῦ Ἰπολύτου». Πρβλ. Β. Θ. Σταυρίδου, Ἡ Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης (1844-1923), τόμος Α', Ἀθήναι 1970, σ. 64-72, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Τὸ 1913 εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον εὐρίσκειτο ὁ Γερμανὸς Ε' (1913-

β) Ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰωάννης Εὐστρατίου (1860-1922) ὑπῆρξεν ἔθνομάρτυς, σφαγείς ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ ἔτος 1922. Τὸ 1885 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἰένης με θέμα «Ξεβήρος ὁ μονοφυσίτης, πατριάρχης Ἀντιοχείας καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος μέχρι τῆς ἐπὶ Μηνᾶ Συνόδου (482-531) σχέσις τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν», ἡ ὁποία διατριβὴ ἐξεδόθη τὸ 1894 ἐν Λειψίᾳ. Πρβλ. καὶ Α. Γ. Τ σ ε ρ ν ὀ γ λ ο υ, Εὐστρατίου Ἰωάννης, Θ.Η.Ε., τ. 5 (1964), σ. 1.102-1.103 καὶ Β. Θ. Σ τ α υ ρ ἰ ὶ ο υ, ἑ.ἀ., σ. 117-118, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

γ) Ὁ ἀρχιμανδρίτης Δημήτριος Γεωργιάδης ἀπεφοίτησεν ἐκ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης τὸ ἔτος 1893. Μετεξεπαιδεύθη εἰς τὸν πρακτικὸν κλάδον τῆς Θεολογίας εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1899 ἐδίδασκεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Κανονικὸν Δίκαιον, Ὀμιλητικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν. Πρβλ. Β. Θ. Σ τ α υ ρ ἰ ὶ ο υ, ἑ.ἀ., σ. 129-130, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

δ) Ὁ διάκονος Βασίλειος Στεφανίδης (1878-1958) εἶναι ὁ μετέπειτα ἀρχιμανδρίτης καὶ καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1908 ἕως τοῦ 1912 μετεξεπαιδεύθη εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν μαθητὴς τῶν Η. Lietzmann καὶ Α. von Harnak. Τὸ 1912 ἀνεκέρυχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελβέργης με τὴν διατριβήν: «Platon's Politicos zu seiner Politeia und dem Nomoi». Οὐδεμίαν σχέσιν εἶχεν με τὴν μυστικὴν θεολογίαν, μᾶλλον δὲ τὴν ἐμέμφετο. Πρβλ. π.χ. τὰς κρίσεις του περὶ τῆς θεολογίας τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου. «Ἐπὶ τοῦ Θεοῦ πολλὰκις μετεχειρίζετο ἐρωτικὰς ἐκφράσεις. Ὅπως ὅλοι οἱ μυστικοί, οὕτω καὶ ὁ Συμεὼν ἐφρόνει, ὅτι τὴν μέλλουσαν μακαριότητα δύναται τίς νὰ προσπολάσῃ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ... Ταύτην (τὴν ἔννοιαν μετὰ τοῦ Θεοῦ) ἐθεώρει (ὁ Συμεὼν) εὐκολωτέραν, ἔνεκα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐφρόνει μάλιστα, ὅτι σκοπὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ ἦτο ὁ μυστικισμός... Διὰ τὸν μυστικισμὸν ἤρμοζε βεβαίως ὁ μονοφυσιτισμός, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε τὴν θέωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο τὰ μυστικὰ συγγράμματα Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, γραφέντα τέλη τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, εἶναι μονοφυσικὰ, οἱ δὲ μοναχοί, οἱ ῥέποντες πρὸς τὸν μυστικισμὸν, ἔρρεπον τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα καὶ εἰς τὸν μονοφυσιτισμὸν» δύναται τις, μάλιστα, νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ μυστικισμὸς ἐγέννησεν τὸν μονοφυσιτισμόν...». (Β. Κ. Σ τ ε φ α ν ἰ ὶ ο υ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, ἀ' ἐκδ., Ἀθῆναι 1948, σ. 430-431). Εἰς τὴν δευτέραν ἐκδοσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας του, Ἀθῆναι 1959, εἶναι ἠπιώτερος εἰς τὰς κρίσεις του ὡς πρὸς τὴν μυστικὴν θεολογίαν. Περὶ τῆς δευτέρας ταύτης ἐκδόσεως τοῦ ἔργου του, ἀναφέρει ὁ ἴδιος εἰς τὸν εἰδικὸν πρόλογον: «...συνεπληρώθη καὶ διωρθώθη παρ' ἐμοῦ, ἵνα ἀναποκριθῇ εἰς τὰς νέας ἐπιστημονικὰς ἀνάγκας». Πρβλ. καὶ Β. Θ. Σ τ α υ ρ ἰ ὶ ο υ, ἑ.ἀ., σ. 130-136, ἔνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

ε) Ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης εἶναι ὁ γνωστὸς καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἑρμηνευτικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Μετεξεπαιδεύθη εἰς τὴν Γερμανίαν ἔνθα τὸ 1890 ἀνεκέρυχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν Λειψίαν. Πρβλ. καὶ Ν. Μ η τ σ ο π ο ὐ λ ο υ, Ἀντωνιάδης Βασίλειος, Θ.Η.Ε., τ. 2 (1963), σ. 955-956.

στ) Ὁ Παντολέων Κομνηνὸς (1867-1923) εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος δὲν μετεξεπαιδεύθη εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ εἰς τὴν Πετρούπολιν τῆς Ρωσίας περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐγνώριζε τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐδίδασκεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης. Ἦτο ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ μελετήσῃ τὰ συγγράμματα τῶν Ὄνοματολόγων (Πρβλ. καὶ Β. Θ. Σ τ α υ ρ ἰ ὶ ο υ, ἑ.ἀ., σ. 121). Ἄλλωστε, ἔγραψε καὶ ἄρθρον

1918), ό όποϊος μέ πατριαρχικόν γράμμα τῆς 5ης Ἀπριλίου 1913¹ πρὸς τοὺς «Ἐπιστάτας καὶ Ἀντιπροσώπους τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους», ἐπαναλαμβάνει τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Ὀνοματολάτρας στηριζόμενος τόσον εἰς τὴν πρώτην καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ Ἰωακείμ Γ' ὅσον καὶ εἰς τὴν γνωμοδότησιν τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Ἐπι πλεόν, τὸ πατριαρχικόν γράμμα τῆς 5ης Ἀπριλίου 1913 ἐχρησίμευσεν καὶ ὡς διαβιβαστικόν ἔγγραφο διὰ τοῦ ὁποίου ἀπεστάλη ἡ γνωμοδότησις τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Καὶ ἐνῶ ἡ πρώτη ἐπὶ Ἰωακείμ Γ' καταδικαστικὴ ἀπόφασις τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀπηθύνετο «τοῖς ἀνοήτως θεολογοῦσιν, αὐτόθι μοναχοῖς...», ἡ δευτέρα, ἡ ἐπὶ Γερμανοῦ Ε' ἀσχολεῖται περὶ τῆς «ὀσημέραι διαδόσεως τῆς δυσσεβοῦς καὶ ψυχοφθόρου ταύτης διδασκαλίας».

Ἡ δευτέρα καταδικαστικὴ ἀπόφασις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 Ἀπριλίου 1913 ἀνεγνώσθη πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς Παντελεήμονος ὑπὸ ὀργάνων τοῦ Πρωτάτου τὴν 2αν Μαΐου 1913². Δυστυχῶς ὁμως καὶ ἡ δευτέρα ἐπέμβασις τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐπὶ πατριαρχείας Γερμανοῦ Ε' δὲν ἐπέφερον τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα τῆς καταπαύσεως τῶν ἐρίδων.

Οἱ ἐκδιωχθέντες ἐν τῷ μεταξὺ Ρῶσοι μοναχοὶ ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, μετὰ τὴν διαμαρτυρίαν τῶν πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 Ἰανουαρίου, ὡς εἶδομεν, ἀπευθύνονται δι' αἰτήσεως πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ ζητοῦν τὴν ἐπέμβασιν αὐτῆς.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας μετ' ἐξέτασιν τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος καὶ τῆς «Ἀπολογίας», τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Βυλατινιῆ, καθὼς καὶ πολλῶν φυλλαδίων ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν, προβαίνει τὴν 18ην Μαΐου 1913 εἰς τὴν καταδίκην τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ καλεῖ τοὺς ἐν τῷ Ἄθῳ Ρώσους μοναχοὺς ὅπως καταπαύσουν τὰς διαμάχας³. Εἰδικώτερον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας ἀναφέρει εἰς τὴν καταδικαστικὴν τῆς ἀπόφασιν (τῆς 18ης Μαΐου 1913) ὅτι κατέχει ἤδη τρεῖς ἐκθέσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι

διὰ τὰ ἐν Ἄθῳ διαδραματισθέντα γεγονότα τὸ 1913. (Π. Κομνηνοῦ, μνημ. ἔργον). Πρβλ. καὶ Β. Θ. Σταυρίδου, ἔ.α., σ. 118-128, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

1. Βλ. τὸ πλήρες κείμενον τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 146.

2. Pravda o sobytiah, ἔ.α., σ. 9.

3. Τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τοῦ κειμένου βλ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 187-192. Πρβλ. καὶ ὑποσημ. 2 τῆς σελ. 119.

κᾶν εὐνοϊκαὶ διὰ τοὺς Ὄνοματολόγισταις: τὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος (Roždestvenskij), τὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντωνίου (Hrapovickij) καὶ τὴν τοῦ θεολόγου καθηγητοῦ S. V. Troickij. Τὸ περιεχόμενον τῶν τριῶν ἐκθέσεων συμπίπτει (κατὰ τὴν ἐγκύκλιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας) μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς γνωμοδοτήσεως τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Κατόπιν, ἡ ἐγκύκλιος περιέχει ἀνάλυσιν τῶν ἔργων «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος καὶ τῆς «Ἀπολογίας» τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič.

Ὁ ἀμερόληπτος κριτὴς τόσον τῶν βιβλίων τῶν ἱερομονάχων Ἰλαρίωνος καὶ Ἀντωνίου, ὅσον καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἔχει νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἐγένετο κατάχρησις καὶ μὴ λελογισμένους καὶ ἐπακριβῆς ὑπομνηματισμὸς τῶν βιβλικῶν χωρίων καθ' ὅτι οἱ μὲν Ὄνοματολόγισταις παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ ἄκρου μυστικισμοῦ, ἡ δὲ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας (παρασυρομένη ὑπὸ τῶν δύο ἀναφερθέντων ἀρχιεπισκόπων) ὑπὸ τοῦ νομιναλισμοῦ. Ἐπίσης ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὴν θέσιν τῆς ἀντιθέτου τῶν Ὄνοματολόγισταις μερίδος κατέλαβον οἱ δύο ἀναφερθέντες ἀρχιεπίσκοποι καὶ ὁ θεολόγος καθηγητὴς εἰς σημείον, ὥστε τοῦ λοιποῦ οἱ ἀντι-Ὄνοματολόγισταις νὰ εἶναι ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας. Ἀκολούθως ἡ συνοδικὴ ἐγκύκλιος ἀρνεῖται τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς Ὄνοματολόγισταις νὰ παραπέμπουν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ π. Ἰωάννου τῆς Κρονστάνδης, ὑποστηρίζουσα ὅτι παραποιοῦν τὴν σκέψιν του. Τέλος, ἡ ἐγκύκλιος τρεῖς ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀρθόδοξον περὶ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ λατρείαν, ἡ ἀνάλυσις τῶν ὁποίων θὰ ἐξήτει εἰδικὸν δογματολόγον. Ἡμεῖς παραθέτομεν ταῦτα ἐν μεταφράσει εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν:

«... Ἡ ὀρθόδοξος δὲ θεολογία περὶ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς:

α. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἅγιον, ἀξιοπροσκύνητον καὶ ἐπιτόθητον, διότι χρησιμεύει ἡμῖν ὡς λεκτικὸς καθορισμὸς τοῦ ἐπιποθητοτάτου καὶ ἁγιωτάτου ὄντος, τοῦ Θεοῦ, τῆς πηγῆς πάντων τῶν ἀγαθῶν. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι θεῖον διότι ἀπεκαλύφθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁμιλεῖ ἡμῖν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀναφέρει τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν κ.λ. Ἐν τῇ προσευχῇ (ἰδίᾳ τῇ τοῦ Ἰησοῦ) τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς εἶναι ἀχώριστα ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν, οἷονεὶ συνταυτίζονται, καὶ μάλιστα δὲν δύναται καὶ δὲν ὀφείλουσι νὰ χωρίζονται καὶ νὰ ἀντιτίθενται τὸ ἐν πρὸς τὸ ἕτερον, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἐν τῇ προσευχῇ καὶ μόνον διὰ τὴν καρδίαν ἡμῶν ἐν τῇ θεολογικῇ ὁμῶς ἐξετάσει, ὡς καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι μόνον ὄνομα, οὐχὶ δὲ αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ οὐχὶ ἡ ἰδιότης αὐτοῦ· ὀνομασία τοῦ ἀντικειμένου καὶ οὐχὶ αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον, δι' ὃ καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἢ ὀνομασθῇ οὔτε Θεὸς (τοῦθ' ὅπερ θὰ ἦτο ἀνόητον καὶ βλάσφημον), οὔτε θεότης, διότι δὲν εἶναι οὐδὲ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

β. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀπαγγελλόμενον ἐν τῇ προσευχῇ μετὰ πίστεως δύναται νὰ τελέσῃ καὶ θαύματα, ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτό, οὐδὲ συνεπεία θείας τινὸς δυνάμεως ἐς αἰεὶ οἰοεὶ ἐγκλεισθείσης ἐν αὐτῷ, ἢ προσκολληθείσης εἰς αὐτό, ἣτις νὰ ἐνεργῇ ἤδη μηχανικῶς, ἀλλ' οὕτω, ὅτι ὁ Κύριος βλέπων τὴν πίστιν ἡμῶν (Ματθ. 9,2) καὶ δυνάμει τῆς ἀψευδοῦς αὐτοῦ ὑποσχέσεως, πέμπει τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ δι' αὐτῆς τελεῖται τὸ θαῦμα.

γ. Μερικῶς τὰ ἅγια Μυστήρια συντελοῦνται οὐχὶ διὰ τὴν πίστιν τοῦ τελοῦντος καὶ οὐχὶ διὰ τὴν πίστιν τοῦ λαμβάνοντος, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ δυνάμει τῆς ἀπαγγελίας ἢ τῆς ἐξεικονίσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν πίστιν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, ἐκ προσώπου τῆς ὁποίας ταῦτα τελοῦνται, καὶ δυνάμει τῆς δοθείσης αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας.

Τοιαύτῃ ἡ πίστις ἡ ὀρθόδοξος, ἡ πίστις ἡ πατερικὴ καὶ ἀποστολική...»¹

Οὐδὲν ὡσαύτως ἀποτέλεσμα ἐπέφερε καὶ ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας.

Τότε καὶ ἐφ' ὅσον οἱ Ὄνοματολάτραι δὲν ἐπέισθησαν εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐρίδων, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἡ ἀποστολὴ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος δύο ἐκπροσώπων αὐτῆς (ἐνὸς κληρικοῦ καὶ ἐνὸς λαϊκοῦ), μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐπέφερον τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν διαμαχομένων. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος² Νίκων Roždestvenskij, μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ὁ θεολόγος καθηγητῆς S. V. Troickij, ἦσαν πολέμιοι τῶν Ὄνοματολατρῶν. Ἀμφότεροι ἐστάλησαν ὅπως πληροφορήσουν τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ρωσίας³. Ὁ S. Troickij ἦτο «Μάγιστρος Θεολογίας», καθηγητῆς τοῦ Σεμιναρίου τῆς Πετροπόλεως καὶ σύμβουλος τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ θρησκευτικῶν θεμάτων⁴. Βεβαίως, οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπέφερον ἡ ἀποστολὴ ἀμφότερων εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐρίδων, ὅχι μόνον διότι ἦσαν πολέμιοι τῶν Ὄνοματολατρῶν, ἀλλὰ καὶ διότι συμπεριφέρθησαν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος πρὸς αὐτοὺς ὡς ἀπὸ θέσεως ἰσχύος. Ἡ ἀποστολὴ διήλθεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν 1ην Ἰουνίου 1913 καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Ε' «καὶ ὠμίλησε διὰ μακρῶν περὶ τῆς ἀναφανείσης ἀσυστάτου διδασκαλίας περὶ τοῦ ὀνόματος «Ἱησοῦς», ἀνακρινώσας καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου τῆς Ρωσίας,

1. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 192.

2. Κατὰ τὴν ρωσικὴν συνήθειαν τῆς Ἐκκλησίας προΐσταται ὁ Πατριάρχης, ἀκολουθοῦν οἱ μητροπολίται, οἱ ἀρχιεπίσκοποι, οἱ ἐπίσκοποι κ.λ., δηλ. ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας προΐσταται τῶν ἐπισκόπων.

3. Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda za no 7.644... παρὰ S.V. Troickij, Ob Imenah Božjih i imjabožnikah, ἑ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XIX.

4. Αὐτόθι. Βιογραφικὰ στοιχεῖα περὶ τοῦ S. V. Troickij βλ. εἰς τὸ ἔργον τοῦ N. Zernov, The Russian Religious Renaissance of the Twentieth Century, ἑ.ἀ., σ. 339.

δι' ἧς κατεδικάσθη ἡ αἰρετικὴ αὐτῆ διδασκαλία... Ὁ σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος κ. Νίκων ἀπῆλθεν εἰς Ἅγιον Ὅρος τῇ τρίτῃ (4.6.1913), λαβὼν τὰς νενομισμένας πατριαρχικὰς ἐπιστολάς τὰς συνιστώσας εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τὸν σεβασμιώτατον προσκυνητήν¹. Ἄλλ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων δὲν ἦτο προσκυνητὴς εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος· ἦλθεν ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ληφθεῖσαν ἤδη ἀπόφασιν αὐτῆς ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι ἦσαν αἰρετικοί. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀποστολὴ, ἀποτελουμένη ἐξ ἐνὸς ἀρχιεπισκόπου καὶ ἐξ ἐνὸς λαϊκοῦ θεολόγου, συνεπληρώθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Ρώσου Γενικοῦ Προξένου Šebunin καὶ δύο ἐτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Ρωσίας ἐν Κωνσταντινούπολει, τῶν Serafimov καὶ Ščerbin. Ἄπαντες ἀφίχθησαν πρὸ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος διὰ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου Doneč² τὴν 5ην Ἰουνίου 1913³.

Ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς πληροφορίαν τῆς ἐποχῆς, προερχομένας ἐκ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν κύκλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὕρισκόμεθα πρὸ ἀχαρακτηριστῶν πράξεων ἐκ μέρους τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ρωσίας. Αἱ πληροφορίαι αὗται προέρχονται ἐκ δύο Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, Ὄνοματολατρῶν καὶ συνεπῶς ἀντιτιθεμένων πρὸς τὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς, τῶν Θεοφίλου Kouznetsov καὶ Ἰακώβου Černopiatov. Ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν ρωσικὴν ἐφημερίδα Rus-skaja Malouja⁴. Διὰ τὰς πληροφορίας αὐτὰς (ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων ἐπὶ ἕξ ἡμέρας ἐκάλει τοὺς Ὄνοματολάτραι εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὅπως μετανοήσουν καὶ δηλώσουν ὑποταγὴν· ὅτι ἐπὶ ἕξ ἡμέρας εἰς μόνον μοναχός, ὁ π. Hiram, μετενόησεν· ὅτι εἰς τὰς συζητήσεις ὁ ἀρχιεπίσκοπος παρεφέρετο καὶ... ἐλησμόνει βασικὰς δογματικὰς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι διὰ βοῆς ἀπεδοκίμαζον τὸν ἀρχιεπίσκοπον· τέλος, ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος πλήρης μύδρων ἠπειλήσε τοὺς Ὄνοματολάτραι ὅτι θὰ καταπαύσῃ — ὁ ἴδιος — τὴν αἵρεσιν διὰ παντὸς μέσου) καὶ ὁ ἀναφερθεὶς συντάκτης τῶν εἰδήσεων J. Daubray ἔχει ἀμφιβολίας⁵.

Βεβαίως, αἱ ἀνωτέρω πληροφορίαι ἀπέχουν τῆς πραγματικότητος, διότι μεγάλη μερὶς τῶν Ρώσων μοναχῶν δὲν ἠκολούθει τοὺς Ὄνοματολάτραι. Τὸ γεγονός δὲμως ὅτι ἡ ἀποστολὴ ἀπεδοκίμάσθη διὰ βοῆς ὑπὸ τῶν Ὄνοματολα-

1. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια». τ. 33 (1913), σ. 181, ἐνθα ἀναφέρεται μόνον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων.

2. Kanonerskaja lodka «Doneč».

3. Opređenje Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἔ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XIX.

4. Παρὰ J. Daubray, Les onomatolâtres, «Échos d'Orient», 1913, σ. 456.

5. Αὐτόθι.

τρῶν ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος¹. Ἐξ ἄλλου, ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων εἰς ἀκολουθίαν εἰς τὴν Μονὴν Ἁγίου Παντελεήμονος, ἀνέγνωσε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας ἐπὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν, τὴν γνωστὴν καὶ ἀναφερθεῖσαν ἤδη ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Μαΐου 1913² προφανῶς διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀνάλογον κλίμα καὶ νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τοὺς Ὀνοματολάτρας, ὅχι ὡς πρὸς παραστρατίσαντας ὀπαδοὺς ἐτεροδιδασκαλίας ἐνθα ὡς ποιμὴν διὰ τῆς πατρικῆς του στοργῆς θὰ τοὺς ἐκάλει εἰς τὴν μάνδραν, τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μᾶλλον παρασυρθεῖς καὶ ἐκ τῆς παρουσίας πλησίον αὐτοῦ, ἐνὸς Γενικοῦ Προξένου, θέλων νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς Ὀνοματολάτρας³. Συνεχίζων τὴν, ἄνευ τακτικῆς, ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπέβαλε τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐκδιωχθέντων ὑπὸ τῶν Ὀνοματολατρῶν μοναχῶν εἰς τὴν Μονὴν Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ εἰς τὴν Σκῆτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀποστολή, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, δὲν ἐπέφερε τὴν ἀναμενομένην τάξιν καὶ εἰρήνην μεταξὺ τῶν Ρώσων μοναχῶν, τότε ἀπεφασίσθη ἡ μεταγωγὴ τῶν Ὀνοματολατρῶν *manu militari* εἰς τὴν Ρωσίαν⁴. Πραγματικῶς, τὴν 9ην Ἰουλίου 1913 ἄγλημα τοῦ ρωσικοῦ ναυτικοῦ συνέλαβε 621 Ὀνοματολάτρας μοναχοὺς καὶ τὴν 17ην Ἰουλίου ἐτέρους 212. Συνολικῶς μετεφέρθησαν διὰ δύο ἀποστολῶν εἰς τὴν Ρωσίαν 833 μοναχοί. Εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος συνήφθη ἀληθῆς μάχη μεταξὺ τῶν Ρώσων στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν μοναχῶν.

Πολλοὶ Ἕλληνες ἀσχολοῦμενοι μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀναφέρουν ἄπλῶς καὶ ἄνευ ἐτέρου ὑπομνήματος ὅτι μετεφέρθησαν Ρῶσοι μοναχοὶ εἰς τὴν Ρωσίαν⁴. Βεβαίως, τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1913 τὸ Ἅγιον

1. Opređenje Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἑ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XIX.

2. Τὴν 7ην Ἰουνίου 1913 π.χ. ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ρωσίας ἐζήτησε νὰ ἐξετάσῃ τὰ διαβατήρια πάντων τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Ρώσων μοναχῶν (Opređenje Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἑ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XX). Ἐτερον κείμενον κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν, τὸ ἀναφερθὲν ἤδη Pravda o sobytiah, ἑ.ἀ., σ. 11, ἀναφέρει ὅτι τὴν 7ην Ἰουνίου 1913 ὁ Γενικὸς Πρόξενος «...ἐκάλεσε τοὺς μοναχοὺς εἰς συζητήσεις». Καὶ ἐφ' ὅσον, εἴτε ἡ ἐξέτασις τῶν διαβατηρίων εἴτε αἱ συζητήσεις ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Προξένου δὲν ἐπέτυχον, τότε ἐδόθη διαταγὴ ὅπως συλληφθοῦν οἱ Ὀνοματολάτραι. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς συμπλοκῆς τὴν ὁποίαν θὰ συναντήσωμεν ἀργότερον. Ὁ Γενικὸς Πρόξενος εἶχε δώσει διαταγὰς πρὸς τὸ ρωσικὸν ἄγλημα ὅπως συλλαμβάνῃ τοὺς Ὀνοματολάτρας μοναχοὺς «ἀλλὰ χωρὶς νὰ κυθῆ ἁμα» (no bez kronoprolitija). Πρβλ. καὶ Pravda o sobytiah, ἑ.ἀ., σ. 14.

3. Ἐκ τῶν πραγμάτων ὁμοῦ φαίνεται, ὅτι ἡ μεταγωγὴ εἶχεν ἀποφασισθῆ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῆς ἀποστολῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.

4. Πρβλ. καὶ Ν. Ε. Τζιράκη, Παντελεήμονος Ἁγίου Μονῆ, Θ. Η. Ε., τ. 9 (1966), σ. 1.136.

Όρος είχαν ἀπελευθερωθῆ ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐτέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. Θὰ διερωτηθῆ ὁμως ὁ ἐρευνητής: διατί μὲ τόσην εὐκολίαν προσήγγισαν τὰ δύο ρωσικὰ πλοῖα εἰς τὸ Ἅγιον Όρος; Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ἐδόθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἡ ἄδεια προσεγγίσεως. Πάντως, τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1913 συνεζητοῦντο ὑπὸ τῆς διεθνοῦς διπλωματίας ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον τοῦ Ἅγίου Όρους. Ἄλλωστε τὴν 17ην Μαΐου τοῦ ἔτους 1913 ἔλαβε χώραν ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου καὶ τὴν 10ην Αὐγούστου 1913 ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου. Διὰ τῆς τελευταίας ἐτέθη «ὀριστικὸν τέρμα εἰς τὰς προσπάθειας τῆς Τσαρικῆς Ρωσίας πρὸς κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Ἅγίου Όρους»¹. Τέλος, ἐκτὸς τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἑτεροδοξασκαλία τῶν Όνοματολατρῶν καὶ ἡ ἔρις μεταξὺ τῶν Ρώσων ἐσκανδάλιζε τὴν Ἀγιώνυμον Πολιτείαν, δὲν θὰ πρέπει νὰ παρίδωμεν καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1913 ἡ Ρωσία μὲ τὰς συνεχεῖς πιέσεις τῶν διπλωματῶν τῆς περὶ διεθνοποιήσεως (γράφει: ἐκσλαβισμού) τοῦ Ἅγίου Όρους, ἀποστέλλουσα δύο πολεμικὰ πλοῖα πρὸς μεταγωγὴν τῶν Όνοματολατρῶν μοναχῶν, ἠθέλησε νὰ κάμῃ καὶ ἐπίδειξιν ἰσχύος πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ λόφου ὑφίστατο καὶ τὸ πρόβλημα τῆς προσβολῆς τῶν ἐν Ἀγίῳ Όρει Ρώσων ὡς ταραχοποιῶν, γεγονός τὸ ὁποῖον τοὺς ἐξέθετε εἰς τὰ ὄμματα τῆς διεθνοῦς διπλωματίας. Πάντως, οἱ Ρῶσοι μοναχοὶ τοῦ Ἅγίου Όρους ἠλαττώθησαν ὄχι μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων τοῦ 1917, ὡς συνήθως γράφεται, ἀλλὰ μετὰ τὴν μεταγωγὴν εἰς τὴν Ρωσίαν τῶν Όνοματολατρῶν τὸ ἔτος 1913. Τέλος, κατὰ τὸ ἔβδομαδιαῖον περιοδικὸν τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετροπόλεως², δύο

1. Σ. Ι. Παπαδάτου, Ἡ πολιτειακὴ θέσις τοῦ Ἅγίου Όρους, Ἀθῆναι 1965, σ. 38. Πρβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, Αἱ σλαβικαὶ διεισδύσεις ἐν Ἀγίῳ Όρει καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν πολιτειακαὶ καὶ νομικαὶ συνέπειαι, Ἰωάννινα 1961, σ. 132 κ.έ. Πρβλ. καὶ I. D o e n s - X. K. Παπαστάθη, Νομικὴ βιβλιογραφία Ἅγίου Όρους (1912-1969), «Μακεδονικά», τ. 10(1970), σ. 192: «Ότε τὸ Ἅγιον Όρος ἀπλευθερώθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ τὴν 2 Νοεμβρίου 1912, ἐπεκράτησε κατ' ἀρχὴν μία προσωρινὴ νομικὴ ἀβεβαιότης. Ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου (7-30 Μαΐου 1913), περὶ εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας καὶ βαλκανικῶν συμμάχων, ἀνέθεσεν εἰς τὰς Μεγάλαις Δυνάμεις νὰ ἀποφασίσουν περὶ τῆς τύχης του. Ἡ ἐπακολουθήσασα Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου (Νοέμβριος 1913), τῇ ἐπιμόνῳ ἀξιώσει τῆς Ρωσίας, ἀπεφάσισε τὴν ἀνεξάρτητον καὶ οὐδετέραν αὐτονομίαν τοῦ Ἄθωνος ἐναντι πάντων τῶν κρατῶν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἀσκούσης τότε ἐπ' αὐτοῦ Occupatio Bellica Ἑλλάδος. Ἀντιθέτως, ἡ Συνθήκη Εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου (28 Ἰουλίου/10 Αὐγούστου 1913) καὶ ἡ Συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν (1/14 Νοεμβρίου 1913) περιέλαβον τὸ Ἅγιον Όρος ἐντὸς τῶν νέων ὀρίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἀνευ ἰδιαίτερας μνείας». Πρβλ. καὶ Μ. Μεταξάκη, Τὸ Ἅγιον Όρος καὶ ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἐν Ἀνατολῇ, Ἀθῆναι 1913 καὶ Ν. Γ. Μυλωνᾶ, Ἅγιον Όρος καὶ Σλαβοὶ, Ἀθῆναι 1960.

2. «Cerkovnye vedomosti», 13 Ὀκτωβρίου 1913, εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33(1913), σ. 416. Πρβλ. καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ Α. D i m i t r i e v s k i j,

μόνον προβλήματα ἀψηχόλουν τὸ "Ἅγιον Ὅρος (ἀπὸ ρωσικῆς πλευρᾶς): ἡ «ψευδοδιδασκαλία» περὶ τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦς» καὶ «ἡ κατάκτησις τοῦ Ἄθω ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων», γεγονός τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ὅτι τὸ Ρωσικὸν κράτος δὲν ἐνδιεφέρετο μ ὄ ν ο ν διὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἐριδος τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν μεταγωγὴν τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τὴν Ρωσίαν.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ρωσίαν διήλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 11ην Ἰουλίου 1913, ἔνθα ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Ε' καὶ «...ἀφηγήθη τὰ τῆς ἐν Ἄθω ἐπισκέψεως καὶ διαμονῆς αὐτοῦ, ὑπέβαλε δέ, κατ' ἀξίωσιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος), καὶ ἰδιαιτέραν ἐκθεσιν»¹.

Τὰ ρωσικὰ πολεμικὰ πλοῖα «Doneč» καὶ «Herson», τὰ ὁποῖα μετέφερον τοὺς 833 Ὀνοματολάτρας μοναχοὺς τοὺς ἀπεβίβασαν εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἐκεῖθεν οἱ δόκιμοι μοναχοὶ ἐστάλησαν εἰς τὰς οἰκίας των, οἱ λοιποὶ εἰς διαφόρους μονὰς καὶ μόνον ἐναντίον τεσσαράκοντα ἐξ αὐτῶν ἀπηγγέθη κατηγορία.

Τὸν φιλίστορα θὰ ἐνδιαφέρῃ καὶ ἡ πληροφορία τῶν ρωμαιοκαθολικῶν κύκλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ὠρισμένοι μοναχοὶ (μεταξὺ ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἀπηγγέθη κατηγορία), ἦσαν πρῶην ἐπαναστάται καὶ συμμετέσχον εἰς τὴν στάσιν τοῦ Potemkin τοῦ ἔτους 1905. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι πολλὰς φορὰς οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ, καὶ μάλιστα τοῦ ἔτους 1913 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐβλεπον τὰ πράγματα μὲ πολὺ σκοπτικὸν πνεῦμα. Ἐξ ἄλλου καρυκεύουν μὲ εἰρωνίαν τὴν πληροφορίαν, ὅταν γράφουν ὅτι: «Il y avait d'ailleurs parmi eux une quinzaine d'individus qui avaient été antérieurement condamnés aux travaux forcés, dont huit pour avoir pris part à la révolte du cuirassé Potemkin, en 1905, ce qui en dit long sur le recrutement du monachisme oriental»². Μήπως ὅμως τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν θὰ τὸ ἐχρησιμοποίει ἡ Ἐπίσημος Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας διὰ νὰ γνωρίσῃ καὶ εἰς τοὺς ἐπικριτὰς τῆς τὸ ποῖόν τῶν Ὀνοματολατρῶν; Ἄλλωστε, οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ κύκλοι δὲν ἀναφέρουν τὰς πηγὰς των καὶ συμπεραίνομεν ὅτι πρόκειται περὶ ἀβασανίστων πληροφοριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξυπηρετοῦν τοὺς σκοποὺς τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν.

Ἡ ἀπόβασις τῶν Ὀνοματολατρῶν μοναχῶν εἰς τὴν Ὀδησσὸν προεκάλεσε τὴν εὐλογον περιέργειαν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τὴν μετ' ὀλίγον

Afon i ego novoe političeskoe i meždunarodnoe položenie, «Slavjanskije Izvestja», ἀριθ. 11-13, 1913.

1. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 13 (1913), σ. 227.

2. J. L e c o m b e, Les moines onomatolâtres, «Échos d'Orient», 1913, σ. 555.

διάδοσιν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τῶν Ὄνοματολατρῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ρωσίας παρὰ τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Προεκλήθη μεγάλη ἀναταραχὴ ὄχι μόνον εἰς τοὺς θρησκευτικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικούς κύκλους τῆς Κάτω Ρωσίας. Δύο ἐπίσκοποι τῆς Κάτω Ρωσίας ἦσαν Ὄνοματολάτραι, ὁ Ἐρμογένης καὶ ὁ Ἡλιόδωρος. Ὁ καθηγητὴς ὁμῶς S. V. Troickij χαρακτηρίζει, ἰδίως τὸν δεύτερον, μὲ τὰς χειρίστας ἐκφράσεις¹. Πολλοὶ ἦσαν τῆς γνώμης ὅτι ἡ ἀποστολὴ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Νίκωνα, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπερέβη τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὡς ἐκπροσώπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ρωσίας². Ἀπὸ τὰς ἐκκλησιαστικὰς εἰδήσεις θρησκευτικοῦ φύλλου τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πληροφοροῦμεθα, ὅτι «αἱ ρωσικαὶ ἐφημερίδες γράφουσιν, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ρώσσου Ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος εἰς Ἅγιον Ὄρος δὲν ἐπέτυχεν...»³.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας δικαιολογεῖ τὴν μεταγωγὴν τῶν Ὄνοματολατρῶν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἰς τὴν Ρωσίαν μὲ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον θὰ ἐπεδίωκε τὴν ἐκδίωξιν τῶν αἰρετικῶν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους⁴. Ἀλλαχοῦ μάλιστα ὁ S. V. Troickij ἀναφέρει ὅτι τὴν ἀπειλὴν ταύτην ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τὴν ἤκουσεν ἡ Ρωσικὴ ἐν Ἀθῶν Ἀποστολὴ μόλις ἀφίχθη. Ἐξ ἄλλου, συνεχίζει ὁ S. V. Troickij, συνεφάνει μὲ τὴν ἀπειλὴν καὶ ὁ Ἕλληνας ἐπικεφαλῆς τῶν ἐν Ἀθῶν ἑλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων Culakis (= Τσουλάκις ἢ Τσολάκις)⁵. Εἰς τὰ ἤδη ὁμῶς γνωστὰ καὶ δημοσιευθέντα ἐγγράφα οὐδεμίαν τοιαύτης φύσεως πληροφορίαν συνηντήσαμεν. Τέλος, ἡ ἀπόφασις τῆς μεταγωγῆς τῶν Ὄνοματολατρῶν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου δικαιολογεῖται μὲ τὴν ἀπειλὴν, ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐκδιώξεως πάντων τῶν Ρώσων μοναχῶν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους⁶.

Ἀπὸ πλευρᾶς Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἡ πρᾶξις τῆς βίαιας μεταγωγῆς τῶν Ρώσων Ὄνοματολατρῶν μοναχῶν εἰς τὰ πάτρια ὑπῆρ-

1. S. V. Troickij, Ob Imenah Božih, ἑ.ἀ., σ. 177.

2. J. Leco m b e, Les moines onomatolâtres, ἑ.ἀ., σ. 555. Πρβλ. καὶ ἐπιστολὴν τοῦ G. Lukijanov πρὸς τὸν N. Harlamov, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Russkaja Reč», 1913, ἀριθ. 2.266 ὑπὸ τὸν τίτλον «S. Afona». Πρβλ. καὶ Μοναχοῦ Kliment, Imebožničeskij, bunt ili plody učenia knigi «Na Gorah Kavkaza», S. Peterburg 1916, σ. 53-53, ἔνθα ὁ συγγραφεὺς, ἀντι-Ὄνοματολάτρης, θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν ἀλήθειαν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς τοῦ G. Lukijanov.

3. «Ἱερὸς Σύνδεσμος», ἀριθ. 197, 15 Ἰουλίου 1913, σ. 16: «Εἰδήσεις».

4. Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἑ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XVIII-XIX.

5. S. V. Troickij, Ob Imenah Božih, ἑ.ἀ., σ. 173.

6. Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1923 goda, ἑ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XVIII-XIX. Πρβλ. καὶ I. Smolitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἑ.ἀ., σ. 312-313.

ξε σκανδαλώδης. Ἡ καταδίκη ἢ μὴ τῆς ἑτεροδιδασκαλίας ἀνήκεν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ μ ὄ ν ο ν . Βεβαίως, ὁ ἀπολογητὴς τοῦ Ρωσικοῦ κράτους θεολόγος καθηγητῆς S. V. Troickij καὶ ὁ ἀπολογητῆς τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἀρχιεπίσκοπος Νίκων, ἐθεμελίωσαν πλείστα ὄσα ἐπιχειρήματα μεταξὺ τῶν ὁποίων καί, τὸ κυριώτερον, ὅτι δῆθεν οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν καταδίκην τῶν Ὀνοματολατρῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, θὰ προέβαινον εἰς τὴν ἀποπομπὴν ἐκ τοῦ Ἄθω τόσον τῶν Ὀνοματολατρῶν, ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν Ρώσων μοναχῶν μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ καρπωθοῦν τοὺς ρωσικοὺς θησαυροὺς τῆς Ἁγιωνύμου Πολιτείας¹. Ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται μᾶλλον εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἀ ν έ τ ο ι μ ο ς νὰ ἀντιμετωπίσῃ πνευματικῶς καθαρῶς πρόβλημα, ἢ, μὴ ἔχουσα τὰ ἀπαραίτητα πλαίσια πρὸς λύσιν ἐσωτερικοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς προβλήματος καὶ θελήσασα νὰ τὸ καταπνίξῃ manu militari, ἐφρόντισε διὰ νὰ διασκεδάσῃ τοὺς ἐπικριτὰς τῆς, κυρίως Ρώσους, νὰ πλάσῃ τὸν μῦθον τῆς ἐκδιώξεως πάντων τῶν ρωσικῆς καταγωγῆς μοναχῶν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ἐφεῦρε τὴν ἀρπαγὴν, ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, τῆς μοναστικῆς περιουσίας τῶν Ρώσων.

Ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ θρησκευτικοῦ τύπου τῆς ἐποχῆς, δὲν εὑρομεν ἀπηγήσεις καὶ τυχόν ἀντιδράσεις διὰ τὴν μεταγωγὴν τῶν Ὀνοματολατρῶν. Ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀναφέρει κἄν ὅτι 833 μοναχοὶ Ὀνοματολάτραι μετήχθησαν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἰς τὴν Ρωσίαν. Μᾶλλον κάποιος λόγος θὰ ὑπῆρχε διὰ τὴν σωπὴν ταύτην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἄλλωστε, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, εἰκάζομεν, ὅτι ὁ Π. Κομνηνός, ὁ ρωσομαθὴς καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ εἷς ἐκ τῶν καταδικασάντων τοὺς Ὀνοματολάτρας, δὲν ἐδημοσίευσε τὸ σχετικὸν σημεῖωμά του περὶ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἐρίδων τὸ 1913 εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ εἰς τὸν «Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον» τῆς Ἀλεξανδρείας².

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς Ἀθήνας, μικρὰν μόνον πληροφορίαν συναντῶμεν, εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἱερὸς Σύνδεσμος»: «Μὲ τὴν σύλληψιν τῶν αἵρετικῶν μοναχῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐπῆλθε σχετικὴ ἡσυχία ἐν Ἁγίῳ Ὄρει...»³.

Διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν, μετὰ τὴν

1. S. V. Troickij, Ob Imenah Božiih, ἔ.ἀ., σ. 173.

2. Π. Κομνηνοῦ, Ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Ἱερησκευτικὴ ἔρις, ἔ.ἀ.

3. «Ἱερὸς Σύνδεσμος», ἀριθ. 199, 15.8.1913, σ. 15: «Εἰδήσεις». Ἐξ ἄλλου, περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τάξεως ὁμιλεῖ καὶ ὁ Ν. Παπ (α δ ὄ π ο υ λ ο ς), Πρωτοπρεσβύτερος, εἰς ἄρθρον του: Ὀνοματολάτραι, εἰς τὸ Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἑλευθερουδάκη, τ. 10 (1930), σ. 91.

μεταγωγὴν τῶν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὴν Ρωσίαν, ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἀπεφάσισε τὰ κατωτέρω¹: Νὰ ὀνομάσῃ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἑτεροδιδασκαλίας Ὀνοματολάτρας (= ἐκ τοῦ ρωσικοῦ: Imjabožniki). Νὰ πληροφορήσῃ περὶ τῆς ἀποφάσεώς της τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ νὰ ζητήσῃ, ὅπως δικασθοῦν οἱ Ὀνοματολάτραι ὑπὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν νὰ δεχθῇ εἰς τοὺς κόλπους της τοὺς μετανοοῦντας ἐκ τῶν Ὀνοματολατρῶν. Ἐν ἀναμονῇ ἀπαντήσεως ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, νὰ ἐξετάσῃ τοὺς φακέλλους τῶν ταραχοποιῶν. Νὰ ὑποσχεθῇ τὴν συγγνώμην εἰς τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς αὐτοὺς δημοσίαν μετάνοιαν εἰς ρωσικὰς μονὰς. Τέλος, μετὰ τὰς ἀποφάσεις, εἰς τὸ κείμενον ἐπισυνάπτεται εἰδικὴ ὁμολογία τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ὑπογράψῃ ὁ Ὀνοματολάτρης μοναχὸς ὁ προσερχόμενος, μετὰ ἀπὸ μετάνοιαν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν εἰδικὴν ὁμολογίαν καταδικάζονται τὰ δύο ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα τῶν Ὀνοματολατρῶν τὸ «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος καὶ ἡ «Ἀπολογία» τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič².

Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1913, ἡ ὁποία ἀπεστάλη μόνον τὴν 28ην Νοεμβρίου 1913, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπήντησε τὴν 11ην Δεκεμβρίου 1913 διὰ τῶν κάτωθι³: Ὅτι εἰς τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν ἐπαφίεται πλέον ἡ τελικὴ κρίσις ἐπὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν, καθὼς καὶ ὁ τρόπος εἰσδοχῆς αὐτῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐφ' ὃ σ ο ν ε ὑ ρ ῖ σ κ ο ν τ α ἰ ε ἰ ς τ ῆ ν Ρ ω σ ῖ α ν. Ὅτι ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία δὲν δέχεται τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος τοὺς μεταχθέντας πλέον εἰς τὴν Ρωσίαν μοναχοὺς, εἴτε μετενόησαν εἴτε παρέμειναν εἰς τὴν ἑτεροδιδασκαλίαν τῶν. Ὅτι οἱ ἐναπομείναντες εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος Ὀνοματολάτραι καὶ ἐξακολουθοῦντες νὰ διαδίδουν τὴν ἑτεροδιδασκαλίαν τῶν ὑπάγονται, καὶ ὡς

1. Opređenje Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ε.ά., σ. (παραρτήματος) XVIII-XXIII.

2. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ S. V. Troickij, Ob Imenah Božih, ε.ά., σ. 56-58, ἀποκαλεῖ τοὺς Ὀνοματολάτρας: Εὐνομιανούς (παραπέμπων μάλιστα εἰς τὴν φράσιν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης: «Κατὰ Εὐνόμιον»: «Φανερῶς εἰδωλοποιοῦντες ἑαυτῶν τὴν ὑπόνοιαν... ὡς αὐτὴν οὖσαν Θεόν...»). Ἄλλ' οἱ καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης εἰς τὴν μνημ. γνωμοδότησίν τῶν ὑπεστήριξαν, ὅτι τὰ συγγράματα τῶν Ὀνοματολατρῶν «...παρὰ πᾶσαν αὐτῶν ἄρνησιν ὄζουσι πανθεῖσμοῦ» (βλ. Γνωμοδότησις κ.λ., «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 124). Ἡ ρευστότης τῶν κατηγοριῶν καὶ ἡ μὴ συμφωνία αὐτῶν, νομιζομεν ὅτι ἀποδεικνύει καὶ τὸ ἐσπευσμένον τῆς καταδικῆς.

3. Τὸ πλῆρες κείμενον τῆς ἀπαντήσεως τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας βλ. εἰς «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν», τ. 33 (1913), σ. 445-446.

πρὸς τὴν καταδικὴν τῶν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐφ' ὅσον παραμένουν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὅτι τοὺς μὴ μετανοοῦντας Ὀνοματολάτρας, ἐκ τῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν Ρωσίαν, ἢ Ρωσικὴ Ἐκκλησία δύναται νὰ ἐξορίσῃ ἐκ τῶν Ἱερῶν Μονῶν πρὸς ἀναχάιτησιν τῶν ταραχῶν.

Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ κύκλοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, σχολιάζοντες τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν ἄρνησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας, ὡς πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῶν μεταφερθέντων εἰς τὴν Ρωσίαν Ὀνοματολατρῶν μοναχῶν, ἔγραψαν ὅτι ἐπῆλθε, ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κρίσις εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν¹.

Πρὸ τοῦ τέλους τῆς πρώτης φάσεως τῶν ἐρίδων εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι τὰ γεγονότα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος κατὰ τὸ 1913 ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκδοσιν ἀπειραριθμῶν φυλλαδίων, κυρίως κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν². Ὁ καθηγητὴς S. V. Troickij ὅμως, κατηγορῶν τοὺς Ὀνοματολάτρας διὰ

1. J. L. (e c o m b e), Les moines onomatolâtres, «Échos d'Orient», 1914, σ. 265· «Cette réponse a produit une certaine tention entre les deux «Églises soeurs», bien que les journaux officieux du Phanar prétendent qu'il n'en est rien, et que la question est traitée de part et d'autre avec la plus grande cordialité».

2. S. V. Troickij, (Κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), Afonskaja smuta, «Cerkovnye Vendomosti», τ. 20 (1913) (παράρτημα), σ. 882-909. Μοναχὸς P a h o m i j (P a v l o v s k i j), (κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), Istorija Afonskoj smuty ili imjabožeskoj eresi, Sankt Peterburg 1914. Ἱερομονάχου P a n t e l e i m o n (U s p e n s k i j), (Κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), V zaščitu zemnogo udela Božiej Materi - Sv. Gory Afonskoj, «Hristianim», τ. 11 (1913) καὶ ἀνάτυπον Odessa 1914. Ἡ ἴδια ἔκδοσις Samordino 1914. Μοναχὸς K l i m e n t, (Κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), Imjabožničeskij bunt ili plody učenija knigi «Na Gorah Kavkaza», «Istoričeskij Vestnik», τ. 3 (1916), σ. 752-785, καὶ ἰδιαιτέρα ἔκδοσις: Sankt Peterburg 1916, σ. 56. E. K o s v i n c e v, Černyj bunt. Stranički iz istorii Afonskoj Smuty, «Istoričeskij Vejsnik», τ. 1 (1915), σ. 139-156. (Ὁ συγγραφεὺς εἶναι δημοσιογράφος καὶ φροντίζει νὰ μὴ λάβῃ θέσιν). Ἱερέως H. G r i g o r o v i č, Imja Božie. Po povodu sovremenih Afonskih sporov, Sankt Peterburg 1913, σ. 33. (Ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ μείνῃ οὐδέτερος, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνει, διότι κλείνει πρὸς τοὺς ἀντι-Ὀνοματολάτρας). Pravda o Sobytiach proizvedših v pervoe polugodie 1913 goda v Pantelejmonovskom monastyre, «Ἐξέδότη ὑπὸ τοῦ Ἱεγουμένου καὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος» (Κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), Moskva 1913. Sbornik dokumentov, odnosjaščihsja k Afonskoj imjabožničeskoj smute, Sankt Peterburg 1916. «Ἐκδοσις τῆς (μοναρχικῆς) ἐφημερίδος «Svet» (I. S m o l i t s c h, Le Mont Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 312). Ἡ ἔκδοσις ἐγένετο ὑπὸ τῶν μοναρχικῶν, ὄχι διότι ὑπεστήριζον ἢ ἤθελον νὰ ὑποστηρίξουν τοὺς Ὀνοματολάτρας, ἀλλὰ διότι ἦσαν πολέμοι τῆς πολιτικῆς τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας. (I. S m o l i t s c h, ἔ.ἀ. σ. 311). Τὸ τελευταῖον ἔργον θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς βασικὸν διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῶν γεγονότων. Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν, δεδομένου ὅτι συνεταιρῆ περισσότερον ἐκ σκοπτικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὄχι λόγῳ ὑποστηρίξεως τῶν Ὀνοματολατρῶν.

τόν έκδοτικόν των όργανών, ιδίως διά τής 'Αδελφότητός των «'Ο 'Αρχάγγελος Μιχαήλ» θά άναφέρη ότι οί Όνοματολότραι έδέχοντο εις τό 'Αγιον Όρος χρήματα και «...έξ άναξίων χειρών έκ τής Ρωσίας...»¹.

B'

Εις τό δεύτερον μέρος τής μελέτης, ώς άναφέραμεν, θά εξετάσωμεν τήν μεταφοράν τής έτεροδιδασκαλίας έκ τοϋ 'Αγίου Όρους εις τήν Ρωσίαν και τά έν αύτῃ γεγονότα.

Είναί βεβαίως άληθές, ότι ή έτεροδιδασκαλία δέν ηλθεν έκ τοϋ Καυκάσου εις τό 'Αγιον Όρος διά τοϋ άναφερθέντος βιβλίου τοϋ ίερομονάχου 'Ιλαρίωνος, άλλ' άπλως διά τής έλεύσεώς της εις τό 'Αγιον Όρος ή έτεροδιδασκαλία άνεπτύχθη έτι περισσότερο (και διά τής συμβολής τοϋ ίερομονάχου 'Αντωνίου Bulatovic). Εις τήν Κάτω Ρωσίαν ή έτεροδιδασκαλία πάντοτε ύφίστατο². 'Ο S. V. Troickij άναφέρει ένδεικτικώς, ότι εις τά μοναστικά κέντρα τής Ρωσίας, τήν Λάύραν τοϋ Κιέβου και τήν έρημον τοϋ Σαρών, ύπήρχον πολλοί Όνοματολότραι με δρασιν³. 'Ο αύτός συγγραφεύς ύπογραμμίζει ότι, καιτοι πρό τής μεταβάσεως τής άποστολής με έπικεφαλής τον άρειπισκοπον Νίκωνα εις τό 'Αγιον Όρος οί Όνοματολότραι ήσαν τά 3/4 των έν τῷ 'Αθῷ εύρισκομένων Ρώσων μοναχών, έν τούτοις, μετά τήν πειθῶ των έκπροσώπων τής Ρωσικής 'Εκκλησίας και τής Ρωσικής Κυβερνήσεως, έμειώθησαν εις τό 1/4. Παρά ταυτα όμως, διερωτᾶται μήπως «ή ειρήνευσις τοϋ 'Αθῷ έξηγοράσθη με μέγα τίμημα» έκ τοϋ γεγονότος, ότι θά άναπτυχθῆ άργότερον ή έτεροδιδασκαλία, έκ των μεταφερθέντων μοναχών, έτι περισσότερο εις τήν Ρωσίαν. Και είναι τής γνώμης ό θεολόγος καθηγητής, ότι άν παρέμενον οί Όνοματολότραι εις τό 'Αγιον Όρος θά έσκανδάλιζον περισσότερο τό πλήρωμα τής 'Εκκλησίας τής Ρωσίας, δι' ό και μετήχθησαν εις τήν Ρωσίαν⁴. Πάντοτε κατά τον S. V. Troickij, εις τήν δευτέραν φάσιν των γεγονότων και εις τήν Ρωσίαν, τοϋς Όνοματολότρας ύπεστήριξαν τόσον ή άριστερά όσον και ή δεξιά παράταξις, διά των έφημερίδων των. Και ή μὲν άριστερά παράταξις τοϋς ύπεστήριξε, κατά τον S. V. Troickij, διότι

1. S. V. Troickij, Ob Imenah Bozihh, έ.ά., σ. 173.

2. Πρβλ. και Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, έ.ά., σ. (παράρτηματος) XVIII.

3. S. V. Troickij, Ob Imenah Bozihh, έ.ά., σ. 179.

4. S. V. Troickij, Ob Imenah Bozihh, έ.ά., σ. 172. 'Αλλ' ώς θά παρατηρήση ό έρευνητής, ό S. V. Troickij (πρβλ. και άνωτέρω σ. 139) άνεφερεν, ότι οί Όνοματολότραι μετήχθησαν εις τήν Ρωσίαν με τον σκοπον όπως τό Ρωσικόν Κράτος έν συνεργασία μετά τής Ρωσικής 'Εκκλησίας προλάβη τοϋς 'Ελληνας πριν η κατορθώσουν οί τελευταίοι να έκδιώξουν έκ τοϋ 'Αθῷ πάντας τοϋς ρωσικής καταγωγής μοναχοϋς και καρπωθοϋν τοϋς ρωσικούς θησαυρούς!...

εἶχεν τὴν γνώμην ὅτι ἀπέτυχε εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1905 εἰς τὴν Ρωσίαν, καὶ διότι δὲν ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τώρα μὲ τοὺς Ὀνοματολάτρας εὔρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσεταιρισθῇ καὶ μέρος τοῦ θρησκευτικοῦ στοιχείου τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Ἡ δὲ δεξιὰ παρατάξις, ἀδιαφοροῦσα διὰ βασικά θέματα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια ἀφοροῦν καὶ τὸ Κράτος, καὶ διότι δὲν ἦτο καλῶς πληροφορημένη διὰ τὰ γεγονότα, ἐφ' ὅσον ἦτο πτωχότερα εἰς ἀνταποκρίσεις καὶ ἐχρησιμοποίει πάντοτε πληροφορίας ἀριστερῶν ἀνταποκριτῶν. Τέλος, διότι ἀμφότερα αἱ παρατάξεις ἔπесαν θύματα τῆς ὀργανωμένης ὑπὸ τῶν Ὀνοματολατρῶν προπαγάνδας, διὰ τῶν φυλλαδίων τὰ ὅποια ἐκυκλοφοροῦν εἰς μεγάλον ἀριθμόν¹.

Βεβαίως, δὲν ἀφίστανται τῆς ἀληθείας αἱ ὡς ἄνω πληροφορίες τοῦ S. V. Troickij. Τὴν μεγαλύτεραν ὅμως ὑποστήριξιν εἶδον οἱ Ὀνοματολάτραι ὑπὸ τῆς «Θρησκευτικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Ἐταιρείας»² τῆς Πετροπόλεως, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ὀνοματολάτραι ἐξέδωκαν πολλὰ φυλλάδια ὑπὲρ τῶν ἀπόψεών των.

Εἶδομεν ὅτι ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Булатониѳ, ἐλθὼν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1913 ἀφιέρωθη εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἑτεροδοξασκαλίας καὶ κατῴρθωσε νὰ προσελκύσῃ μὲ τὸ μέρος τῶν Ὀνοματολατρῶν πολλὰ μέλη τῆς ρωσικῆς πνευματικῆς σκέψεως. Μεταξὺ αὐτῶν σημειοῦμεν, πλὴν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μόσχας M. D. Muretov, τὸν ὅποιον ἀνεφέραμεν, τὸν ἱερέα καὶ καθηγητὴν Παῦλον Φλορένσκι, τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον Τρουμπενσκόι, τὸν Σέργιον Μπουλγάκωφ, τὸν Νικόλαον Μπερντιάγιεφ κ.ἄ.

Ἡ ὑποστήριξις τῆς ὁποίας ἔτυχον οἱ Ὀνοματολάτραι, τόσον ἐκ τῆς Μόσχας ὅσον καὶ ἐκ τῆς Πετροπόλεως, ἐπέφερε σοβαρὸν πλῆγμα κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ τελικῶς τὴν ἐξηνάγκασε, ἐκ τῶν πραγμάτων, νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰς ἀποφάσεις της καὶ νὰ κρίνῃ τελικῶς μὲ ἠπιώτερον κριτικὸν πνεῦμα τοὺς Ὀνοματολάτρας. Ἐὰν τὸ 1917-1918 ἡ Σύνοδος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας δὲν διεκόπτετο ὑπὸ τῆς Κομμουνιστικῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Μπολσεβίκων, τότε οἱ Ὀνοματολάτραι θὰ ἐτύγχανον μερικῆς καὶ ἴσως καὶ τελικῆς ἀποκαταστάσεως.

Ἄλλ' ἴδομεν τὰ γεγονότα εἰς τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους 1914. Τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1914 ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Булатониѳ ὑπέβαλε πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας μακροσκελές

1. S. V. Troickij, αὐτόθι, σ. 177. Ἐξ ἄλλου τὰ περὶ συμπαθείας τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐκ μέρους τοῦ τύπου τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς δεξιᾶς παρατάξεως εἰς τὴν Ρωσίαν πληροφοροῦμεθα καὶ ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἔργου: Pravda o sobytiah, ἑ.ἄ., σ. 6.

2. «Religiosno-Filosofskoe Obščestvo».

υπόμνημα¹, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐξήτει, «ἐν ὀνόματι τῆς ἀντικειμενικότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης», ὅπως ἐξετασθῆ λεπτομερῶς τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὄνοματολατρῶν καὶ ἡ κατηγορία ἢ ἐναντίον τῶν ἐκτοξευθεῖσα ἐκ μέρους τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἄντωνίου Ηραρονίκιτζ, ὅτι ἦσαν αἰρετικοί. Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Βυλατονιῆ εἶχε συνημμένα καὶ τὰ κάτωθι ἔγγραφα:

α. «Καταγωγή τῆς Διδασκαλίας»: Ὁ Βυλατονιῆ, καίτοι δὲν ὑπογράφει εἰς τὸ κείμενον, ἐφρόντισε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Ὄνοματολατρῶν ἔχει ἄμεσον σχέσιν μετὰ τὴν θεολογίαν Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου. Ὑπεστήριξε, μάλιστα, ὅτι οἱ κατήγοροι τῶν Ὄνοματολατρῶν ἢ ἐχρησιμοποιοῦν κατὰ τὴν κριτικὴν τῶν ἀνεπιτυχεῖς μεταφράσεις εἰς τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν τῶν ἔργων Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου ἢ ἔδωκαν καὶ λελανθασμένας παραπομπάς.

β. «Ἀντίρρησης τῶν Ὁμολογητῶν μοναχῶν τοῦ Ἄθω», δηλ. τῶν Ὄνοματολατρῶν μοναχῶν. Τὸ περιεχόμενον ἀνεφέρετο ἐναντίον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, κατὰ τὰς συζητήσεις μετὰ τοὺς μοναχοὺς, ἦτο τῆς γνώμης ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι ἦσαν αἰρετικοί.

γ. «Ἀντίρρησης τῶν μοναχῶν τοῦ Ἄθω». Τὸ περιεχόμενον ἀνεφέρετο ἐναντίον τῆς ἐγκυκλίου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18ης Μαΐου 1913 καὶ ἐναντίον ἄρθρου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἄντωνίου Ηραρονίκιτζ². Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα ἔργα ὁ ἐρευνητὴς θὰ παρατήρῃ, ὅτι ὑπὸ τῶν Ὄνοματολατρῶν ἐγένετο χρῆσις πολλῶν φράσεων τοῦ πρωθιερέως Ἰωάννου τῆς Κροστάνδης, ἰδίως ἐκ τοῦ ἔργου του «Ἡ ζωὴ μου ἐν Χριστῷ»³, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἔλαβον συγγενεῖς φράσεις πρὸς τὸν ὄρον τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποιοῦν «Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός»⁴.

1. I. S m o l i t s c h, *Le Mont-Athos et la Russie*, ἔ.ἀ., σ. 314.

2. Ἀρχιεπισκόπου Ἄντωνίου Ηραρονίκιτζ, *О новомъ лжеученіи, обоготворѣнъjem imena i ob Apologii Antonija Bulatoviča*, «Cerkovnye Vedomosti», τ. 20 (1913), σ. (παραρτήματος) 869-882.

3. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ ἔργου: Protoierej o. Ioan, *Polnoe sobranie sočinenij*, t. V. *Moja žizn vo Hriste*, ἐκδ. 1892. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἶναι γνωστόν: Ἰωάννου Κροστάνδης, Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ Μιχαὴλ Κωνσταντινίδου, ἀρχιεπισκόπου Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, ἐκδόσις δ', Ἀθῆναι («Ἀστὴρ») («1955»). Βιογραφικὰ στοιχεῖα περὶ τοῦ Πρωθιερέως Ἰωάννου τῆς Κροστάνδης βλ. G. P. F e d o t o v, *A Treasury of Russian Spirituality*, New York 1948, σ. 346 κ.ἑ.

4. Ἡ φράσις τοῦ Πρωθιερέως Ἰωάννου τῆς Κροστάνδης εἶναι ἡ ἐξῆς: «Imja Božie est Bog», δηλ. «Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Θεός». Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ μετάφρασις τοῦ χωρίου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ὅταν προφέρῃς κατὰ μόνας, ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου, τῆς Παναγίας Τριάδος, τοῦ Θεοῦ Κυρίου Σαβᾶθ ἢ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχεις ὄλον τὸν Κύριον μετὰ τὸ ἀπειρόν Του ἔλεος, τὴν ἀπερίριστον σοφίαν, τὸ ἀπρόσιτόν Του φῶς, τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὸ ἀναλωσιώτῶν Του. Προσέγγισον τὰς σκέψεις σου καὶ τὴν καρδίαν σου εἰς τοῦτο τὸ Θεῖον ὄνομα, τὸ Ὅποιον τὰ πάντα ἐδημιούργησε,

Ἐξ ἄλλου, οἱ Ὀνοματολάτραι διὰ τὸ ὑποστηρίξουν τὰς θέσεις των προέβησαν εἰς ἐκδόσεις πολλῶν ἔργων, ἔνθα παρουσίασαν διαφόρους πτυχὰς τῆς διδασκαλίας των. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρονται τὰ σπουδαιότερα παραλείποντες τὰ φυλλάδια¹. Παραλλήλως δὲ ἔχομεν τὰ σημεϊώσωμεν καὶ ἔργα τῶν ἀντι-Ὀνοματολατρῶν². Τέλος, διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ θέματος σημειοῦμεν,

συντηρεῖ καὶ κυβερνᾷ, μὲ φόβον Θεοῦ, καὶ μὲ πίστιν καὶ ἀγάπην. Ἴδου διατὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ αὐστηρῶς ἀπαγορεύει τὸ μεταχειρίζεσθαι ἐπὶ ματαίῳ τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα· διότι τὸ ὄνομα Του εἶναι Αὐτός ὁ Ἰδιος, εἰς Θεὸς εἰς τρία πρόσωπα, ἐν ὄν, τὸ Ὅποιον ἀντιπροσωπεύεται καὶ περιλαμβάνεται εἰς μίαν μόνον λέξιν, μολονότι δὲν περιρίζεται οὔτε ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτό, οὔτε ἀπὸ ἄλλο τι, τὸ ὅποιον ὑπάρχει».

Βλ. Ἰωάννου, Πρωθιερέως τῆς Κροστάνδης, Ἡ ἐν Χριστῷ Ζωή, κατὰ μετὰφρασιν Μιχαὴλ Κωνσταντινίδου, ἔ.ἀ., σ. 14-15.

1. Μοναχοῦ Pavel Kusmarcevi, Mysli otcevi Cerkvi o ročitanii Imeni Božijago. Materialy k vyjasneniju Afonskago bogosl. spora, Sankt Peterburg 1914. Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskomu sporu ob imeni Božijim po dokumentam imjaslavcev, Sankt Peterburg 1914, σ. 188. (Συντάκτης τοῦ ἔργου ὁ Ἱερομόναχος Ἀντώνιος Bulatovič). Sv. mučenik Iustin ob imenah Božijih, Sankt Peterburg 1914.

2. Τὸ κυριώτερον ἔργον κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν, τὸ ὅποιον πολλὰκις ἐκφεύγει τῆς ἀντικειμενικότητος, εἶναι τὸ ἀναφερθὲν ἤδη τοῦ θεολόγου καθηγητοῦ S. V. Troickij, Ob Imenah Božijih i imjabožnikah, Sankt Peterburg 1914. Ἴδου τὰ περιεχόμενα τοῦ βασικοῦ ἔργου τῶν ἀντι-ὄνοματολατρικῶν θέσεων:

1. Εἰσαγωγή	σ. III - V
2. ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ: Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου Νύσσης περὶ τῶν Ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν	1 - 151
Κεφ. 1: Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου Νύσσης περὶ τῶν Ὀνομάτων γενικῶς	1 - 16
Κεφ. 2: Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου Νύσσης περὶ τῶν Ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ εἰδικῶς	17 - 46
Κεφ. 3: Ἡ διδασκαλία περὶ τῶν Ὀνομάτων ὑπὸ τῶν Ὀνοματολατρῶν	47 - 54
Κεφ. 4: Ἡ διδασκαλία τῶν Ὀνοματολατρῶν περὶ τῶν Ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνάλυσις αὐτῆς	55-151
3. ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ: Ὑπῆρξεν Ὀνοματολάτρης ὁ π. Ἰωάννης τῆς Κροστάνδης;	152 - 171
4. ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ: Ἡ διαμάχη μὲ τὰ γεγονότα τοῦ Ἄθω (1913)	172 - 179
5. ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ: Οἱ καλύπτοντες τοὺς Ὀνοματολάτρας (ἀπάντησις εἰς τὸν Σ. Μπουλγάκωφ)	180 - 200
6. Παράρτημα: Ἐπίσημα κείμενα καὶ ἀποφάσεις τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας	I - XXVI
- Ὁ S. V. Troickij ἀλλοστε ἔγραψε καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα, τὰ ὅποια προέρχονται ἐξ ἀνατυπώσεων κεφαλαίων τοῦ πρώτου μέρους τῆς ὡς ἀνω ἐργασίας: α) Učenie Sv. Grigorija Nisskago ob imenah Božijih i «Otmositel'noe poklonenie» Sankt Peterburg 1914. β) Kak učat ob imenah Božijih Imjabožniki i kak ucit o sem Sv. Cerkov, Odessa 1914. γ) Učenie Afonskih Imjabožnikov i ego razbor, Sankt Peterburg 1914. (Πρόκειται ἀκριβῶς περὶ τοῦ 4ου κεφ. τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐργασίας του Ob Imenah Božijih, ἔ.ἀ.). δ) Novoe isповedanie

ὅτι πολλά ἔργα ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων, πολεμικοῦ χαρακτήρος καὶ ἡσσοносος σημασίας πλὴν διαφωτίζοντα τὰς θέσεις των, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ περιοδικὸν *Russkij Inok* τοῦ ἔτους 1912 κ.έ. Πολλὰ ὁμῶς φυλλάδια εἶναι ἐπανεκδόσεις ἐτέρων φυλλαδίων κυκλοφορηθέντων προηγουμένως εἰς τὸ "Ἁγιον Ὄρος" ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων. Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ χειρόγραφα² ἀνέκδοτα.

Οἱ Ὄνοματολάτραι εἰς τὰ ἔγγραφα των πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας ἐχρησιμοποιοῦν πολλακίς τραχειᾶν γλώσσαν. Μὲ τὰ ἔγγραφα καὶ τὸ ὑπόμνημα τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Βυλατονιῆ ὑπεβλήθη καὶ ὑπὸ 300 μεταφερθέντων Ὄνοματολατρῶν μοναχῶν ἕτερον ὑπόμνημα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁμολογία πίστεως τῶν Ὄνοματοδόξων Ἀθωϊτῶν μοναχῶν». Τὸ κείμενον περιέχει δώδεκα συντόμους ὁμολογίας καὶ ἐβεβαίωσεν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας, ὅτι τὰ φρονήματα τῶν ὑπογραψάντων τὸ ὑπόμνημα

Imjabožnikov, Sankt Peterburg 1915. ε) Novaja pozicija o. Antonija Bulatoviča, Sankt Peterburg 1915.

¹ Ἀλλὰ κατὰ τῶν Ὄνοματολατρῶν δὲν ἔγραψεν μόνον ὁ καθηγητῆς S. V. Troickij. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀντωνίου Ηραρονίτσκι, ἐκτὸς τῶν ὄσων ἀναφέραμεν, ἔγραψεν εἰσέτι: Svjatoe Pravoslavie i imjabožničeskaja eres, Harkov 1913, σ. 278+42. Τὸ ἔργον εἶχε τοὐλάχιστον τρεῖς ἐπανεκδόσεις. Εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην εἶναι γνωστὴ κυρίως ἡ γενομένη εἰς τὸ Harkov τὸ ἔτος 1916 ἔκδοσις.

Τέλος, κατὰ τῶν Ὄνοματολατρῶν ἔγραψε καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων Ροζδεστρενσκι: Τὸ ἀναφερθὲν ἦδη ἄρθρον του: Velikoe iskušenie okolo imeni Božija (δημοσιευθὲν εἰς τὸ περιοδικὸν «Cerkovnoe Vedomosti», τ. 20(1913) σ. παραρτήματος, 853-869) καὶ τό: Plody velikogo iskušeniija okolo imeni Božija (αὐτόθι, 34, σ. παραρτήματος 1.504-1.521), ἐπανεδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν νέον τίτλον: Imebožniki. Velikoe iskušenie okolo svjatejšago imeni Božija i plodu ego, Sergieva Lavra 1914.

1. Ὁ Π. Κομνηνός, εἰς τὸ μνημ. ἔ.ἀ. ἄρθρον του, ἀναφέρει ἐν μεταφράσει τὸ περιεχόμενον φυλλαδίων κυρίως κατὰ τῶν Ὄνοματολατρῶν.

2. Εἰς τὸ μνημ. ἔργον τοῦ ἱερέως H. Grigorievic (ἔ.ἀ., σ. 5-6, βιβλιογραφία), ἀναφέρονται ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ καὶ κείμενα ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων. Ἀσφαλῶς ὑπάρχουν ἀνέκδοτα κείμενα (ἑλληνιστὶ καὶ ρωσιστὶ) καθὼς καὶ διάφορα ἔγγραφα σχετικῶς τόσον μὲ τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1913, ὅσον καὶ μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν θέσεων ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων.

³ Ὁ καθηγητῆς κ. Ἀντώνιος-Αἰμίλιος Ν. Ταχιός μοι ἐγνώρισεν ὅτι τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1961 ἀνεζήτησε τὸ χφ: «Οἱ ὀνοματοθεῖσται Ρῶσοι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ αἱ κατ' αὐτῶν ἐνέργειαι τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁθῶ ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως. Ἄπασα ἡ διεξαχθεῖσα ἀλληλογραφία καὶ αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις συλλεγεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Ἰώασαφ Ἰασαφαίων πάσης σπουδῆ καὶ ἐπιμελείᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1914». (Βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς καλύβης Ἰασαφαίων καὶ δέκα καλυβῶν τῆς Ἱερᾶς Σκήτης Καυσοκαλυβίων, Paris-Chennevières s/Marne 1930, σ. 81, χφ. ὑπ' ἀριθ. 151. 65 τοῦ 20οῦ αἰῶνος), ἀλλὰ τὸ χφ. τοῦτο δὲν ἀνευρέθη. Εὐχαριστῶ τὸν κ. Ταχιόν καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης διὰ τὴν πληροφορίαν.

είναι σύμφωνα με τους όρους της πίστεως της Ὁρθοδόξου διδασκαλίας. Οἱ 300 Ὀνοματολάτραι ἐζήτουν ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας νὰ ἐπανεξετάσῃ τὰς θέσεις της, κυρίως τὰς ἐκτεθείσας εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ἐγκύκλιον τῆς 18ης Μαΐου 1913, πρὸ τῆς ὑπὸ τῆς Συνόδου συνθέσεως ἀρμόδιου δικαστηρίου πρὸς ἐκδίκασιν τῶν Ὀνοματολατρῶν, ὡς εἶχεν ἀγγεληθῆ. Ἐπὶ πλέον, ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἔπρεπε, κατὰ τοὺς Ὀνοματολάτρας, νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων ἐπὶ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ, διότι ἄλλως, ἔγραφον, «...ἡ διαφωνία ἐπὶ θεολογικῶν θέσεων τῆς Συνόδου μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν κλήσιν ἐνώπιον τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου καὶ νὰ ὑποταγῶμεν εἰς τὴν ἀπόφασίν του...»¹.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας προβαίνει εἰς τὴν διοργάνωσιν ἀρμόδιου ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου καὶ δὲν ἀπαντᾷ εἰς τοὺς Ὀνοματολάτρας. Δι' ἀποφάσεώς της πλέον, ἡ ὁποία ἐπεκυρώθη δι' αὐτοκρατορικῆς ἐγκρίσεως τὴν 20ὴν Φεβρουαρίου 1914, ἀνέθεσε τὸ ζήτημα τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ Συνοδικὸν Γραφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὄρισε καὶ τὰ ἐξῆς²:

α. Νὰ προσκαλέσῃ 25 πρόσωπα, τοὺς ἀρχηγέτας τῶν Ὀνοματολατρῶν καί, μετὰ ἀπὸ σχετικὴν νοουθεσίαν, νὰ λάβῃ ἀνάλογον περὶ ἐνὸς ἐκάστου ἀπόφασιν καὶ νὰ ὑποβάλλῃ τὰ πορίσματά του εἰς ἐπικύρωσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

β. Εἰς τὸ Συνοδικὸν Γραφεῖον νὰ ἀποσπαθοῦν ὡς ἔκτακτα μέλη διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ὀνοματολατρῶν οἱ Βικάριοι ἐπίσκοποι τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Ἀναστάσιος, Θεόδωρος καὶ Μόδεστος, ὁ ἡγούμενος τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Σεργίου Τωβίας καὶ ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῶν Θαυμάτων Ἀρσένιος, καὶ

γ. Τὸ Συνοδικὸν Γραφεῖον νὰ προσκαλέσῃ γνωστοὺς διὰ τὸν βίον των γέροντας μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι πρὸ τῆς δίκης τῶν Ὀνοματολατρῶν, θὰ ἐφρόντιζον νὰ τοὺς πείσουν ὅπως μετανοήσουν.

Ἡ μὴ ἔγκαιρος ἀπάντησις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, κατὰ τοὺς Ὀνοματολάτρας, καὶ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἔλαβεν αὕτη δογματικὴν θέσιν εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ὀνοματολατρῶν, προὐκάλεσε σχίσμα μεταξὺ τῶν Ὀνοματολατρῶν. Ὁμᾶς φανατικῶν ὑπὸ τὸν ἱερομόναχον Ἀντώνιον Булатовиτς καὶ 11 ἄλλους μοναχοὺς ἀπηύθυναν, τὴν 11ην Ἀπριλίου 1914, αὐστηρὸν ἔγγραφον πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι ἡ ὁμᾶς αὕτη «...διακόπτει πᾶσαν πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Παν-ρωσικῆς Συνόδου καὶ ὄλων ὄσων ἐδέχοντο τὰς ἀπόψεις της, καὶ τοῦτο μέχρι τῆς διορθώσεως τῶν λαθῶν (ὑπὸ

1. Πρβλ. Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskom sporu, ἔ.ἀ., σ. 154-155.

2. Πρβλ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 34 (1914), σ. 119.

τῆς Ἐκκλησίας) καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς θεότητος τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν Μεγάλην Κατήχησιν τῶν Ἁγίων Πατέρων»¹. Πολλὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς (ἄνοιξις 1914) παρέμειναν εἰς τὰ ρωσικὰ ἀρχεῖα καὶ δὲν εἶδον ποτὲ μέχρι σήμερον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Τὰ γεγονότα ἀπησχόλησαν πολλὰ πρόσωπα. Ἡ Δούμα (Βουλὴ), ἀφιέρωσε καὶ συνεδρίασιν, τὴν 12ην Μαρτίου 1914, διὰ τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς Ὄνοματολάτραις. Ὁμάς ἐκ 30 βουλευτῶν κατέθεσε ἐπερώτησιν ἀφορῶσαν εἰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν Ἐπίτροπον παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ V. K. Sabler (1911-1915), διὰ τὴν κατάστασιν τῶν ἐκδιωχθέντων ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους μοναχῶν ὡς αἰρετικῶν². Τὸ παράδοξον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὁ V. K. Sabler, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Ρωσικοῦ κράτους, παρέσυρεν ἐν πολλοῖς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ἐναντίον τῶν Ὄνοματολατρῶν, πολλακίς μάλιστα μὲ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἤρμοζον εἰς ἐπαναστάτας καὶ ὄχι εἰς σχισματικούς ἢ καὶ αἰρετικούς ἀκόμη. Ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς αὐτῆς τοῦ V. K. Sabler παρουσιάσθη τὸ γεγονός, νὰ ὑποστηρίξουν τοὺς Ὄνοματολάτραις καὶ φιλελεύθεροι, οἱ ὅποιοι δὲν ἐνδιεφέροντο καὶ δὲν ἐγνώριζον θεολογίαν, ἀλλὰ ἐθεώρουν τοὺς Ὄνοματολάτραις ὡς τὰ θύματα τῆς τσαρρικῆς πολιτικῆς³.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἠθέλησε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Ὄνοματολάτραις. Τοῦτο ἄλλωστε συμπεραίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀποφάσεώς της (Ukaz) τῆς 5ης Μαΐου 1914, εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπομνήματος αὐτῶν τῆς 11ης Ἀπριλίου 1914, ἡ ὁποία ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

α. Ἐφ' ὅσον οἱ Ἀθωνῖται μοναχοὶ δηλώσουν ὅτι εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας, δὲν θὰ ἀποκαλῶνται πλέον Ὄνοματολάτραι.

β. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀναγνωρίζει τὴν ἱερωσύνην των καὶ τοὺς δέχεται εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν. (Ἰδιαιτέρως τὸ θέμα τοῦτο ἀπετέλεσε καὶ περιεχόμενον ἰδιαιτέρας διαταγῆς (Ukaz) τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὑπ' ἀριθ. 4.136 ἀπὸ 10/24 Μαΐου 1914. Ὁ Αὐτοκρατορικὸς Ἐπίτροπος μάλιστα παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ V. K. Sabler τὸν Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1914 ἐτηλεγράφησε διὰ νὰ τὸ ἀνακινώσῃ τὸσον εἰς τὸν μητροπολίτην Μόσχας, ὅσον καὶ εἰς τὸν Ἐρωθρόν Σταυρόν, ὁ ὁποῖος καὶ ἐβοήθησε τοὺς Ὄνοματολάτραις ἱερεῖς, προσφέρον τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ 1917)⁴.

γ. Ἡ τελικὴ κρίσις τοῦ «θρησκευτικοῦ (τούτου) ζητήματος» ἢ καὶ τὸ

1. Πρβλ. Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskom sporu, ἑ.ἀ., σ. 166-169.

2. J. L. (e o m b e), Les moines onomatolâtres, «Échos d'Orient», 1914, σ. 266.

3. Πρβλ. καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ V. V. Filosoφ, Cerkovnye dela, Sankt Peterburg 1914 (εἰς τὸ ἐτήσιον παράρτημα τῆς ἐφημερίδος Reč, σ. 299-303), παρὰ I. Smolitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἑ.ἀ., σ. 317.

4. Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič, Opravdanie very, ἑ.ἀ., σ. 211-212.

δογματικὸν μέρος τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ θὰ ἐτίθετο ὡς θέμα συζητήσεως εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ Οἰκουμενικὴν ἢ Τοπικὴν Σύνοδον. (Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν τὸ πλήρες κείμενον τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας)¹.

Ἡ Σύνοδος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἔτους 1917-1918, εἶχεν ἐγγράψει μεταξὺ τῶν ἐξετασθησομένων θεμάτων τῆς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀγιορειτῶν μοναχῶν τῶν ἐπικαλουμένων Ὀνοματολατρῶν. Δυστυχῶς ὁμως δὲν ἔφθασε μέχρις ἐκείνου τοῦ σημείου τῶν θεμάτων τῆς, διακοπεῖσα, ὡς ἦδη ἀνεφέραμεν, ὑπὸ τῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως τῶν μπολσεβίκων².

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (τῆς 5ης Μαΐου 1914) τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον τοῦ ἐν Μόσχᾳ Συνοδικοῦ Γραφείου ἀπέστειλε τὸν βικάριον ἐπίσκοπον Μόδεστον πρὸς συνάντησιν τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συζητήσεων ὁ Bulatovič προέτεινε πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον, ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὀνοματολατρῶν ὡς «Ὁμολογίαν πίστεως τῆς θεότητος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» κατὰ τὴν πνευματικὴν του σημασίαν, ὡς θεολογούμενον καὶ μέχρι τῆς τελικῆς κρίσεως τοῦ θέματος ὑπὸ Συνόδου, ἐπαναδεχομένη οὕτως εἰς ἐπικοινωνίαν τοὺς Ὀνοματολάτρας ἱερομονάχους. Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον συνεφώνησε³.

Τὴν σχετικὴν διαλλακτικότητα τοῦ Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič καὶ τὴν ὑποχώρησιν τακτικῆς εἰς τὴν ὁποίαν προέβη ἡ Ἱερά Σύνοδος, ὁ ἀντι-Ὀνοματολάτρης καθηγητῆς S. V. Troickij τὴν ἀνόμασε «νέαν τοποθέτησιν τοῦ Bulatovič»⁴.

Μετὰ τὴν νέαν θέσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὡς πρὸς τὴν τελικὴν κρίσιν τῆς θέσεως τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁμάς, ἡ ὁποία ὑπέβαλε πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τὴν 11ην Ἀπριλίου 1914 τὸ ὑπόμνημά της καὶ εἰς ἀπάντησιν εἶχεν ἀποσπάσει τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 5ης Μαΐου 1914, παρητήθη τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐν λόγῳ ὑπομνήματος καὶ ἐπληροφόρησε περὶ τούτου ἐπισήμως (τὴν 18ην Μαΐου 1914) τὸν μητροπολίτην Μόσχας καὶ ὄχι τὴν Ἱεράν Σύνοδον. Συγχρόνως ἐζητήθη, ὅπως ἐπιτραπῇ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ μετόχιον Σίμων ὁ Χαναναῖος (ἔνθα

1. Ὁ καθηγητῆς I. Smolitsch (Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 316), παρὰ τοῦ ὁποίου ἀρῶμεθα τὰς πληροφορίες, εἶχεν ὡς μόνον βοήθημα τὸ ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν μνημονευθὲν ἔργον: Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskom sporu, ἔ.ἀ., σ. 171-172.

2. Τὸ θέμα ἐνεγράφη μεταξὺ τῶν συζητηθησομένων ἐν Svjaščennyi sobor Pravoslavnoj Rossijskoj Cerkvi, τόμος πρῶτος, α' ἐκδ., Moskva 1918, σ. 36.

3. I. Smolitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 318.

4. Πρβλ. καὶ τὸ μνημ. ἔργον: S. V. Troickij, Novaja pozicija o. Antonija Bulatoviča, Sankt Peterburg 1915.

ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος ἐγράφη τὸ βιβλίον «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου») τοῦ Καυκάσου. Παρεχωρήθη δ' εἰς αὐτοὺς ἡ σκήτη Pismon¹.

Ἐπάρχουν πληροφορίαί, ὅτι καὶ μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων ἢ μικρὰ κοινότης τῶν μοναχῶν τῆς σκήτης Pismon εὗρεν ὁπαδοὺς μεταξὺ τῶν μοναχῶν καὶ τῶν λαϊκῶν τῆς περιοχῆς².

Φαίνεται ὁμως ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἢ δὲν εἶχεν ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Ρωσίᾳ γεγονότων, ἢ ἐλλείπει εἰδήμονος μεταφραστοῦ αὐταὶ ἐδίδοντο συγκεχυμένα. Ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», εἰς τὰς εἰδήσεις τῆς ἐκ τῶν μὴ Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Χριστιανικὸς Κόσμος - Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἐκκλησία Ρωσσίας. Ἀπόφασις τῆς Ἀγιωτάτης Συνόδου τῆς Ρωσσίας περὶ τῶν ἐν Ρωσίᾳ εὐρισκομένων τέως Ἀγιορειτῶν μοναχῶν ὀνοματοθεϊτῶν... Ἐξ ἄλλου εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἡγετῶν τῶν ὀνοματοθεϊτῶν, ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Βουλατόβιτς, ἀπετάθη κατὰ Φεβρουάριον εἰς τὴν Ἀγιωτάτην Σύνοδον ἐκφράζων προθυμίαν ὑποταγῆς καὶ ἀποπτύσεως τῆς πλάνης, ἀλλὰ συγχρόνως ὑποβάλλων πολλὰς ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ ἀπορίας καὶ αἰτούμενος ὅπως ἐξετασθῶσι δικαστικῶς αἱ ἀπορίαὶ αὐται...»³.

Δὲν γνωρίζομεν πόθεν ὁ συντάκτης τῶν εἰδήσεων εἶχεν τὰς ἀνωτέρω πληροφορίες· δὲν γνωρίζομεν τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τῶν εἰδήσεων του καί, τέλος, δὲν γνωρίζομεν διὰ ποῖον σκοπὸν ἐγράφησαν αἱ ἀνωτέρω εἰδήσεις ὑπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Γεγονὸς ὁμως τυγχάνει ἀναμφισβήτητον, ὅτι τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1914, εἰς τὴν Ρωσίαν, ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Βυλατονιῆ δὲν ἐξέφρασεν ἐπιθυμίαν ὑποταγῆς πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπέπτυσεν τοὺς Ὀνοματολάτρας.

Ἐξ ἄλλου δὲν γνωρίζομεν πόθεν ἠντλησεν τὰς πληροφορίες του καὶ ὁ ἡμέτερος καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskomu sporu, ἑ.ἀ., σ. 170-177.

2. R. S t u p e r i c h, Russische Sekten, Wernigerode-am-Harz, 1938, σ. 21.

Νεώτεραι πληροφορίες περὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ τῆς τύχης αὐτῶν εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν ἀναφέρουν ὅτι τὸ 1930 πολλοὶ Ὀνοματολάτραι ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν σοβιετικῶν ἀρχῶν (Πρβλ. Β. Kandidov, Cerkon i šrionaz, Μόσχα 1938, σ. 69), τὸ 1947 παρουσιάσθησαν ὀρισμένοι ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν solianovci (=ἐκ τοῦ sol=τὸ ἄλας) εἰς τὴν πόλιν Μαϊκὸρ (Πρβλ. Zournal Moskovskoj Patriarhij, 1 (1948) 76) καὶ τέλος, τὸ 1960 εἰς πολλὰ χωρία τοῦ Βορείου Καυκάσου ὕφισταντο καὶ συνέχισον νὰ ἀνθίστανται εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ σοβιετικοῦ καθεστώτος (Πρβλ. σοβιετικὴν ἐφημερίδα Literatura i Zizn' 14.12.1960). Βλ. καὶ N. S t r u v e, Les Chrétiens en U.R.S.S., Paris (Seuil) (1963), σ. 199 καὶ 220-221. μετὰφρ. εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ ἀρχιμ. Χ. Κ. Παρασκευαῖδη, Οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν, Ἀθῆναι (Χρυσόπηγῆ) 1968, σ. 228-229.

3. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 34 (1914), σ. 119, σημεῖωμα ἀνυπόγραφον.

Κ. Ι. Δυοβουνιώτης, γράφων περί τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅτι: «...ἡ αἵρεσις προσειλκυσε κατ' ἀρχὰς ὀπαδοὺς τινας καὶ ἐκ τῶν ἀνεπτυγμένων, μάλιστα δὲ τοῦ λαοῦ, ἔπειτα ὁμῶς κατ' ὀλίγον διελύθη»¹.

1. Ι. Κ. Δ. (υ ο β ο υ ν ι ῶ τ ο υ), Ὀνοματολάτραι, «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», τόμος ΙΗ', σ. 909. Ἐξ ἄλλου προσωπικότης τῆς ἐποχῆς (ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρῶσανθος) ἀναφέρει τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά: «...τὴν ἐπομένην ἀνεχωρήσαμεν (ἐκ Λουτρακίου) ἐπιβάντες ἀντιτορπιλικό, τὸ ὅποῖον ἤλθε νὰ παραλάβῃ τὸν Ἑλ. Βενιζέλον καὶ παρέλαβε καὶ τὸν Ἅγιον Κιτίου (Μελέτιον Μεταξάκη) καὶ ἐμέ. Κατὰ τὸν πλοῦν ὁ Βενιζέλος ἐξέφρασε τὴν ἀνησυχίαν του διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐμφανισθεῖσης εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἁγίου Ὄρους αἰρέσεως τῶν Ρώσων μοναχῶν «Ἰησοῦανῶν», ἰδίως διότι ἠπειλεῖτο ὅτι θὰ ἐστέλετο ἐκεῖ ρωσικὸν πολεμικὸν πρὸς κατάπαισιν τῆς αἰρέσεως, καὶ μὲ ἠρώτησεν ἐὰν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σταλῇ ἐκεῖ ἀρχιερεῖς τις πρὸς διευθέτησιν τοῦ ζητήματος. Τῷ εἶπον ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν κατάλληλοι ρωσομαθεῖς μητροπολίται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, μέγα ἠθικὸν κύρος ἔχοντες καὶ παρὰ τοῖς Ρώσοις, ὡς εἶναι οἱ μητροπολίται Σερρών καὶ Κασσανδρείας. Ἐν τῷ μεταξύ ἔκαμα ἓνα μικρὸν περίπτωτον εἰς τὸ κατὰστροφω καὶ ἐπανελθὼν ἐξηκολούθησα τὴν συνομιλίαν μου μετὰ τῶν Βενιζέλου καὶ Μελετίου. Στραφεῖς ὁ Βενιζέλος πρὸς ἐμέ λέγει: «Ξεῦρετε τί ἐσέκωθη- μεν μὲ τὸν Ἅγιον Κιτίου; Νὰ ὑπάγῃ ἔξαρχος εἰς Ἅγιον Ὄρος ὁ Ἅγιος Κιτίου». Ἀπήνησα ὅτι, χωρὶς νὰ διαμφισβητήσω τὰ προσόντα τοῦ Ἁγίου Κιτίου, φρονῶ ὅτι καταλλήλοτεροι εἶναι οἱ δύο προαναφερθέντες μητροπολίται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, πρῶτον διότι εἶναι μητροπολίται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, οἳοι εἴθισται νὰ ἀποστέλλονται ἔξαρχοι καὶ δεύτερον διότι εἶναι ρωσομαθεῖς. Ὁ Βενιζέλος ἐπανελάθει: «Παρακαλῶ νὰ εἰπητε εἰς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, ὅτι προτιμῶ τὸν Ἅγιον Κιτίου καὶ παρακαλῶ νὰ ἀποσταλῇ ἐκεῖνος». Ἐσιώπησα καὶ μοι ἔκαμε κατάληξιν ὅτι εἰς ὅλα αὐτὰ οὐδὲν εἶπεν ὁ Μεταξάκης, ἐνθ' ἔπρεπε νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν ἦτο ἀρμόδιος. Συνάδευε τὸν Βενιζέλον καὶ ὁ ἰδιαιτέρως του γραμματεὺς Μαρκαντωνάκης. Διέμεινα ἐπὶ τινος ἡμέρας εἰς Ἀθηνῶν καὶ ἐπανήλθον εἰς Κων/πολιν, ὅπου ἐπεσκέφθην τὸν Πατριάρχην Γερμανὸν τὸν Ε', εἰς ὃν ἀνεκοίνωσα τὰ ἀνταλλαγέντα μεταξὺ τοῦ Βενιζέλου καὶ ἐμοῦ περὶ τῶν διαφορῶν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ ὅτι ὁ Βενιζέλος παρακαλεῖ νὰ ἀποσταλῇ εἰς Ἅγιον Ὄρος ὡς ἔξαρχος διὰ τοὺς Ἰησοῦανούς ὁ μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης. Ὁ Πατριάρχης μετὰ στενοχωρίας ἀπέστειλε τὸν Μελέτιον ὡς ἔξαρχον, ὅστις οὐδὲν κατόρθωσεν εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐστάλη ἐν πομπῇ ρωσικὸν πολεμικὸν πλοῖον εἰς Ἅγιον Ὄρος, τὸ ὅποῖον ἐνήγγησεν ἐκεῖ ὡς κυρίαρχος». Βλ. Βιογραφικαὶ ἀναμνήσεις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χ ρ υ σ ἄ ν θ ο υ τοῦ ἀπὸ Τραπεζοῦντος (1881-1949), ἐπιμέλεια Γ ε ω ρ γ ί ο υ Ν. Τ α σ ο ὄ ὑ η, ἔκτελεστο διαθήκης, Ἀθῆναι 1970, σ. 81-83.

Τέλος, πολλὰ πληροφορία τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Γ α β ρ η ἴ λ Δ ι ο ν υ σ ι ᾶ τ ο υ, Καθηγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Διονυσίου (Ἀγιορειτικὴ ἱστορία 55 ἐτῶν, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ «Ἐπετηρὶς Ἀθωνιάδος Σχολῆς, ἐπὶ τῇ συμπλήρωσει δωδεκαετίας ἀπὸ τῆς ἐπαναλειτουργίας αὐτῆς», Ἀθῆναι («Ἀστὴρ») 1966, σ. 63-65), δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ὁ σημερινὸς ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Διονυσίου γράφει: «Κατόρθωσαν (οἱ Ρῶσοι) μέσῳ ἐδικῶν μοναχῶν πρακτόρων νὰ μεταφέρουν εἰς τὸν Ἀθῶνα τὴν ἐν Καυκάσῳ ἀπὸ ἐτῶν συρομένην αἵρεσιν τῶν «Ὀνοματολατρῶν», ἥτις βλακωδῶς δέχεται ὡς κύριον ὄνομα τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μόνον τὸ Ἰησοῦς, ἀπορρίπτουσα τὸ Χριστός, ὡς δῆθεν ἐπίθετον...»

Εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας κατ' ὄρθωσιν ἐν κατευθύνῃ τὸ κίνημα τῶν Ὀνοματολατρῶν κατὰ τὸ ἔτος 1914, μὲ σχετικὴν διαλλακτικότητα, ἀσφαλῶς σκεπτομένη ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς τοῦ ἔτους 1913 δὲν θὰ ἐπέφερε τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐρίδων, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν αὐξησιν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς διδασκαλίας των. Διὰ τῆς μεταθέσεως τῆς «διαφορᾶς» μεταξύ Ἱερᾶς Συνόδου καὶ Ὀνοματολατρῶν εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ Σύνοδον ἰκανοποιήθησαν μὲν οἱ Ὀνοματολότραι, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία κατ' ὄρθωσιν νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν σοβαρὰν ἀναταραχὴν εἰς τοὺς κόλπους τῆς. Ἡ σχετικὴ ὁμως διαλλακτικότης τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλεται ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τὴν ἐπέμβασιν προσώπων κύρους ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν.

Κύριος ὑποστηρικτὴς τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τὴν Ρωσίαν πρὸ τοῦ 1917 ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανὴς Ρῶσος ἱερεὺς, θεολόγος, φιλόσοφος καὶ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας Μόσχας Παῦλος Ἀλεξάνδροβιτς Φλορένσκι¹, ὁ ὁποῖος ἐβοήθησε τοὺς Ὀνοματολότρας διὰ τοῦ κύρους του ὡς ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου καὶ ἐπὶ πλέον ὡς αἰθνητίας, ὄχι μόνον εἰς θέματα Ὀρθοδόξου πνευματικότητος ἀλλὰ καὶ Ὀρθοδόξου φιλοσοφίας. Εἰς τρία κυρίως σημεῖα δυνάμεθα νὰ ἐντοπίσωμεν τὴν συγγραφικὴν του συμπάραστασιν πρὸς τοὺς Ὀνοματολότρας:

α. Εἰς τὸ ἀναφερθῆν ἔργον του «Στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας...» ἀφιερώνει σελίδας ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς διδασκαλίας των²: ἐρμηνεύων δὲ τὸ χωρίον (Ματθ. 18, 19-20): «Πάλιν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωσιν, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Οὐ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν», γράφει χαρακτηριστικῶς, ὅτι: «Imja Hristovo est mističeskaja Cerkon»

1. Ὁ ἱερεὺς καὶ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μόσχας Παῦλος Ἀλεξάνδροβιτς Φλορένσκι (1882-1943) ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας. Τὸ βασικὸν τοῦ σύγγραμμά διὰ τοῦ ὁποίου ἐγένετο γνωστὸς καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην εἶναι τὸ ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: *Stolp i utverzdenie istini* (Opyt pravoslavnoj feodicej v dnevadcati pismah) (=Στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας. Μελέτη περὶ τῆς Ὀρθοδόξου θεοδικίας εἰς δώδεκα ἐπιστολάς), α' ἔκδ., Μόσχα 1914. Συνεζήτηθη πολὺ διότι ἀντιτίθεται εἰς τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὰ πλέον γνωστὰ σχήματα τῆς φιλοσοφίας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ συστήματος τοῦ Καντιῦ. Τὸ ἔργον βασίζεται εἰς τὴν μυστικὴν θεολογίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἢ ὅποια παρουσιάζεται, διὰ τοῦ Φλορένσκι, ὡς φιλοσοφικὸν σύστημα. Ἐξ ἄλλου τὸ περιεχόμενον ἐγένετο γνωστὸν κυρίως διὰ τὴν τόλμην του καὶ τὴν ἐνασχόλησίν του μὲ πολλὰ θεολογούμενα προβλήματα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Πρβλ. Γ. Τρόϊτσκυ, Π. Α. Φλορένσκι (1882-1943), Θ. Η. Ε., τ. 11 (1967), σ. 1.177-1.183, ὡς καὶ Β. Ζενκόβσκι, ἑ.ἀ., σ. 439 κ.ἑ.

2. Πρβλ. ἑ.ἀ., σ. 421-422 καὶ 782-783.

(Τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μυστικὴ Ἐκκλησία)¹. Ἐκ πρώτης ὄψεως, ἐξετάζοντες τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Φλορένσκι θὰ ἐλέγομεν ἐνδεχομένως, ὅτι οἱ Ῥῶσοι ἀνάγουν τὰ πάντα εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸν μυστικισμόν· ἀλλὰ θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁ θεωρούμενος ὡς αὐθεντία εἰς τὴν Ῥωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν Μ.-J. Lagrange ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ χωρίον «ὀμιλεῖ περὶ παρουσίας μυστικῆς, καθ' ὃν χρόνον γίνεται λόγος περὶ θείας παρουσίας»².

β. Εἰς τὸ ἐκδοθὲν τὸ 1913 ἐν Μόσχᾳ ἔργον τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Булатович, τοῦ γνωστοῦ ὡς ἀρχηγέτου τοῦ κινήματος: «Apoloģija very no Imja Božie i vo Imja Iisus», ὁ Φλορένσκι ἔγραψε τὸν Πρόλογον. Σημειωτέον, ὅτι τὸ κείμενον τῆς Ἀπολογίας εἶναι ἐκεῖνο, μὲ ὀρισμένας διορθώσεις καὶ προσθήκας, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν³.

γ. Τὸ τρίτον σημεῖον εἶναι ἡ ἐκδοσις ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν κριτικοῦ ἔργου εἰς τὴν θεολογικὴν τοποθέτησιν τοῦ καταδιναστεύσαντος, ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσίας, τοῦς Ὀνοματολάτρᾶς ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος. Τὸ ἔργον τοῦ Φλορένσκι ἐξεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς ἄρθρον καὶ μετὰ εἰς τευχίδιον⁴. Εἰς ἀνέκδοτον ἔργον τοῦ ὁ Φλορένσκι ὑπεραμύνηται τῶν θέσεων τῶν Ὀνοματολατρῶν· γράφων δὲ γενικῶς περὶ τοῦ ὀνόματος, τοποθετεῖται γνωσιολογικῶς εἰς τὸν ρεαλισμόν. Προϋτιμήσαμεν τὴν παράθεσιν τοῦ κειμένου εἰς τὴν γαλλικὴν, ὅπως τοῦτο παρουσιάσῃ ὑπὸ τοῦ μελετήσαντος τὸ χειρόγραφον τοῦ Φλορένσκι, Β. Zenkovsky: «Le nom d'une chose en est la substance... la chose est créée par le nom, elle entre en relation active avec celui-ci, elle l'imite... le nom est le principe métaphysique de l'être et de la connaissance». Ἐν συνεχείᾳ ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι: «le naüd de l'être, son ressort le plus profondément caché... le

1. Αὐτόθι, σ. 421.

2. Μ. J. Lagrange, Évangile selon Saint Matthieu, deuxième édition, Paris 1923, παρὰ Π. Ν. Τρέπελα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι («Ζωή») 1951, σ. 349.

3. Εἰς τὸν πρόλογον φέρεται ἡ ὑπογραφή «Ἐκ τῆς συντάξεως», ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Φλορένσκι ἀναφέρει εἰς τὸ ἔργον του, «Στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἀληθείας...», ὅτι ἔγραψε ὑπὸ τοῦ ἴδιου.

4. Ρ. Α. Флоренский, Архиепископ Никон-распространитель «ереси» (Materialy o počitanij Imeni Božij) (=Ο ἀρχιεπίσκοπος Νίκων εἶναι διαδοσίας «αἱρέσεως» (Ὑλη περὶ τῆς προσκυνήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ), ἔκδ. β', Μόσχᾳ 1913. Ὁ ἀναφερθεὶς Γ. Τρόιτσκι, βιογραφῶν τὸν Π. Α. Φλορένσκι εἰς τὴν Θ. Η. Ε. γράφει σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ Φλορένσκι συνέθεσε τὸ ἔργον «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων». Δὲν ἀναφέρει δυστυχῶς τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον σκέλος τοῦ τίτλου: «...διαδοσίας «αἱρέσεως», Ὑλη περὶ τῆς προσκυνήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ». Παράδειγμα ἀντικειμενικότητος σοβιετικοῦ ἐπιστήμονος! (βλ. Θ. Η. Ε., τ. 11 (1967), σ. 1.177-1.183).

nom est un faisceau de forces divines ou occultes, la racine mystique qui relie l'homme avec d'autres mondes... il est d'essence divine, il porte en lui des energies mystiques»¹.

Ἔτερος σοβαρὸς ὑποστηρικτῆς τῶν Ὄνοματολογῶν ὑπῆρξεν ὁ Ρῶσος φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς πρίγκιψ Εὐγένιος Τρουμπετσκόι², ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς του ὑποστηρίξεως, ἐδημοσίευσεν τὸ 1914 ἄρθρον ὑπὲρ τῶν Ὄνοματολογῶν³.

Πρὸ τῶν ἀναφερθέντων γεγονότων ἐν Ἐπίφ^ω Ὅρει (τὸ ἔτος 1913), εἰς τὴν Ρωσίαν οἱ Ὄνοματολόγραι εἶχον θερμὸν συμπαραστάτην τὸν γνωστὸν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα θεολόγον Σέργιον Μπουλγάκωφ⁴, ὁ ὁποῖος ἤδη τὸ 1912 ἔγραψεν ἄρθρον ὑπὲρ τῶν Ὄνοματολογῶν⁵. Εἰς τὸ ἄρθρον του ἐκεῖνο, τὸ προκαλέσαν τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀντι-Ὄνοματολογῶν, ὁ καθηγητῆς S. V. Τροϊκίτζ ἀνέλαβε καὶ πάλιν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸν Σέργιον Μπουλγάκωφ. Ὡς ἤδη εἶδομεν, ἐν τῶν κεφαλαίων τοῦ ἔργου του ὁ S. V. Τροϊκίτζ τιτλοφορεῖ: «Οἱ καλύπτοντες τοὺς Ὄνοματολόγους» καὶ περιέχει τὴν ἀπάντησιν τοῦ S. V. Τροϊκίτζ πρὸς τὸν Σ. Μπουλγάκωφ⁶. Ὁ Μπουλγάκωφ, ὅμως, διὰ τὸ θέμα τῶν Ὄνοματολογῶν, καὶ παρὰ τὴν κριτικὴν τοῦ S. V. Τροϊκίτζ, κατέστη

1. P. A. Florenski, Le sens de l'idéalisme (ἀνέκδοτον χειρόγραφον), παρὰ B. Zenkovsky, ἔ.ἀ., σ. 451.

2. Ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος N. Τρουμπετσκόι (1863-1919) ὑπῆρξε καθηγητῆς τῆς Ἱστορικοφιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Κιέβου καὶ ἀργότερον τῆς Μόσχας. Ἐπολέμησε τὸν κομμουνισμὸν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων τοῦ 1917, συνδεθεὶς μετὰ τὴν «Λευκὴν Στρατιά». Περισσότερον γνωστὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς του πρίγκιψ Σέργιος, φιλόσοφος καὶ καθηγητῆς Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, διατελέσας μάλιστα καὶ πρύτανις αὐτοῦ. Πρβλ. προχείρως B. Γ. Γ. (ι α ν ο π ο υ λ ο υ), E. Τρουμπετσκόυ, Θ.Η.Ε., τ. 11 (1967), σ. 871. Βλ. καὶ B. Zenkovsky, ἔ.ἀ., σ. 351-371.

3. Πρίγκιπος E. N. Trubeckoj, Svet Favorskij i preobrazenie uma, «Russkaja mysl», τεῦχος 5ον, 1914.

4. Ὁ Σέργιος Νικολάγιεβιτς Μπουλγάκωφ (1871-1944) εἶναι γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι ὡς πρωτοπρεσβύτερος καὶ καθηγητῆς τῆς Δογματικῆς Θεολογίας εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Ἰνστιτοῦτον τῶν Παρισίων. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ εἰδικεῖθη εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν. Ἀπὸ τὸν ἀθεισμὸν προσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν συναναστροφὴν του μετὰ τὸν Μπερντιάγιεφ. Τὸ 1918 χειροτονεῖται ἱερεὺς. Τὸ 1923 ἀπλάθῃ ἐκ τῆς Ρωσίας. Τὸ 1925 εἶναι ἰδρυτικὸν μέλος τοῦ Ὀρθοδόξου Ρωσικοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτοῦτου Παρισίων. Κατέστη γνωστὸς διὰ τῆς «Σοφιολογίας» του. Ἐγράψε συνολικῶς περὶ τὰ 30 ὀγκῶδη συγγράμματα καὶ 350 ἄρθρα, πολλὰ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται ἀπὸ 100 σελίδας. Ὑπάρχουν περὶ τὰ 55 ἀνέκδοτα ἄρθρα του. Βλ. K. K. Παπουλίδης, Σοφιολογία καὶ Πνευματολογία παρὰ S. Boulgakoff καὶ Vl. Lossky, «Ἐκκλησία», τ. 47 (1970), σ. 209 κ.ἔ., ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

5. S. Bulgakoff, Afonskoe delo, «Russkaja mysl», τεῦχος 9, 1912.

6. S. V. Troickij, Ob Imenah Božih, ἔ.ἀ., σ. 180-200 (=Pokroviteli Imjažbožnikov. Otvet S. Bulgakovu =Οἱ καλύπτοντες τοὺς Ὄνοματολόγους. Ἀπάντησις εἰς τὸν Σ. Μπουλγάκωφ).

μέλος τῶν ὑποεπιτροπῆς τῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας τοῦ 1917, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου Θεοφάνους Poltavskij. Αἱ σημειώσεις καὶ γενικῶς ἡ προετοιμασία του ὡς μέλους τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς ἐκείνης, ἀπέτελεσαν τὴν βάση διὰ τὴν ὕλην πρὸς συγγραφὴν τοῦ εἰδικοῦ ἔργου του Filosofija Ipeni, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἐπανέλθωμεν. Περί τῆς τοποθετήσεως ὁμως τοῦ Σ. Μπουλλάκωφ εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ περὶ τῆς προσφορᾶς του εἰς τὴν γραμματεῖαν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, θὰ ἴδωμεν περισσότερα εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς παρουσίας μελέτης, καθ' ὅτι ὁ Μπουλλάκωφ συνέχισεν, ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, νὰ γράφῃ περὶ τοῦ ζητήματος κυρίως εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

Μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὑπεστήριξαν τοὺς Ὀνοματολάτρας, ὑπῆρξε καὶ ὁ πολὺς Νικόλαος Μπερντιάγιεφ¹, ὁ ὁποῖος δὲν ἠρκέσθη εἰς ἀπλοὺν θεολογικοῦ ἢ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου ἄρθρον ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν, ἀλλ' ὀρμώμενος ἐκ τῆς κακῆς μεταχειρίσεως τῶν Ρώσων ἀγιορειτῶν μοναχῶν ὑπὸ τῶν Ρώσων ναυτῶν, ἐνεργούντων τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἔγραψε δριμύ ἄρθρον, δημοσιευθὲν εἰς ἐφημερίδα τῆς Μόσχας, κατὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου². Διὰ τὸν Μπερντιάγιεφ³, ἡ ἐπέμ-

1. Ὁ Νικόλαος Ἀλεξάντροβιτς Μπερντιάγιεφ (1874-1948), γνωστὸς Ρώσος φιλόσοφος ἐκ τῶν αὐτοεξορισθέντων εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Ἀπηλάθη ἐκ τῆς Ρωσίας τὸ ἔτος 1922. Δὲν ἔλαβε πανεπιστημιακὸν δίπλωμα, πλην τοῦ τιμητικοῦ τίτλου τῆς Ὁξφόρδης τὸ ἔτος 1947. Ἐργασε πολλὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν εἰς πλείστας ὄσας γλώσσας. Εἰς Παρίσιους ἐξέδιδε τὸ φιλοσοφικὸν καὶ θεολογικὸν περιοδικὸν «Put» (= Ἡ Ὀδὸς) μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1925-1940. Κατὰ τὸν Ρώσον φιλόσοφον Β. Zenkovski τέσσαρες εἶναι αἱ φάσεις τῆς φιλοσοφικῆς παραγωγικότητος τοῦ Μπερντιάγιεφ: α) Ἠθικῆ, β) Μυστικῆ καὶ Θρησκευτικῆ, γ) Ἱστοριοσοφολογικῆ καὶ δ) Περσοναλιστικῆ· ἐνῶ κατὰ τὸν Ἑλληνοαμερικανὸν Θ. Γ. Σταύρου «Τὸ φιλοσοφικὸν σχῆμα τοῦ Μπερντιάγιεφ εἶναι ἀναμφιβόλως πολὺπλοκον καὶ μόνον λεπτομερῆς ἀνάλυσις του θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ ἀποδώσῃ». Πρβλ. Θ. Γ. Σταύρου, Μπερντιάγιεφ Ἀλεξάνδροβιτς Νικολάι, Θ.Η.Ε., τ. 9 (1966), σ. 171-176, ἐνθα καὶ βιβλιογραφία κυρίως εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Ἡ πλέον κατατοπιστικὴ βιογραφία εἰς τὴν ἑλληνικὴν διὰ τὸν Μπερντιάγιεφ ἔγραψεν ὑπὸ τοῦ Χ. Μαλεβίτση, Ν. Μ α λ ε β ί τ σ η, Νικόλαος Μπερντιάγιεφ ὁ νοσταλγὸς τῆς αἰωνιότητος. Βλ. Ν. Μ α λ ε β ί τ σ η, Ἀλήθεια καὶ Ἀποκάλυψη. Εἰσαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις Χ. Μαλεβίτση, Ἀθήνα, «Ἡ Δωδώνη», ἀ. ἐ., σ. 17-46). Ὁ συγγραφεὺς ἐβασίσθη κυρίως εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ν. Β e r d i a e v, Essai d'autobiographie spirituelle, Paris (Buchet - Chastel) 1958.

2. Ὁ τίτλος τοῦ ἄρθρου εἰς τὴν ρωσικὴν καὶ ἡ ἀκριβὴς παρακομπή του δυστυχῶς μᾶς εἶναι ἀγνωστα. Ἐχομεν τὴν πληροφορίαν ἐκ μιᾶς τῶν καλύτερων βιογραφιῶν τοῦ Ν. Μπερντιάγιεφ, γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ E. P o r r e t, Berdiaeff, prophète des temps nouveaux, Neuchatel-Paris (ἐκδ. Delachaux et Niestlé), ἀ. ἐ., σ. 85, ἐνθα ἀναφέρεται ὁ τίτλος μόνον τοῦ ἄρθρου καὶ οὗτος εἰς τὴν γαλλικὴν: «Ceux qui éteignent l'Esprit» (= Ἀυτοὶ οἱ ὅποιοι σβήθουν τὸ Πνεῦμα). «Αὐτοί», διὰ τὸν Μπερντιάγιεφ, εἶναι τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας.

3. E. P o r r e t, ἐ. ἀ., σ. 85.

βασίς τοῦ ναυτικοῦ διὰ τὴν κατάπαυσιν πνευματικοῦ ζητήματος ἦτο γεγονός ἀπαράδεκτον. Τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος κατεσχέθη καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ σχετικοῦ ἄρθρου κατηγορήθη ὡς βλασφημῶν τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἡ ὁποία ἐμήνυσε τὸν Μπερντιάγιεφ¹. Ὁ γνωστός μας φιλόσοφος ἐκινδύνευεν, ἐκ τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος, ὡς βλάσφημος, νὰ ἐξορισθῆ εἰς τὴν Σιβηρίαν. Ἡ θέσις τοῦ Μπερντιάγιεφ κατέστη δύσκολος, ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα κήρυξις τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου ἀνέτρεψε τὰ πάντα. Τὸν Αὐγούστον τοῦ ἔτους 1914 μὲ τὴν γενικὴν ἐπιστράτευσιν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀναταραχὴν εἰς τὰς διοικητικὰς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους, ἐπῆλθε καὶ ἡ καθυστέρησις τῶν ὑπὸ ἐκδίκασιν ὑποθέσεων². Ἀργότερον, μετὰ τὰ ἔτη 1917-1918, ὁ Μπερντιάγιεφ εὐρίσκετο ἤδη μακρὰν τῆς Ρωσίας.

Ἐκτὸς τῶν ἤδη ἀναφερθέντων καὶ ἄλλοι ὑπεστήριξαν διὰ τῆς γραφίδος ἡ καὶ διὰ χρημάτων τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ὄνοματολατρῶν. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν τοὺς F. E. Mel'nikov³, S. Askol'dov⁴, V. Ern⁵ καὶ M. A. Novoselov⁶.

1. N. B e r d i a e f f, Samopoznanie. Opyt filosofskoj avtobiografij, Paris 1949, σ. 219. Πρβλ. καὶ E. P o r r e t, αὐτόθι.

2. Πρβλ. καὶ V. W e i d l é, La Russie absente et présente, Paris (Gallimard) 1949, σ. 157 καὶ E. P o r r e t, ἔ.α., σ. 86.

3. F. E. M e l ' n i k o v, V tenetah eresej i proklatij. K sovremennym sporam ob ime nah Božijih, Μόσχα 1913. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι «παλαιόπιστος». Οἱ παλαιόπιστοι εἶναι οἱ μὴ δεχθέντες εἰς τὴν Ρωσίαν τὰς διορθώσεις τῶν σφαλμάτων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἐπὶ Πατριάρχου Νίκωνος (1652-1658).

4. S. A s k o l ' d o v, O pustinikah Kavkaza, «Russkaja mus», ἀριθ. 5, 1914.

5. V. E r n, Spor ob imeni Božiem, εἰς τὸ ἔργον του Pis'ma ob imja slavmii, Pismo per voe: Proishozhdenie spora, «Hristianskaja mys», Σεπτέμβριος 1916, σ. 101-109. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἔγραψε καὶ ἕτερον ἔργον, μὴ ἀναφερθὲν ὑπὸ τοῦ I. Smolitsch (Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.α., σ. 318), εἰς τὸ ὅποιον συγκρίνει τὸ περιεχόμενον τῆς κριτικῆς τῆς διδασκαλίας τῶν Ὄνοματολατρῶν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ τοῦ ὑποβληθέντος πρὸς τὴν Σύνοδον πορίσματος, εἰς τὸ ὅποιον ἀνεφέρθημεν, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ S. V. Troickij. Ὁ τίτλος τοῦ ἑτέρου ἄρθρου τοῦ V. E r n ἔχει ὡς ἑξῆς: Razbor poslanija Svjatejšago Synoda ob imeni Božiem, Moskva 1917, ἔκδ. «Θρησκευτικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Βιβλιοθήκης». Ἀμφότερα τὰ ἄρθρα του ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως. Εἰς τὸ δεύτερον ἄρθρον, ἡ καταδίκη τῶν Ὄνοματολατρῶν ὑπὸ τῶν τριῶν θεολόγων (δύο ἀρχιεπισκόπων καὶ ἑνὸς λαϊκοῦ), διὰ τῆς Ἐκκλησίας, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ V. E r n ὡς «Bulla russkih papistov» (=Βούλλα τῶν Ρώσων παπιστῶν), πρβλ. ἔ.α., σ. 5. Ὁ V. E r n (1881-1915) ἀπέθανε νέος. Ὑπῆρξε φιλόσοφος, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς διαρκῆ ἐξέλιξιν. Περὶ τῶν βιογραφικῶν του στοιχείων καὶ τῆς καθόλου προσφορᾶς του εἰς τὰ ρωσικὰ γράμματα βλ. B. Z e n k o v s k y, ἔ.α., σ. 487 κ.έ.

6. Ὁ M. A. Novoselov ἦτο θερμὸς θιασώτης τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδημοσίευσεν, ὡς καὶ ὁ Φλορένσκι, πρόλογον εἰς τὴν «Ἀπολογία» τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič καὶ ἐγένετο γνωστός κυρίως διὰ τὰς χρηματικὰς του ἐπιχορηγήσεις πρὸς τὸ κίνημα τῶν Ὄνοματολατρῶν.

Είδομεν, ὅτι διὰ τῆς ἐγγραφῆς ὡς θεολογουμένου, εἰς τὸ κατάλογον τῶν θεμάτων τῆς «Παν-Ρωσικῆς» Συνόδου τοῦ ἔτους 1917, τοῦ ζητήματος τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἰκανοποιήθησαν καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἀλλὰ καὶ οἱ Ὀνοματολάτραι. Δυστυχῶς, ὡς ἀναφέραμεν ἤδη, ἡ ἐν λόγῳ Σύνοδος δὲν ἐπρόλαβε νὰ μελετήσῃ τὸ θέμα. Ἄλλωστε, παραμένουν ἐν ἰσχύει αἱ καταδικαστικαὶ ἀποφάσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Πάντως μεταξὺ τῶν Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους δὲν ἔχομεν πληροφορίας ὅτι ὑπῆρχαν Ὀνοματολάτραι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος μετὰ τὸ 1913. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας προέβη εἰς χειρονομίαν ἀξιέπαινον, μετὰ τὸ τεράστιον σφάλμα εἰς τὴν τακτικὴν τῆς τοῦ ἔτους 1913, καὶ θὰ συνεξήτει τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν εἰς τοπικὴν Σύνοδον καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐκ τῶν γεγονότων (Ἀ΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Ἐπανάστασις τῶν Μπολσεβίκων) παρημελήθη καὶ διὰ πολλοὺς ἐλθισμονήθη¹. Σπαράγματα μόνον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν θὰ συναντήσωμεν εἰς τὴν ρωσικὴν γραμματεῖαν τῶν αὐτοεξοριστῶν Ρώσων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ Βορείου Ἀμερικῆς.

Γ'

Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν αὐτοεξοριστῶν Ρώσων εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην 1922 κ.έ., ὠρισμένοι ἐπανάφερον τὸ θέμα τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ προσκήνιον. Καὶ εἰς Παρισίους ὄμως (τὸ δεῦτερον μετὰ τὴν Πράγαν καταφύγιον καὶ πνευματικὸν κέντρον τῶν αὐτοεξοριστῶν τῆς ρωσικῆς σκέψεως), οἱ συγγραφεῖς συνέχιζον νὰ ἔχουν διάφορον γνώμην διὰ τοὺς Ὀνοματολάτρας.

Ὁ γνωστὸς καὶ ἔγκριτος Ρώσος θεολόγος Γεώργιος Φλωρόφσκι²

1. Ἐκτοτε, πολλοὶ ἔγκριτοι αὐτοεξοριστοὶ Ρῶσοι θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι τῆς διασποράς, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισε καὶ μὲ τοὺς ὁποίους ἐξῆσεν ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης μελέτης (κατὰ τὰ ἔτη 1954-1966), χωρὶς νὰ ἔχουν λάβει μέρος εἰς τὴν διαμάχην ἢ νὰ ἔχουν ὑποστηρίξει τοὺς Ὀνοματολάτρας, τοὺς ἀντι-Ὀνοματολάτρας ἢ καὶ τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, εἶχον τὴν γνώμην ὅτι τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1913 εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀποτελοῦν μελανὴν σελίδα διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία συμπεριεφέρθη βαναύσως πρὸς τοὺς Ὀνοματολάτρας.

2. Ὁ Ρώσος πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Βασιλιεβιτς Φλωρόφσκι (1893-) κατάγεται ἐκ τῆς Ὀδησοῦ. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μέσσην Ἐκπαίδευσιν Ἱστορίαν καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀδησοῦ φιλοσοφίαν. Τὸ 1920 κατέφυγεν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἐνθα ἐδίδαξεν εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τῶν Ρώσων «ἐμιγκρέδων» τῆς Πράγας (1921 κ.έ.), εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Ἰνστιτούτον τῶν Παρισίων (1926 κ.έ.) καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1950 εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Σεμινάριον τῆς Νέας Ὑόρκης τῶν Η.Π.Α. Ἐκτοτε ἐδίδαξε καὶ διδάσκει προσκαλούμενος εἰς πολλὰ πανεπιστήμια τῶν Η.Π.Α., μεταξύ τῶν ὁποίων εἰς τὰ πανεπιστήμια Columbia, Boston, Harvard καὶ Princeton. Εἶναι

εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν Ὄνοματολατρῶν δὲν ἐλύθη¹, ἐνῶ ὁ Σ. Βερχώφσκι² ὑπεστήριξε, ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι ὑπῆρξαν αἰρετικοί³.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ ἀναφερθεὶς ἤδη ἱερεὺς καὶ καθηγητῆς Σέργιος Μπουλγάκωφ, συνέχισε τὴν ὑποστήριξίν του πρὸς τοὺς Ὄνοματολάτραις καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπῶμεν ὅτι κατέστη ἀπολογητῆς τελειότερος τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Булатови́ч, ὁ ὁποῖος ἔδωκε μεγαλύτερον βάρος εἰς τὴν πολεμικὴν τοῦ ζητήματος, ἐνῶ ὁ ἀναφερθεὶς Σ. Μπουλγάκωφ κατέστη ὁ δογματικὸς συγγραφεὺς καὶ ἀπολογητῆς περὶ τοῦ θέματος τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Σ. Μπουλγάκωφ τὸ 1932 ἤδη, εἰς Παρισίους, ἐξέθεσε περιληπτικῶς τὸ περιεχόμενον τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ὄνοματολατρῶν, μὴ παραλείπων τὰς θέσεις τῶν ἀντι-Ὄνοματολατρῶν⁴. Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεὶμ Sobolev, ὁ κυριώτερος καὶ σοβαρώτερος ἐπικριτῆς τῆς Σοφιολογίας⁵ τοῦ Σ. Μπουλγάκωφ μεταξὺ τῶν αὐτοεξοριστῶν Ρώσων, κατακρίνει

σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπίτιμος διδάκτωρ Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Πρβλ. Γ. Σ. Μ π έ μ π η, Φλορόφσκυ Γεώργιος, Θ.Η.Ε., τ. 11 (1967), σ. 1.183-1.186.

1. G. Florovskij, Puti russkago Bogoslovija, Paris (1937), σ. 572.

2. Ὁ Σ. Σ. Βερχώφσκι (1907) ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Ἰνστιτούτον Παρισίων, ἐνθεν ἀπεφοίτησε τὸ 1936 καὶ ὅπου ἐν συνεχείᾳ ἐδίδαξε Δογματικὴν καὶ Ἠθικὴν Θεολογίαν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1950 εἶναι καθηγητῆς τοῦ Ὀρθοδόξου Ρωσικοῦ Θεολογικοῦ Σεμιναρίου Νέας Ὑόρκης Η.Π.Α. Πρβλ. καὶ List of the Writings of professors of the Russian Orthodox Theological Institut in Paris (1925-1954), Paris (1954), σ. 86.

3. S. S. Verhovskij, Ob Imenah Bozjih, «Pravoslavnaï mysli», τ. VI (1948), σ. 37-55.

4. «...Le moyen le plus important de la vie de prière est le Nom de Dieu dans la prière... L'application pratique de la prière de Jésus a naturellement amené des discussions théologiques sur le Nom de Dieu et sa puissance, sur le sens de la vénération du Nom de Dieu et sur sa force active. Ces questions n'ont pas encore reçu de solution ayant force de dogme pour toute l'Église; elles ne sont pas, d'autre part, suffisamment prises en considération par la littérature théologique. Pour le moment il existe deux tendances différentes. Les uns (qui se désignent eux-mêmes comme «glorificateurs du Nom de Dieu») sont partisans du réalisme dans la compréhension du sens du nom en général; ils croient que le Nom de Dieu, invoqué dans la prière, contient déjà la présence de Dieu (Père Jean de Cronstadt et autres). D'autres préfèrent un point de vue plus rationaliste et plus nominaliste : Le Nom de Dieu serait un moyen humain, instrumental, pour exprimer la pensée et le mouvement de l'âme vers Dieu. Ceux qui pratiquent la prière de Jésus, et les mystiques en général, sont partisans de la première opinion, de même que certains théologiens et certains hiérarques; le second point de vue est caractéristique de la théologie orthodoxe d'école, qui a reflété l'influence du rationalisme européen. En tout cas, la doctrine théologique du Nom de Dieu est actuellement un problème à l'ordre du jour, problème que notre époque lègue aux temps à venir. Ce problème indique la voie principale qui s'ouvre devant la pensée théologique contemporaine». S. Bulgakoff, L'Orthodoxie, α' ἔκδοσις, Paris (F. Alcan) 1932, σ. 205, 207-209.

5. Περὶ τῆς Σοφιολογίας βλ. Κ. Κ. Παπουλίδη, Σοφιολογία καὶ Πνευματολογία

αύστηρως τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ τὴν ὑποστήριξιν πρὸς αὐτοὺς ἐκ μέρους τοῦ Σ. Μπουλλάκωφ¹. Ἄλλ' ὁ Σ. Μπουλλάκωφ καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ μνημονευθέντος ἔργου τοῦ «Filosofija Imeni» εἶχεν ἀσχοληθῆ καὶ εἶχε γράψει περὶ τῆς μυστικῆς παρουσίας εἰς τὸ ὄνομα². Ἄλλ' ἡ τοποθέτησις τοῦ Σ. Μπουλλάκωφ ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐγένετο κυρίως γνωστὴ μετὰ τὸν θάνατόν του (1944), ὅτε τὸ 1953 ὁ Ρῶσος καθηγητῆς, φίλος καὶ συνάδελφός του, L. Zander³, ἐξέδωκε τὸ κατ' ἐξοχὴν ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἔργον τοῦ Σ. Μπουλλάκωφ⁴. Τὸ ἔργον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Σ.

παρὰ S. Boulgakoff καὶ V. Lossky, «Ἐκκλησία», τ. 47 (1970), σ. 209-210, 398-400, 435-438 καὶ 494-496.

1. Ἀρχιεπισκόπου S e r a f i m (S o b o l e v), Novoe učenie o Sofii Premudrosti Božiej, Σόφια 1935, βλ. περὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν σ. 271-349.

2. S. B u l g a k o f f, Was ist das Wort, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ «Festschrift Th. G. Masaryk zum 80 Geburtstag, 7 März 1930», Bon (Cohen) 1930, σ. 25-46. Ἡ μελέτη ἐχαρκτηρίσθη ὑπὸ τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέως ὡς «Φιλοσοφικὴ εἰσαγωγή εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ὀνόματος τοῦ Θεοῦ» καὶ ἄργότερον τὸ περιεχόμενόν της γίνεται τὸ πρῶτον κεφάλαιον («Τί εἶναι λέξις») τοῦ ἔργου του, μετ' ὅποιον θὰ ἀσχοληθῶμεν «Filosofija Imeni» (=«Ἡ Φιλοσοφία τοῦ Ὀνόματος»).

3. Ὁ Λέων Ἀλεξάνδροβιτς Ζάντερ (1893-1964) ἐσπούδασε διπλωματικὴν καὶ νομικὰ εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐδίδαξε Παιδαγωγικὰ καὶ Φιλοσοφικὰ μαθήματα εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Ἰνστιτούτον τῶν Παρισίων. Εἶναι γνωστός κυρίως διὰ τὰς πολλαπλὰς συγγραφάς του καὶ ἄρθρα περὶ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Πρβλ. List of the Writings of Professors, ἑ.ά., σ. 77.

4. Ἐκ τῶν καταλοπίων τοῦ S. B u l g a k o f f, Filosofija Imeni (=Ἡ Φιλοσοφία τοῦ Ὀνόματος), ἐκδ. ὑπὸ L. Zander, Paris (YMCA-Press) 1953, σ. 278.

Τὰ περιεχόμενα τοῦ ἔργου:

Εἰσαγωγή τοῦ ἐκδόσιντος (L. Zander)	σ. 5-6
I. Τί εἶναι ἡ λέξις	7-44
II. Ὁ λόγος καὶ ἡ λέξις	45
1) Τὰ μέρη τοῦ λόγου (ὄνομα, ῥῆμα, ἀντωνυμία)	45-59
2) Τὸ οὐσιαστικὸν ὄνομα	59-77
3) Αἱ γραμματικαὶ προτάσεις: «Τὰ μέρη τοῦ λόγου» καὶ «Τὰ μέρη τῶν προτάσεων»	77-88
III. Πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῆς γραμματικῆς:	89-118
Ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ γνωσιολογία	
Ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ λογικὴ	
Ὁ Κάντιος καὶ ἡ γλῶσσα	
IV. Ἡ γλῶσσα καὶ ἡ σκέψις	118-154
V. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄνομα	154-178
VI. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ	
(Εἶη εὐλογημένον καὶ δεδοξασμένον εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων)	178-217
Ἡ Σοφιολογικὴ ἀντίληψις τοῦ δόγματος περὶ τοῦ Ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ	
(Συμπλήρωμα εἰς τὸ κεφ. VI)	229-254
Προσθήκαι καὶ Παραπομπαι	255-278

Μπουλγάκωφ, κατὰ τὸν ἐκδόντα L. Zander, διὰ τὴν ἀποτελέσει φιλοσοφικὴν καθαρῶς ἀπάντησιν εἰς τοὺς ἀντιτιθεμένους πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὀνοματολατρῶν¹. Ὁ Σ. Μπουλγάκωφ, εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ ἔργου², ἀναφέρεται εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν μὲ γλῶσσαν φιλοσοφικὴν καὶ δογματικὴν, ἀποφεύγων τὴν πολεμικὴν καὶ τὰς ἀκρότητας. Τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1913 εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος τὰ χαρακτηρίζει ὡς βέβηλα, ἱερόσυλα καὶ βλάσφημα (=κοδunstvennyj)³. Περιβαῖνον δέ, ἐπιβεβαιώνει τὸ τῶν Ὀνοματολατρῶν, ὅτι «Τὸ Ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Θεός», συμπληρώνων ὅτι εἶναι «ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς παρουσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ»⁴.

Καὶ τὸ πρόβλημα ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπασχολῇ, τοῦλάχιστον τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Ὁ κρυπτόμενος ὑπὸ τὴν φράσιν Un moine de l'Église d'Orient, νῦν ὀρθόδοξος ἀρχιμανδρίτης, τέως ρωμαιοκαθολικὸς βενεδικτίνος μοναχὸς τοῦ Chevetogne Βελγίου, L. Gillet, ἔγραψεν εἰς τὸ περιοδικὸν Igrénikon σειρὰν ἄρθρων ἐπὶ τῆς λεγομένης «Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ», ἔνθα ἀναφέρεται εἰς τοὺς Ὀνοματολάτρας, ἐκθέτων περιληπτικῶς τὰ γεγονότα⁵.

Τὸ τελευταῖον χρονολογικῶς ἄρθρον, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Δυτικῷ Βερολίῳ καθηγητοῦ I. Smolitsch γραφέν τὸ ἔτος 1963⁶, ἔνθα ὁ καθηγητὴς ἀναφέρεται εἰς γενικὰς γραμμάς εἰς τὸ ἱστορικὸν τῶν γεγονότων⁷.

Τέλος, διὰ τὴν στάσιν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς σκέψεως ὡς πρὸς τοὺς Ὀνοματολάτρας, πρέπει νὰ ἴδῃ τις τὰς μνημονευθείσας ἐργασίας τοῦ Ἱησοῦτου μοναχοῦ καὶ καθηγητοῦ I. B. Schultze⁸.

1. Αὐτόθι, Πρόλογος, σ. 5.

2. Αὐτόθι, βλ. κεφ. VI «Τὸ Ὄνομα τοῦ Θεοῦ...», σ. 178-217 καὶ 217-225.

3. Αὐτόθι, σ. 208.

4. Αὐτόθι, σ. 225.

5. Πρβλ. «Igrénikon» 1947, τεύχη 3 καὶ 4 καὶ 1952 τεύχος 4. Τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαίτερον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἦδη ἀνεφέραμεν, ὑπὸ τὸν τίτλον: Un Moine de l'Église d'Orient, La prière de Jésus, sa genèse et son développement et sa pratique dans la tradition religieuse byzantinoslave: ἔχονεν ὑπ' ὄψει τὴν τρίτην ἐκδοσιν, Chevetogne 1959. Παρ' ὅλον ὅμως ὅτι ἡ τρίτη αὕτη ἐκδοσις ὑπῆρξε «διωρθωμένη καὶ ἐπιρρημένη» (=troisième édition revue et augmentée) τὸ 1959, ἐν τούτοις ὁ συγγραφεὺς δὲν γνωρίζει ὅτι ἐξεδόθη τὸ ἔργον τοῦ Σ. Μπουλγάκωφ (Filosofija Imeni, Paris 1953) καὶ ἀναφέρει, σ. 87, ὅτι «ἀγνωεῖ ἐὰν ἐκδοθῆ» (=nous ignorons s'il sera publié). Ἴσως ἡ φράσις «διωρθωμένη καὶ ἐπιρρημένη» ἐτέθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν καὶ ὄχι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

6. I. S m o l i t s c h, Le Mont-Athos et la Russie, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ «Le Millénaire du Mont-Athos 963-1963», Études et Mélanges, I, Chevetogne 1963, σ. 279-318.

7. Αὐτόθι κυρίως σ. 307-318.

8. B. S c h u l t z e, Der Streit um die Göttlichkeit des Namens Jesu in der russischen Theologie, Or. Christ. Per., τ. 17 (1951), σ. 321-394. Πρβλ. ἰδίως σ. 321-394, καὶ τ ο ὕ α ὕ-

Συμπεράσματα: Περαινόντες, δυνάμεθα, νομιζομεν, νὰ ἐξαγάγωμεν ὠρισμένα συμπεράσματα, διὰ τὰ ὁποῖα κυρίως ἐγράφη ἡ παρούσα μελέτη, πρὸς διευκρίνισιν βασικῶν θεμάτων εἰς τὸ κίνημα, τὴν διαμάχην καὶ τὸ δογματικὸν περιεχόμενον τῶν Ὀνοματολατρῶν:

α. Εἰς τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὅρει διαμάχην μεταξὺ Ὀνοματολατρῶν καὶ ἀντι-Ὀνοματολατρῶν κατὰ τὰ ἔτη 1912-1913 δὲν ἔχομεν πληροφορίας, τοῦλάχιστον μέχρι σήμερον, ὅτι ἀνεμείχθησαν καὶ Ἕλληνες μοναχοί, ὡς ὁ καθηγητῆς I. Smolitsch ἀναφέρει¹· ἡ διαμάχη ἐκίνησε μόνον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ρώσων.

β. Εἰς τὴν Ρωσίαν, τὸ 1914 κ.έ., δὲν ὑπεχώρησε καὶ δὲν μετενόησεν ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Bulatonič, ἀθετήσας τὰ πρότερον ὑπὸ τοῦ ἰδίου διδαχθέντα περὶ τοῦ Ὄνόματος τοῦ Θεοῦ, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ἀνώνυμος τις συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια»², ἀλλ' αἱ προσωπικότητες αἱ ἀσκήσασαι πίεσιν ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου· ἡ σχετικὴ διαλλακτικότης τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič καὶ ἡ ἀλλαγὴ τακτικῆς ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου συνέβαλον, ὥστε τὸ κίνημα τῶν Ὀνοματολατρῶν νὰ ἐγγραφῆ ὡς πρόβλημα μεταξὺ τῶν συζητηθησομένων θεμάτων τῆς «Παν-Ρωσικῆς» Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας τοῦ ἔτους 1917.

γ. Ἡ διδασκαλία τῶν Ὀνοματολατρῶν δὲν διελύθη, οὔτε ἀνεχαιτίσθη, ὡς ἔγραψεν ὁ ἡμέτερος καθηγητῆς Κ. Δυοβουνιώτης³, καθ' ὅσον εἰς τὴν Ρωσίαν κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῆ ὡς θελογούμενον, εἰς δὲ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην συζητεῖται εἰσέτι.

Τέλος, θὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ τοῦ Γεωργίου Φλωρόφσκι, ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν Ὀνοματολατρῶν δὲν ἐλύθη⁴, διὰ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὑπῆρξεν ἡ τελευταία, χρονολογικῶς, θεολογικὴ συζήτησις ἢ διαμάχη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος.

τοῦ, Untersuchungen über das Jesus-Gebet, Or. Christ. Per., τ. 18 (1952), σ. 319-343.

1. I. Smolitsch, La Mont-Athos et la Russie, ἔ.α., σ. 311. Πρβλ. καὶ σ. 127 τῆς παρούσης μελέτης.

2. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 34 (1914), σ. 119. Πρβλ. καὶ σ. 151 τῆς παρούσης μελέτης.

3. I. Κ. Δυοβουνιώτου, Ὀνοματολάτραι, «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα», τ. ΙΗ', σ. 909. Πρβλ. καὶ σ. 152 τῆς παρούσης μελέτης.

4. G. Florovskij, Puti russkago Bogoslovija, Paris (1937), σ. 572. Πρβλ. καὶ σ. 158 τῆς παρούσης μελέτης.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ

Ἄντωνίου (Bulatovič) Ἱερομονάχου, Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Ἰησοῦς, Θεσσαλονίκη 1913.

Γνωμοδότησις τοῦ συλλόγου τῶν Θεολόγων καθηγητῶν περὶ τῆς ἐσχάτως ἐμφανισθείσης ἐν Ἀγίῳ Ὅρει παρὰ τοῖς Ῥώσσοις μοναχοῖς καινοφανοῦς διδασκαλίᾳ περὶ τῆς θεότητος τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦς», κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀγ. καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 123-125.

Ἐκκλησία Ῥωσσίας, Ἀπόφασις τῆς Ἀγιωτάτης Συνόδου τῆς Ῥωσσίας περὶ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ εὑρισκομένων, τέως Ἀγιορειτῶν, μοναχῶν ὀνοματοθεϊτῶν, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 34 (1914), σ. 119.

Ἐπιστολὴ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ πρὸς τὴν Ἀγιωτάτην τῆς Ῥωσσίας Σύνοδον κατὰ τῶν ὀνοματοθεϊτῶν, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 445-446.

Οἱ Ἰησοῦάνοι, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 145-146.

Κατὰ τῆς κακοδόξου περὶ τῆς θεότητος τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς διδασκαλίᾳ, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 187-192.

Κομνηνοῦ Παντολέοντος, Ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὅρει θρησκευτικὴ ἔρις, «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τ. 11 (1913), σ. 361-372.

«Οἱ ὀνοματοθεῖσται Ῥῶσοι ἐν Ἀγίῳ Ὅρει καὶ αἱ κατ' αὐτῶν ἐνέργειαι τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἄθω ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Ῥωσικῆς Κυβερνήσεως. Ἐπασα ἡ διεξαχθεῖσα ἀλληλογραφία καὶ αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις συλλεγεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις Ἰωάσαφ Ἰωάσαφαίων πάσης σπουδῆ καὶ ἐπιμελείᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1914» (ἀνεκδ. χφ. βλ. ἐν: Εὐλόγιου Κουρίλα, Λαυριώτου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς καλύβης Ἰωασαφαίων καὶ δέκα καλυβῶν τῆς Ἱερᾶς Σκῆτης Καυσοκαλυβίων, Paris-Chennevières s/ Marne 1930, σ. 81, χφ. ὑπ' ἀριθ. 151.65 τοῦ 20οῦ αἰῶνος).

Β. ΡΩΣΙΣΤΙ

Afonec, Pečal'naja letopisi sovremennago Afona, «Kolokol», 10.2.1913.

» Prodol'ženie skorbnoj letopisi na Afone, «Kolokol», 17.2 καὶ 1.5.1913.

Afonskij spor ob imeni Božiem, «Cerkovno - Obščestvennyj Vestnik», τ. 19 (1913) σ. 8-11.

Anatolij Episkop, Afonskij vopros, «Golos Rusii», ἀριθ. φυλ. 101 (1914).

Antonij (Bulatovič) Ieroshimonah, O molitve Iisusove (Sostavil Afonskij inok, pod redakciju archim. Aleksandra), Sankt Peterburg 1912.

» Posmertnija veščanija prepodobnogo Nila Mirotočivago Afonskago, Perevel s grečeskoj rukopisi I. A., 1912.

» Apologija very vo Imja Božija i imja Iisus, Moskva 1913.

» Materialy k sporu o počitanii imeni Božija, Vyp. I, izd. Religiozno - filos. Biblioteki, Moskva 1913.

» Po povodu imenuemoj «gramoty» patriarha Ioakima, Pismo k izdatelju, «Moskovskija Vedomosti», ἀριθ. φυλ. 57/9.3.1913.

» Afonskij razgrom. Cerkovnoe bezsilie, Izd. red. Dym. Otečestva, Sankt Peterburg 1913.

- » Moja myslj vo Hriste. O dejatel'nosti (energii) Božestva, Petrograd 1914.
  - » Imja Božie v ponimanii tolkovanii Sv. Grigorija Nisskago i Simeona Novoga Bogoslova, «Missionerskoe Obozrenie», τ. 5-6 (1916), σ. 17-56.
  - » Ponimanie Svjatym Pisaniem imeni Gospodnja kak Božestvennago dejstva i Božestvennoj sily, «Missionerskoe Obozrenie», τ. 7-8 (1916), σ. 261-297.
  - » Drevnje i Novye učiteli Cerkvi o Imeni Gospodnem, «Missionerskoe Obozrenie», τ. 9-10 (1916), σ. 462-497.
  - » Učenie novejših učitelej i pastyrej Cerkvi o Imeni Gospodnem i molitve Iisusovoj, «Missionerskoe Obozrenie», τ. 11 (1916), σ. 613-640.
  - » Moja bor'ba s imjaborcami na Sfjatoj Gore, «Istoričeskij Vestnik», τ. 145/3 (1916), σ. 648-682, τ. 146/4 (1916), σ. 133-169 και άνάτυπον Sankt Peterburg 1917.
  - » Istorija Afonskoj smuty (Vyp. 1, izd. «Isповедник») Sankt Peterburg 1917.
  - » Opravdanie very v Nepobedimoe, Nepostižimoe Imja Gospoda Iisusa Hrista, Sankt Peterburg 1917.
  - » Afonskij razgrom, ά.τ., ά.έ.
  - » Istina o istine k predotvraščeniu imeborstva (Izd. inokov sfjatoj Afonskoj gory isповednikov imeni Iisus), ά.τ., ά.έ.,
  - » K obličieniju imeborcev, Pazbor statii: «Pis'mo s Kavkaza», pomeščennoj v No 19 Russkago Inoka (λιθογραφημένων).
- Antonij, Archiepiskop Volynskij (Hrapovickij),** Ešče o knige shim. Ilariona «Na gorah Kavkaza», «Russkij Inok», τ. 10 (1912), σ. 62-63.
- » O novom lžeučeenii obogotvorjajuščem imena i ob «Apologii» I. Antonija Bulatoviča, «Privavlenija k Cerkovnym Vedomostjam», τ. 20 (1913), σ. 869-882 και άνάτυπον, Počaeв 1913.
  - » Suščnostj Afonskago spora, «Novoe Vremja», 19.5.1913.
- Beceda o tom kto buntuet i protiv kogo buntuet, izd. Svjato-Andreevskago Obščezitel'nago skita na Afone, Konstantinopol' 1913.**
- Blagočestivomu vnimaniju vseh pravoslavnyh monašestvujuščih i mirjan, izd. Svjato-Andreevskago Obščezitel'nago skita na Afone, Odessa 1913.**
- Bulgakov Sergij N.,** Afonskoe delo, «Russkaja Mysl'», τ. 3 (1912), σ. 37-46.
- (Περιοδικόν) «Cerkovnyj Vestnik», έκδ. υπό της Θεολογικής 'Ακαδημίας της Πετρουπόλεως, α) Vesti s Afona, τ. 20 (1913), σ. 618-619, τ. 24 (1913), σ. 747, τ. 42 (1913), σ. 1.317-1.318. β) Na Afone, τ. 44 (1913), σ. 1.378-1.379.
- (Περιοδικόν) «Cerkovnyja Vedomosti», έκδ. υπό της Διαρκούς 'Ιεράς Συνόδου (της 'Εκκλησίας της Ρωσίας).
- α) Božieju Milostiju Svjatejšij Pravitel'strujuščij Vserossijskij Sinod vsečestnym bratijam, vo inočestve podvizajuščim, τ. 20 (1913), σ. 277-286.
- Hrisanf Afonskij Inok, Otzyu o statie Svjatogorca «O počitanii imeni Božijaj», «Russkij Inok», τ. 17 (1912), σ. 54-61.**
- Činnov G.,** Po povoda sovremennyh sporov ob imeni Božiem, izd. Svjato-Andreevskago Obščezitel'nago skita na Afone, Odessa 1913.
- Denasij, Russkij Svjatogorec (Inok Panteleimonovskij),** Ešče o knige «Na gorah kavkaza», Pis'mo k redakciju «Russkago Inoka», «Russkij Inok», τ. 15 (1912), σ. 60-63
- Engelgardt Nik.,** Grozjaščij priznak, «Novoe Vremja», 22.4.1913.
- Ern Vladimir, Spor ob imeni Božiem (Pis'ma ob imeslavii). Pis'mo pervoe: Proishozhdenie spora, «Hristianskaja Mysl'», τ. 9 (1916), σ. 101-109.**

- » Razbor poslanija Sv. Sinoda ob Imeni Božiem, izd. Religioznofilos. Biblioteki, Moskva 1917.
- Gde istinnyja pričiny bezporjadkov na Afone, «Strannik», τ. 10 (1913), σ. 419-423.
- Grigorovič Svjašč. H., Imja Božie (po povodu sovremennyh afonskih sporov), «Misionerskoe Obozrenie», τ. 18 (1913), σ. 203-214/369-388 και άνάτυπον Sankt Peterburg 1913.
- Ilarion Shimonah, Na gorah kavkaza. Beseda dvuh starcev pustinnikov o vnutrennem edinienii s Gospodom naših serdec, črez molitvu Iisus Hristovu, ili duhovnaja dejatel'nost' sovremennyh pustinnikov, α' έκδ. (Batalpasinsk) 1907, β' έκδ. Batalpasinsk 1910, γ' έκδ. Kievo-Pečerskaja Lavra 1912.
- Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskomu špuru ob Imeni Božiem po dokumentam imjaslancev, Sankt Peterburg 1914.
- Kliment Svjatogorskij Monah, Imenobožničeski bunt ili plody učenija Knigi «Na gorah kavkaza», «Istoričeskij Vestnik», τ. 1 (1916), σ. 752-785 και άνάτυπον (μέ τών ύπότιτλων: Kratkij istoričeskij očerk Afonskoj smuty), Petrograd 1916.
- Kosvincev E. N., Černyj «bunt», Strančiki iz istorii Afonskoj smuty, «Istoričeskij Vestnik», τ. 1 (1915), σ. 139-156, 470-478.
- Kusmarcev Inok Pavel, Mysli otcov cerkvi o imeni Božiem. Materialy k vyjasneniju Afonskago bogoslovskago spora, Sankt Peterburg 1913.
- Mel'nikov F. E., V tenetah eresej i prokljatij (k sovremennym sporam ob imenah Božiih), Moskva 1913.
- Nikon (Roždestvenskij) Arhiepiskop, «Imjabožniki». Velikoe iskušenie okolo svjatejšago imeni Božija (Iz doklada Sv. Sinodu o poezdke na Afon), «Pribavlenija k Cerkovnym Vedomostjam», τ. 34 (1913), σ. 853-869.
- » Plody velikago iskušeniija okolo imeni Božija (Iz doklada Sv. Sinodu o poezdke na Afon), «Pribavlenija k Cerkovnym Vedomostjam», τ. 34 (1913), σ. 1.504-1.521 και άνάτυπον Sankt Peterburg 1913.
- » «Imjabožniki». Velikoe iskušenie okolo imeni Božija i plody ego, Sergieva Lavra 1914.
- » Moi dnevniki (Vypusk IV): 1913, Sergiev Posad 1914.
- Pahomij Monah Afonec, Istorija Afonskoj smuty ili imjabožeskoj eresi..., Sankt Peterburg 1914.
- Parfenij Shimonah, O molitve Iisusovoj, ά.τ. 1912.
- Petrovskij Protoierej S, Imja Božie est'li sam Bog? Beseda, izd. Svjato-Andreevskago Obščezitel'nago skita na Afone, Odessa 1913.
- Po povodu zaprosov po Afonskomu delu, Odessa 1914.
- Potešin Prot. Sava, Afoncy-imjabožniki, «Misionerskoe Obozrenie», τ. 3 (1913), σ. 369-386.
- Pravda o sobytiah, proizšdših v pervoe polugodie 1913 g. v Panteleimonove monastyre, izd. Afonskago Russkago Panteleimonova Monastyrja, Moskva 1913
- Pravoslavnyj, Propaganda A. Bulatoviča na Afone i bunt, ustroennyj im v Andreevskom skitu, «Golos Rusi», (1914).
- Sbornik dokumentov odnosjahšchisja k Afonskoj imjabožničeskoj smute, Izd. «T-va Svet», Petrograd 1916.
- Soborjanin, Afonskaja rasprja, «Cerkovno - obščestvennyj Vestnik», τ. 29 (1913), σ. 1-3.
- » Likvidacija Afonskoj istorii, «Cerkovno - obščestvennyj Vestnik», 42 (:) 1-3.
- Sud na Afoncami, «Cerkovno - obščestvennyj Vestnik», τ. 11 (1914), σ. 5-6.
- Svjatoe pravoslavie i imenobožičeskaja eresj, Har'kov 1916.

- Троицкий С. В., Afonskaja smuta, «Pribavlenija k Cerkovnym Vedomostiam», τ. 20 (1913), σ. 882-909.
- » Бор'ба с Afonskoj smutoj, ѓ. ѓ., τ. 36, σ. 1.636-1.643.
  - » Учение sv. Grigorija Nisskago ob imenah Božiih i Imjabožniki, ѓ. ѓ., τεύχη 37-51/52, σ. 1.659-1.674, 1,706-1.715, 1.771-1.779, 1.809-1.822, 1.862-1.870, 1.919-1.930, 1.973-1.980, 2.000-2.017, 2.077-2.080, 2.132-2.140, 2.169-2.173, 2.223-2.231, 2.281-2.290, 2.331-2.340, 2.391-2.407.
  - » Ob imenah Božiih i imjabožnikah, Sankt Peterburg 1914.
  - » Učenie Afonskih imjabožnikov i ego razbor', Sankt Peterburg 1914.
  - » Russkie i Greki na Afone, «Pribavlenija k Cerkovnym Vedomostiam», τ. 17 (1916), σ. 459-461.
  - » Novaja pozicija o. Antonija Bulatoviča, ѓ.τ., ѓ.ѓ.
- Вељевοј N., Afonskoe delo, «Novyj Žurnal dl'a vseh», ѓр. фўл. 14 (Sankt Peterburg) 1914.
- Вьшедсен E., Istorija Afonskoj smuty, čast' I (gody s 1909-1912 g.), Predislovie: Afonskoe delo I(eromonaha) Antonija, Petrograd 1917.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ

RÉSUMÉ

Constantin Papoulidis, Les Onomatolâtres.

Les admirateurs du nom divin (Onomatodoxes ou Onomatolâtres) sont partisans du réalisme dans la compréhension du sens du nom en général; ils croient que le Nom de Dieu invoqué dans la prière, contient déjà la présence de Dieu.

Les discussions théologiques qui eurent lieu au Mont-Athos entre 1912-1913 (première partie de l'étude) n'ont pas abouti. Elles furent interrompues par la guerre de 1914 et la situation tragique de l'Église russe après 1917-1918 (deuxième partie de l'étude). Depuis, quelques théologiens et philosophes se sont occupés de la question de la vénération du nom de Dieu dans l'émigration (troisième partie de l'étude).